Danskernes Historie Online
Danske Slægtsforskeres Bibliotek

Dette værk er downloadet fra Danskernes Historie Online

Danskernes Historie Online er Danmarks største digitaliseringsprojekt af litteratur inden for emner som personalhistorie, lokalhistorie og slægtsforskning. Biblioteket hører under den almennyttige forening Danske Slægtsforskere. Vi bevarer vores fælles kulturarv, digitaliserer den og stiller den til rådighed for alle interesserede.

Støt Danskernes Historie Online - Bliv sponsor
Som sponsor i biblioteket opnår du en række fordele. Læs mere om fordele og sponsorat her: https://slaegtsbibliotek.dk/sponsorat

Ophavsret
Biblioteket indeholder værker både med og uden ophavsret. For værker, som er omfattet af ophavsret, må PDF-filen kun benyttes til personligt brug.

Links
Slægtsforskernes Bibliotek: https://slaegtsbibliotek.dk
Danske Slægtsforskere: https://slaegt.dk

SLÆGTSFORSKERNES BIBLIOTEK

VALDEMAR SEJR.

UDVALGT SAMLING

AF

SAMTIDIGE KILDESKRIFTER OG OLDBREVE,

I DANSK OVERSÆTTELSE

VED

A. D. JØRGENSEN,

udgivet for

Selskabet til historiske kildeskrifters overførelse på modersmålet

ved

H. H. LEFOLII.

KØBENHAVN.

KARL SCHØNBERGS FORLAG.

1879.

SLÆGTSFORSKERNES BIBLIOTEK

BIANCO LUNOS BOGTRYKKERI.

SLÆGTSFORSKERNES BIBLIOTEK

Hensigten med denne samling af oversatte kildeskrifter og oldbreve er den at give et efter omstændighederne fyldigt og fremfor alt pålideligt billed af en af vore berømteste konger. En sådan samling skal og kan ikke træde istedenfor en samlet fremstilling af manden og hans tidsalder, dertil er efterretningerne for spredte og ufuldstændige; men den kan danne grundlaget eller give støttepunkter for denne fremstilling, og den kan give det umiddelbare indtryk af tiden, som ingen fremstilling kan opnå.

Interessen samler sig i dette tilfælde om den historiske person, ikke om de historiske forfattere; ingen af disse har kendt kong Valdemar personlig, i alle tilfælde har ingen af dem søgt at give et personligt billed af ham; vi er derfor henviste til at samle de enkelte efterretninger mange steder fra og stille dem jævnsides hverandre for at læseren selv kan danne sig et billed af den mærkelige mand, som til sin tid satte hele Nordevropa i bevægelse og grundlagde en ny tidsalder i vort fædreland.

Til gengæld for denne fattigdom særlig på hjemlige kilder til tidens historie er der opbevaret forholdsvis fyldige mindesmærker om dens vilkår i andre retninger:

SLÆGTSFORSKERNES BIBLIOTEK

lovbogen, jordebogen og en betydelig række oldbreve, som tilsammen giver en ret tydelig forestilling om samfundets forhold og det offenlige livs former.

Når der her kun er meddelt et udvalg, ikke blot af forfatternes fortællinger, (der jo i deres helhed ikke vedkommer vort fædrelands historie), men også af oldbreve, lovstykker og jordebogstykker, så er det sket dels for ikke at overvælde ved mængden af enkeltheder, dels fordi disse skrifter er forholdsvis let tilgængelige. De oplysninger, som overalt er tilføjede for at lette forståelsen, antages at ville være tilstrækkelige for de fleste læsere; i alle tilfælde vil enhver let kunne skaffe sig oplysning om, hvad der endnu måtte være ham uklart, — dersom det da ikke, som et og andet i Jordebogen, i sig selv er uklart eller idetmindste hidtil uoplyst. —

Det har været oversætterens mening ved denne samling tillige at give en prøve på, hvad der formentlig må haves for øje ved den historiske undervisning, særlig for voxne. Det er nødvendigt først at vække sansen for fædrelandets eller verdens historie ved en levende og anskuelig fortælling; det er naturligt at der hertil efterhånden slutter sig mere almindelige skildringer og betragtninger, da den dybere tilegnelse og forståelse er afhængig af et friere og mere omfattende syn på personligheder og tildragelser, såvel som hele samfundstilstande og udviklingsrækker. Men det er ikke mindre vist, at tilbøjeligheden til overalt og ved undervisningen ofte alt fra første færd at blande almindelige betragtninger og synsmåder ind i fremstillingen af de fremfarne tider, indeholder en fare for at tabe det rette fodfæste i virkelighedens

SLÆGTSFORSKERNES BIBLIOTEK

verden, som man i tide må være opmærksom på og søge at imødegå. En rig historisk literatur som vor frembringer ikke blot fortællende romaner, men også tankeromaner, hvis værd i og for sig kan være meget betydelig, men som ikke des mindre kan volde ligeså stor forstyrrelse og gøre adskillig skade, når man vil ansé dem for virkelig historie.

Til al sand oplysning er intet vigtigere end meddelelsen af selve de kendsgerninger, hvori vor sikre kundskab består, og for al sand fremgang i personlighedens selvstændige udvikling er intet af større betydning end at skærpe evnen til at skelne mellem hvad der vides og kan vides og hvad der falder udenfor vor erkendelses rækkevidde. Og det ikke blot for vor kundskabs skyld, men lige så meget eller nok så meget for udviklingen af den åndelige selvbeherskelse og det mådehold i domme og meninger, der er en af den almene dannelses ædleste frugter. Den historiske oplysning kan selv i sin mest forvanskede skikkelse virke opløftende og opildnende, den kan berige den åndelige erfaring og udvide blikket til mangfoldige områder; men det hører til dens betydningsfuldeste opgaver tillige at øve den kritiske sans, at vænne til en ædruelig prøvelse af alle en sags forskellige sider, alle en personligheds modstridende egenskaber, alle en udviklings mangehånde tråde, før en endelig dom fældes. Og dette opnås selvfølgelig ikke ved at meddele fuldfærdige domme i samme åndedræt som kendsgerningerne fremstilles eller vel endog forud for dem og således at de uvilkårlig vælges for at oplyse og støtte hine, men det kan kun fremgå af en stadig prøvelse i forbindelse

SLÆGTSFORSKERNES BIBLIOTEK

med en samvittighedsfuld meddelelse af det sikkert overleverede. I den henseende er der endnu et stort arbejde at gøre i vor literatur og for den almindelige oplysning, både i de højere og de lavere egne af vort samfund, og det er på tide, at de rette midler dertil tages under alvorlig overvejelse af alle dem, som har fået øjet åbnet for sagens vigtighed for hele vor folkeopdragelse.

1 April 1879.

A. D. Jørgensen.

SLÆGTSFORSKERNES BIBLIOTEK

INDHOLD.

		Side.
I.	Årbøger fra Valdemar Sejrs tid	3.
II.	Af Arnold af Lübeks Venderkrønike	17.
III.	Oldbreve vedkommende biskop Valdemar og de tyske naboer (1190—1216)	42.
IV.	Kongens fangenskab og de mislykkede hævnkrige	58.
V.	Af Henrik af Letlands Livlandskrønike	84.
VI.	Pavebuller og andre oldbreve vedkommende Estland (1206—38)	112.
VII.	Kong Valdemars jordebog	130.
VIII.	Kong Valdemars lovgivning	156.
IX.	Oldbreve til oplysning om kong Valdemars tid	184.
X.	Kongegravene i Ringsted klosterkirke	220.

SLÆGTSFORSKERNES BIBLIOTEK

VALDEMAR SEJR.

UDVALGT SAMLING

AF

SAMTIDIGE KILDESKRIFTER OG OLDBREVE,

I DANSK OVERSÆTTELSE

VED

A. D. JØRGENSEN.

SLÆGTSFORSKERNES BIBLIOTEK

SLÆGTSFORSKERNES BIBLIOTEK

I.

ÅRBØGER FRA VALDEMAR SEJRS TID.

1. Samtidig dansk årbog, indtil 1219.

1170 (rettere 1169). Ryø[1]) blev vundet af de Danske og omvendt til Kristi tro; d. 15. Juni blev Jarmar og de andre Vender døbte. Valdemar den anden blev født, kong Valdemar den førstes søn, d. 28. Juni, han der først var hertug og derpå som konge fulgte efter sin broder Knud.[2])

1185. Bugislav gjorde et forsøg på at undertvinge Ryboerne, men satte sine skibe til. Han blev kong Knuds lensmand.[3])

---

[1]) Øen Rügen ved Pomerns kyst kaldtes i folkesproget Ry eller Rø, på latin Ruia.

[2]) I reglen opgives 1170 som V.'s fødselsår, men vistnok med urette. Ryø's indtagelse fandt i alle tilfælde sted 1169. Heller ikke er det sandsynligt, at faderen vilde sat den store folkehøjtid i Ringsted til St. Hans 1170, dersom han havde kunnet vente sin hustrus nedkomst i de samme dage.

[3]) Årbogen henfører de to begivenheder fejlagtig til to forskellige år. Den samtidige Sven Ågesen, som skrev sin historie et par år efter denne tildragelse, som han selv var tilstede ved, omtaler her den unge Valdemar: „Da de havde afsluttet dette forlig (på kongens skib), lød der et så vældigt tordenskrald, at man skulde tro, verden vilde forgå. — Uvejret og hvirvelvinden var ikke langt fra at tage livet af biskoppen af Kamin, den nævnte hertug Bogislav og kongens broder Valdemar, en yngling med de lykkeligste gaver; de var nemlig gået i både".

SLÆGTSFORSKERNES BIBLIOTEK

1187. Hertug Valdmar II [1]) blev gjort til ridder, d. 26. December.

1192. Biskop Valdemar undveg fra Danmark.

1193 kom samme biskop tilbage og blev tagen til fange.

1194. Første hærtog til Holsten. Grev Adolf underkaster sig kong Knud og må betale en pengesum.

1200. Borgen Rensborg (Regnoldsborg) erobredes og Ditmarsk blev undertvunget.

1201 tabtes Ditmarsk og blev anden gang erobret, og Holsten blev undertvunget og landet Ratzeburg, alle helgens dag (1. Nov.).

1202. Grev Adolf blev tagen til fange og borgen Segeberg blev indtagen. Kong Knud døde d. 12. November. Kong Valdemar II blev kronet til konge. Grev Albert [2]) blev gjort til ridder.

1203. Borgen Lauenburg blev overgiven. Grev Adolf sættes i frihed, efter at have stillet gisler for 10 år.

1204. Kong Valdemar II gjorde et hærtog mod Norge, han indsatte Erling, kong Magnus's søn, til konge og gjorde Filip til hertug. Erling gjorde Danekongen Valdemar II lensløfte og stillede Normænd som gisler. Dette skete i Tønsberg. Biskop Orm døde d. 22. Juli; Olav blev udvalgt til biskop i Ribe. Provst Skjalm blev valgt til biskop i Århus.

1205. Kong Valdemar II ægtede kongen af Bøhmens

---

1) Betegnelsen „den anden“ bruges her, som det vil ses, stadig om kong Valdemar. Tilnavnet „Sejr“ tillægges ham først længe efter i de skrevne kilder, det synes derimod af de samtidige at have været tillagt hans fader, som atter først i den nyere tid har fået tilnavnet „den store“. Skulde vi nu betegne dem efter det indtryk, deres regeringstid gør, vilde man vistnok snarest lade den første beholde „Sejr“ og kalde den anden for „den store“.

2) Albert af Orlamünde, en søn af grev Sigfrid og kongens søster Sofie.

SLÆGTSFORSKERNES BIBLIOTEK

datter. Der gjordes et tog til Vendland, hvor hertug Ladislaus (af Polen) kom til herre kongen.

1206. Biskop Valdemar blev løsladt. Erkebiskop Andreas holdt med sine biskopper et kirkemøde i staden Odense d. 26. og 27. April. De Danske gik over Elbe, indtog Artlenburg[1]) og ødelagde det. Hertug Bernhard (af Saxen) med sine sønner kom til herre kongen i Slesvig.

1207. Kong Valdemar sendte sine hærmænd til Brunsvig til hjælp for kong Otto mod Filip, og han lod kong Otto sætte over til England fra Ribe på sin bekostning.

1208. Kong Valdemar II indtog Boitzenburg[2]) og ødelagde det. Dèr kom kong Otto til ham for at bede ham om hjælp; han fik hærmænd med sig. Kong Filip blev dræbt. Og der blev slået bro over Elbe. Og borgen Harburg[3]) blev bygget på kong Valdemar II's befaling.

1209. Kong Otto fik enevælden i kejserriget; han blev kronet af pave Innocentius III. Strax efter hans kroning opstod der uenighed mellem paven og kejseren om kejserdømmets og pavedømmets ejendomme og grænser. Biskop Valdemar blev udstødt af bispedømmet Bremen og anden gang bandlyst. Valdemar III, kong Valdemar II's søn, blev født.

1210. Der blev gjort tog til Preussen og Samland[4]). Mistwi, hertug af Polen, gjorde Danekongen Valde-

---

1) Lidt vest for Lauenburg, på Elbes sydside. Ved borgenes ødelæggelse tænkes der selvfølgelig kun på forsvarsværkerne (virket og tårnet).

2) Øst for Lauenburg, på samme side (nordsiden) af Elbe.

3) Overfor Hamburg på Elbes sydside.

4) Kystlandene øst for Weichsel.

SLÆGTSFORSKERNES BIBLIOTEK

mar II lensløfte. Erik konge af Sverig fik kong Valdemar II's søster Rikidse til ægte.

1211. Borgen Demmin[1]) blev genopført af de Danske og Nienburg og Lichtenhagen blev nedbrudte. Grev Albert byggede borgen Pruner[2]).

1212. Fredrik, søn af kejser Henrik, satte sig op imod Otto i kejserdømmet. Danedronningen Margrete døde.

1213. Der var ingen ledingsfærd fra Danmark. Biskop Johannes (af Odense) døde. Den franske konge tog Flandern. Ingeborg, kong Valdemar I's datter, Danekongerne Knuds og Valdemar II's søster, blev forsonet med (sin husbonde) kong Filip af Frankrig. Stephanus, erkebiskop af Canterbury, blev forsonet med kong Johan af England. Hertugen af Braband blev overvunden af biskoppen af Lüttich. Abbeden af Ringsted blev udvalgt til biskop i Odense og modtog vielsen.

1214 døde biskop Olav af Ribe. Danekongen Valdemar II belejrede Wotmund[3]), indtog og ødelagde det fuldstændig. Markgreven af Brandenburg gik med sin hær over Elbe for at kæmpe med kongen; men da han hørte, at kongens hær var meget stor, undveg han tilbage over Elbe. Borgene Pasewalk[4]) og Stetin, som markgreven havde indtaget, blev tagne tilbage. Grev Gunzelin og grev Henrik, hans broder, modtog deres land i len af kongen og svor ham troskab. Markgrevens borg Mukow[5])

---

1) Ved Penefloden i nærheden af Pomerns vestgrænse (imod Meklenburg).

2) Disse tre steder er ikke mere kendte.

3) Denne borg findes ikke mere, men antages at have ligget i nærheden af Schwerin.

4) Vest for Stetin, hovedborg og -stad i Pomern.

5) Ukendt.

SLÆGTSFORSKERNES BIBLIOTEK

blev indtagen. Kong Valdemar II's bryllup holdtes med kongen af Portugals datter, grev Ferdinand af Flanderns søster.

1215. Kong Valdemar II holdt thing med rigets stormænd på Samsø og lod dem aflægge troskabsed til hans søn Valdemar III; de gjorde ham alle lensløfte. Derpå blev han paa Viborg thing enstemmig kåret til konge, så at han skulde regere efter faderen. I Rom holdtes der en almindelig kirkeforsamling hos pave Innocentius III. Kong Otto brød sin tro og love og kom imod sin ed, trængte ind i Holsten med en hær og havde i sinde at underkaste sig det. Imod ham kom Danekongen Valdemar II med en talrig hær, kampberedt. Da kong Otto hørte dette, vovede han ikke at lade det komme til slag, men vendte sig til flugt og drog tilbage over Elbe.

1216. Da frosten havde lagt bro over Elbe, gik kong Valdemar II med sin hær over floden og hærgede pfalzgreve Henriks land[1]), indtil dets indbyggere indgik overenskomst med herre kongen og gav en pengesum for at få fred; de stillede gisler og blev tvungne til at love, at de aldrig vilde sætte sig op imod ham. Der byggedes to borge op imod Hamburg[2]). Kong Valdemar II's søn Erik blev født. Der opstod strid mellem kong Johan af England og hans mænd[3]). Kong Valdemar II gav sin søn

---

1) Pfalzgreve Henrik var ligesom kejser Otto og hertug Vilhelm af Lüneburg (Brunsvig) en søn af Henrik Løve. Valdemar II havde været trolovet med hans datter (der var et barn), før han ægtede Dagmar.

2) Det hørte til den tids belejringskonst at opføre mindre borge ved siden af de større, som skulde holdes indesluttede.

3) Senere er hertil føjet en bemærkning om stridens udgang, som har frembragt forvirring i de følgende årstal. Her er disse tilføjede efter andre kilder.

SLÆGTSFORSKERNES BIBLIOTEK

Erik hertugdømmet (d. e. Sønderjylland) og sin søn Nikolaus grevskabet Halland.

(1217.) Grev Albert byggede på kong Valdemar II's bud en borg ved åen Schwinge[1]). Grev Gunzelins datter blev givet kong Valdemar II's søn Nikolaus. Kong Valdemar II byggede en borg Fredbjerg i Ditmarsk. Jarmar, Ryboernes høvding, døde, og hans ældste søn Barnoth modtog landet til len af kong Valdemar II. (1218.) Pfalzgreve Henrik og Gerhard, erkebiskop af Bremen, kom til kong Valdemar II i Slesvig. Otto døde. Kong Valdemar II gav St. Hansdag i Slesvig sin søn Valdemar III rigets krone, i en forsamling af alle sit riges stormænd, 15 biskopper, 3 hertuger og ligeså mange grever og mange abbeder.

1219. Der blev udbudt leding imod hedningerne i Estland.

Den latinske text, efter et håndskrift fra 13. århundrede i Stokholm, er trykt af Langebek i Scriptores rerum Danicarum, III. 260—65.

---

2. Dansk årbog, fra Ryd kloster[2]).

1192. Biskop Valdemar satte sig aldeles uventet op imod kongen, gik til Norge og kom tilbage derfra med 35 langskibe; han blev tagen til fange og sat i tårnet Søborg, hvor han sad i 14 år.

1205. Kong Valdemar ægtede Dagmar, kongen af Bøhmens datter. De Danske gik over Elbe og ødelagde Artlenburg.

---

[1]) Denne å løber fra syd i Elbe forbi Stade; imod denne stad er da borgen, som kaldtes Schwingeberg, bygget.

[2]) Årbogen kaldtes tidligere „kong Eriks krønike"; den er efter al sandsynlighed forfattet i Ryd kloster, nu Glücksborg slot, ved Flensborg fjord. Her er det, som også findes i den foregående årbog, sprunget over.

SLÆGTSFORSKERNES BIBLIOTEK

1206. Biskop Valdemar blev frigiven på dronning Dagmars forbøn, dog på den betingelse, at han aflagde ed på aldrig mere at komme til Danmark. Men senere hen blev han erkebiskop i Bremen, trådte fjendlig op imod kongen og blev på kong Valdemars forlangende afsat og bandlyst af paven. Erkebiskop Andreas førte hæren til Reval.

1207. Valdemar slog kejseren.

1208. De Danske led et nederlag ved Lena.

1210. Sverigs konge Sverker blev dræbt. Klosteret flyttes fra Guldholm til Kongens Ryd[1]).

1212 døde dronning Margrete, der på grund af sin ualmindelige skønhed kaldtes Dagmar.

1213 døde Johannes, Esbern Snares søn.

1214. Kong Valdemar holdt anden gang bryllup, med Berengaria, grev Ferand af Flanderns søster, som kaldtes Bringinild[2]).

I herrens år 1215 udvalgtes Valdemar III til konge. Kejser Otto brød sin tro og love og kom tvertimod sin ed til Holsten i den hensigt at underkaste sig det. Kong Valdemar gik imod ham med en stor hær, alene af Friser havde han 60000 mænd. Da kejseren hørte det, vovede han ikke at afvente et sammenstød, men undveg over Elbe, efter i tvekampe at have tabt sine to bedste stridsmænd imod de to Friser, Sven Stærke og Broder Ganling.

1216. Peter Jakobsøn blev biskop i Roskilde.

1219 drog kong Valdemar med en umådelig hær med 1500 langskibe til Estland, og efter mange kampe

---

[1]) Guldholm i nærheden af staden Slesvig, hvorhen biskop Valdemar havde flyttet munkene fra St. Mikkels kloster på banken nord for staden. Et ryd (rod, rød) er en ryddet plads i en skovstrækning.

[2]) Således i den gamle oversættelse; det ældste håndskrift har Bringrenile.

SLÆGTSFORSKERNES BIBLIOTEK

omvendte han hele hint land til kristendommen og underkastede det de Danske indtil denne dag.

1221 døde Berengaria, moder til kongerne Erik, Abel og Kristoffer. Dronning Rikidse døde.

1222 var kardinal Gregorius i Danmark. Erkebiskop Andreas trak sig tilbage[1]). Abbed Gunner i Øm kloster blev udvalgt til biskop[2]).

1223 blev kong Valdemar tilligemed sin søn Valdemar III forrådt af deres egne, tagne til fange i deres senge af grev Henrik på Lyø d. 6. Maj, og førte til borgen Schwerin; dér blev de næsten i tre år og blev da løskøbte af de Danske for 60000 mark lybsk vægt. Men heste, klæder og andre ting, som de gav alle Saxernes stormænd den dag de løslodes, løb op til det dobbelte heraf. Læg mærke til det, læser, at Tyskerne aldrig eller dog sjælden har sejret eller havt overhånd uden ved svig eller forræderi, hvad der ligger i deres natur, som det fremgår af de nævnte kongers tilfangetagelse og af mange andre ting.

1224 blev Peder Saxesøn erkebiskop. Andreas kammermester døde[3]).

1225 døde Peder Jakobsøn, biskop i Roskilde; han efterfulgtes af Nikolaus Stigsøn.

1226 blev de to konger udløste. Den hellige Franciskus døde. Mange Friser fandt døden ved et indfald i Ditmarsk og dette land blev desuagtet underkastet de Danske.

1227. De Danske led et nederlag ved Bornhöved. Thi Ditmarskerne, der var opstillede bagerst i hæren, begik forræderi og angreb de Danske, med hvem de var, i ryggen.

---

1) Andreas Sunesøn blev som bekendt spedalsk.

2) Den lærde Gunner blev biskop i Viborg.

3) Kammermesteren var kongens skatmester (rentemester).

SLÆGTSFORSKERNES BIBLIOTEK

1228. Erkebiskopperne Andreas og Peter døde.

1229. Kong Valdemar III holder i Ribe bryllup med kongen af Portugals datter Elionor, St. Hansdag.

1230 var kardinal Otto i Danmark. Uffe blev erkebiskop. Der var solformørkelse og farsot og kvægsyge.

1231 døde kong Valdemar III, Valdemar II's søn, og dronning Elionor kort efter i barselseng.

1232 blev kong Erik, Valdemar II's søn, kronet af her Uffe erkebiskoppen, og hans broder Abel fik hertugdømmet Jylland. I det samme år kom gråbrødrene på deres bare ben til Danmark og grundlagde huset i Ribe.

1233. Esbern Snørling døde. Kansleren Nikolaus, salig ihukommelse, biskop i Slesvig, døde.

1234. Gråbrødrene fik et hus i Slesvig. Lund og Roskilde blev ødelagte ved ildsvåde.

1236. Biskop Valdemar døde som ydmyg munk i Lockum [1]).

1237. Herre Peder, abbed i Kongens Ryd, skaffede alle det nævnte klosters ejendomme med alle bønder og bryder fuld frihed for al kongelig skat og tynge, for 53 mark sædvanlige penninge, som han betalte herre Abel, Jyllands ophøjede hertug, for deres frihed, således at det ikke skulde være denne hertugs efterfølgere tilladt at rokke denne overenskomst nogen tid, alt efter den nævnte fyrstes frihedsbrev.

Samme år ægtede Abel Mathilde, grevens datter, hvad hans fader kong Valdemar tog sig nær, fordi han frygtede for, at der herved skulde opstå splid blandt brødrene, hvad da også indtraf; thi fra hin dag har den indre krig i Danmark mellem

---

[1]) Et kloster i fyrstendømmet Kalenberg.

SLÆGTSFORSKERNES BIBLIOTEK

kongerne og hertugerne, aldrig hørt op, da greverne, der stadig tænker på ondt for Danmark, har ægget hertugerne[1]). Kamp ved Skanø mellem Danske og Normænd. På St. Klemensdag var der uvejr.

1238. Den hellige Vilhelm skrinlægges, abbeden i Æbelholt.

1239. Kong Erik ægtede Judith, hertugen af Saxens datter; de fik på grund af deres slægtskab i fjerde led dispensation af pave Gregor[2]). Jerusalem blev indtaget af hedningerne.

1240. Skule hertug i Norge blev dræbt tillige med sin søn af kong Hakon.

1241 døde højlovlig ihukommelse kong Valdemar II på skærtorsdag, og ved hans død faldt i sandhed kronen af de Danskes hoved. Thi fra hin tid af blev vi, der ikke forhen havde kendt til indbyrdes krig og ødelæggelse, en spot for alle vore naboer. Endog de lande, som forhen fædrene havde vundet ved deres våben, faldt ikke blot fra deres herredømme, men påførte endog riget store ulykker og

---

1) I en årbog fra det følgende århundrede fortælles i denne anledning: „Der siges, at kong Valdemar engang, da han vilde stige til hest, blev stående ved siden af hesten en stor del af dagen i dyb eftertanke. Da han endelig kom til sig selv igen, spurgte en af hans mænd ham, hvad der havde sysselsat hans tanker så stærkt; kongen pålagde ham da, at han skyndsomst skulde drage ad Sverig og udfritte denne sag af en ridder, hvis navn han nævnte ham. Hærmanden undredes på dette sælsomme hverv, men drog til Sverig og blev vel modtagen af den betegnede ridder; efter nogle dages ophold fik han følgende svar: sig kong Valdemar, at han tænkte på sine sønner, hvorledes de vel vil kunne forliges efter hans død; hertil svarer jeg, at de kun vil forliges ilde, men dog skal de alle vorde konger efter hinanden.“ (Scr. r. D. I. 387.)

2) Dispensation er undtagelse fra en lov, her tilladelse til at indgå et ellers forbudent ægteskab.

SLÆGTSFORSKERNES BIBLIOTEK

bragte det i stor forvirring, idet rigets høvdinger gjorde modstand og mangefold ødelagde og hærgede hverandre indbyrdes.

Denne årbog er først i slutningen af århundredet bragt i sin nærværende form. Den bedste udgave findes hos Pertz, Monumenta, XVI (forhen trykt af Langebek, Scr. r. D. I; en gammel dansk oversættelse i Ny dansk magazin, V).

---

3. Tysk årbog, af Albert af Stade.

1192. Biskop Valdemar af Slesvig vilde tilegne sig Danmarks rige, men kongen tog ham til fange og fængslede ham.

1199. Danekongen Knud sendte sin broder hertug Valdemar for at angribe Hamburg eller Stade. Men erkebiskop Hartvig og grev Adolf gik imod ham ved Ejderen.

1201. Danekongen Knud besætter Hamburg og hans broder hertug Valdemar sejler op ad Elbe for at angribe grev Adolf. Hamburg indtoges og grev Adolf, der med lejde var gået ud til hertugen, lænkedes og sendtes i fængsel til biskop Valdemar. Også Lübek blev indtaget af hertug Valdemar.

1202. Kong Otto fæstede sin broder Henriks datter i Hamburg til Danernes hertug og hertugens søster Helene til sin broder. — — Danekongen Knud døde og hans broder Valdemar fulgte ham i riget. — —

1203. Grev Adolfs folk overgav Danekongen Valdemar borgen Lauenburg for grevens udløsning.

1208. Biskop Valdemar af Slesvig vælges i Bremen og nogle af kanikerne og tjenestemændene sendes til Rom for ham. Men eftersom han uden tilladelse havde forladt pavehoffet fratog paven ham begge

SLÆGTSFORSKERNES BIBLIOTEK

bispedømmer. Alligevel indfandt han sig og indtog sædet i Bremen, idet nogle var på hans parti.

1211. Paven stadfæstede Gerhard, biskop i Osnabrück, som erkebiskop i Bremen; men hertug Bernhard førte Valdemar tilbage, som han sagde efter kejserens vilje, og staden blev for hans skyld belagt med forbud.

1214. De Danskes konge belejrede og indtog Wotmund —.

1215. De Danskes konge kom til Elbe med mange skibe for at tage Stade, men pfalzgreven hindrede det. Kejseren med sin broder og markgreven af Brandenburg og biskop Valdemar belejrede Hamburg og modtog det i fred.

1216. Danekongen gik over Elbe, som var tillagt, og vilde tage Stade. Men idet han gik tilbage før frosten hørte op, vendte han hele sin magt imod Hamburg. Han byggede derfor en borg udenfor staden ved Elbe, og grev Albert en anden overfor staden. Dette nedstemte Hamburgernes mod og de overgav sig. — Biskop Gerhard og grev Albert byggede en borg ved Schwinge, men hertug Henrik ødelagde den strax igen.

1217. Indbyggerne i Bremen og Steding fordrev Valdemar og indførte biskop Gerhard, hvorfor kejseren med sin broder ødelagde og brændte provinsen Bremen.

1219. Danekongen indtog og beholdt Reval imod hedningerne.

1220. Danekongen gik anden Gang til Estland og kom atter tilbage.

1222. Danekongen gik til Leal stift (Estland) med grev Albert, fordrev Kristi navns fjender og byggede en borg, som dog snart blev nedbrudt af hedningerne.

SLÆGTSFORSKERNES BIBLIOTEK

1223. Danekongen blev i sit eget land tagen til fange af grev Henrik af Schwerin, som han efter sigende havde påtvunget hårde fredsvilkår; han blev tagen uforvarende i sit telt og holdt i hårdt fangenskab i Dannenberg.

1224. Kong Henrik, kejserens søn, holdt et hof i Bardewich i regeringsanliggender, og særlig for at udvirke Danekongens løsladelse, hvorfor han havde medbragt erkebiskop Engelbert af Köln, men han udrettede intet.

1225. Grev Adolf gik over Elbe med erkebiskop Gerhards, grev Henrik af Schwerins og Henrik af Werles hjælp og indbudt af stormændene i Holsten, og indtog landet nord for Elbe. Grev Albert toges til fange af grev Henrik af Schwerin i et slag og blev sat i forvaring sammen med sin morbroder Danekongen. — Danekongen løskøbte sig for 45000 mark foruden smykker til en værdi af 3000 mark.

1226. Danekongen gjorde atter et indfald nord for Elbe med Otto af Lüneburgs hjælp. — Landets herre indkaldte Albert, hertug af Saxen, og overgav ham Ratzeburg og Lübek.

1227. Danekongen blev ved Bornhöved overvunden af erkebispen af Bremen, hertug Albert af Saxen, og greverne Henrik af Schwerin, Adolf af Schauenburg og Vendlands herrer. Kongen undkom ved flugt, men herren af Lüneburg blev tagen til fange af grev Henrik. — Borgen Lauenburg overgaves til hertug Albert for grev Alberts udløsning.

1228. Grev Henrik af Schwerin døde uden at have løsladt Otto, herren af Brunsvig (Lüneburg). Da han var død syntes Gunzelin, at han skulde sættes i frihed, men hertug Albert satte sig derimod, indtil Hitzacker var bleven overgivet til ham.

SLÆGTSFORSKERNES BIBLIOTEK

1231. Den yngre konge af Danmarks hustru døde, kort efter at være bleven gift, og selv fulgte han hende få uger efter i graven.

1237. Hertug Abel ægtede d. 25. April grev Adolf af Schauenburgs datter.

1239. Grev Adolf af Schauenburg tog klædet hos gråbrødrene i Hamburg St. Hypolitus's dag (13. Avg.); han efterlod sønnerne Johan, Gerhard og Lyder, som han gav sin svigersøn Abel, Danmarks hertug, til formynder. Dennes broder Erik, Danmarks yngre konge, ægtede St. Dionysiedag (9. Okt.) hertug Albert af Anhalts („Saxens") datter. Samme dag ægtede Hermann, den hellige Elisabeths søn, Helene, hertug Otto af Brunsvigs datter.

1241. Danmarks konge Valdemar døde skærtorsdag, d. e. d. 28. Marts. Erik, hans søn, fulgte efter ham.

Munken Albert af Stade levede samtidig med og overlevede kong Valdemar. Hans årbog er trykt hos Pertz, Monumenta XVI.

SLÆGTSFORSKERNES BIBLIOTEK

II.

AF ARNOLD AF LÜBEKS VENDER-KRØNIKE.

Denne krønike danner en fortsættelse af Helmolds, som fortæller begivenhederne i Vendland indtil året 1170 og i flere henseender udfylder Saxe. Arnold var munk og senere abbed i Lübek og oplevede her selv de begivenheder, som han fortæller. Hans navn forekommer alt i året 1170, syv år senere blev han abbed i det nyoprettede Fruekloster, og i denne stilling blev han til sin død 1212—13. Han deltog personlig i tidens politiske begivenheder og beretter ikke sjælden, hvad han selv har oplevet. Hans krønike går til år 1209 og er delt i 7 bøger.

III. Bog.

Kap. 21. Om kongens søsters tilbagesendelse og hans moders tilbagekomst. Men på samme tid (d. e. år 1188) sendte kejseren fornemme afsendinge til kong Knud efter de penge, som dennes fader Valdemar havde lovet kejserens søn i medgift med datteren, og som samme Knud også tildels havde udredet. Men på grund af de forhen omtalte forhold mellem ham og kejseren havde han ikke villet udbetale den hele sum. Men kejseren sendte kongen sin søster tilbage, ukrænket og med samme udstyr, som

SLÆGTSFORSKERNES BIBLIOTEK

han havde modtaget hende, ikke fordi han greb lejligheden til at forskyde hende, men fordi overenskomsten var brudt. Dette optog Knud ham meget ilde og begyndte fra det øjeblik at øve åbent fjendskab mod kejseren, således at han påstod, at alt Vagirernes, Holsternes, Stormarernes og Polabernes land, indtil Elbe[1]), med rette tilhørte ham, og lod det jævnlig hærge af Venderne, som han havde vundet for sig. Også hans moder blev forstødt af landgreve Ludvig[2]) og kom tilbage til sit fødeland uden hæder; hun klagede over, at hun i mange måder var bleven fornærmet af sin mand. Dette æggede kongen endnu mere og han troede nu at have fuld føje til fjendskab mod Tyskerne.

Kap. 22. Om erkebispens hærtog. På hin tid trængte erkebiskop Hartvig af Bremen med en stor hær, som han dels selv havde samlet, dels lejet, ind i Ditmarsk og tvang dem, som havde modsat sig ham, til lydighed. Men disse lovede en overordenlig stor pengesum for at fri sig, og således vendte biskoppen hjem med stor brask, i den tro, at alt var godt og vel. Men af denne begivenhed opstod der, jeg vil ikke sige forvirring, men en ydmygelse for samme

---

1) Vagirerne og Polaberne var oprindelig vendiske stammer, hine i det østlige Holsten, disse i det nuværende Lauenburg; på den tid var de helt underkastede Tyskerne. Holsterne boede mellem Ejderen og Sturfloden (Stør), Sturmarerne imellem Stur og Elbe. (Ditmarsk i det vestlige Holsten var dengang næsten selvstændigt, men stod dog formelt i afhængighedsforhold til erkebiskoppen i Bremen.)

2) I kap. 16 fortæller Arnold, at kejserens søstersøn, landgreve Ludvig af Thüringen, forstødte sin hustru og ægtede Knuds og Valdemars moder, dronning Sofie, som i 25 år havde været gift med kong Valdemar. Kong Knud og de danske biskopper fulgte hende til Ejderen og herfra førte landgreven hende hjem med stor glæde.

SLÆGTSFORSKERNES BIBLIOTEK

kirke. Thi da grev Adolf af Schauenburg[1]) og greven af Aldenburg og andre stormænd krævede den måle, som erkebiskoppen havde lovet dem, så formåede han hverken at betale hvad han havde lovet dem eller hvad han iøvrigt i stor udstrækning til unytte havde sat til og måtte, tvungen af nødvendigheden, for tre år give afkald på sine oppebørsler af bispegodset, for i løbet af den tid at kunne betale alt. Men biskoppen selv måtte underholdes af kirkens stolpenge[2]) og hvad der betaltes for kirkevielser. Men da Ditmarskerne ikke kunde betale de penge, som de havde udlovet, sluttede de sig til biskop Valdemar af Slesvig. Denne var en søn af kong Knud, (som på en underfundig måde blev dræbt ved bordet, da han tilligemed Valdemar var indbudt til gilde, af Sven), en meget rig mand, ikke blot ved sine biskoppelige indtægter, men også af den store fædrenearv i jordegods, som hans fader havde efterladt ham. Således har Ditmarskerne fra hin dag hørt til Daneriget, de gav gisler og tjente St. Peder i Slesvig, ligesom de havde tjent ham i Bremen[3]). Derved er Bremer-kirken bleven sønderdelt ved Hartvigs forsømmelighed, fordi han på grund af sin mageligheid ikke kunde føre de tabte får tilbage.

---

1) Denne Adolf var den tredje greve af dette navn i det forenede grevskab Holsten og Stormarn, til hvilket også Vagirernes land var lagt. Hans farfader Adolf I var en stormand fra „Skovenburg", nu Schauenburg, Schaumburg, i landene hinsides Elbe; han var Knud Lavards samtidige.

2) Stolpenge (cathedraticum) var en årlig afgift af hver kirke til biskopperne. Måle er det gamle navn for hærmandens løn.

3) Både bispekirken i Bremen og den i Slesvig var indviede til St. Peder.

SLÆGTSFORSKERNES BIBLIOTEK

V. Bog.

Kap. 8. Om stadens anden belejring[1]). — — Medens belejringen stod på, drog han (grev Adolf) til Knud, konge i Danmark, for at hilse på ham og takke ham, fordi hans land, medens han var fraværende på korstog[2]), havde nydt den dybeste fred fra kongens side. Dette var ikke uden grund, thi kongens broder hertug Valdemar havde efter grevens afrejse tilligemed biskop Valdemar fra Slesvig af gjort indfald i hans land med en stor styrke. Af grevens frænde Adolf af Dassel havde de, da han med den bedste vilje ingen modstand kunde gøre, modtaget gisler på ikke at forurolige Ditmarskerne, som dengang stod under dem, eller foretage sig noget andet imod kong Knuds rige. — Efter således at have hilst på kongen vendte greven tilbage til sit.

Kap. 17. Om Danekongens hærtog til Holsten og biskop Valdemars tilfangetagelse. De Danskes konge Knud, som var bleven forbitret på grev Adolf[3]), trængte med en stor hær ind i hans

---

1) D. e. Lübeks belejring 1191, af greverne Adolf og Bernhard af Ratzeburg; staden var i hertug Henrik Løves hånd og forsvaredes af Ljuthard.

2) Grev Adolf var på korstog med keiser Frederik fra foråret 1189 til efteråret 1190, og i denne tid led hans land meget af naboernes overfald.

3) Grunden til denne forbitrelse var bl. a. den, at biskop Valdemar ved det kejserlige partis bestræbelser og imod Knuds ønske var bleven valgt til erkebiskop i Bremen efter Hartvigs fordrivelse. Arnold fortæller dette selv ved en senere lejlighed (kap. 21) og tilføjer: „Valdemar blev imidlertid ved dette valg mistænkelig for kong Knud og hans venner. Thi da Knud var fjendlig stemt mod kejseren, så troede han at Valdemar havde fjendlige bagtanker ved at eftertragte kejserens erkebispedømme.“ Grev Adolf var derimod en ven af biskoppen og kejseren.

SLÆGTSFORSKERNES BIBLIOTEK

land for at hærge det med ild og sværd. Thi biskop Valdemar af Slesvig, kong Knuds søn, havde oplagt råd imod kong Knud for at tilegne sig riget, og havde fået hjælp af kongerne i Norge og Sverig; på den anden side fandt han understøttelse hos kejserens venner, markgreve Otto, grev Adolf og grev Bernhard af Ratzeburg. Men da Valdemar førte sin hær imod Knud, gik grev Adolf samtidig med en stor hær over Ejderen og hærgede kongens lande helt op imod Slesvig; da han her modtog en slet tidende, vendte han om til sit eget med stort bytte. Valdemar var nemlig underfundigen af nogle venner bleven overtalt til som frænde og for gammelt venskabs skyld at ty til kongens nåde; denne vilde uden al tvivl, sagde de, overøse ham med hæder og rigdomme som en mand, det var værd at vise venskab. Idet han tog mod dette råd kom han til at friste lykkens ustadighed; thi han blev skånselsløst lagt i lænker ikke blot på benene, men endog med håndjern[1]).

På grund af disse tildragelser, eller som nogle mener, for at komme hertug Henrik til hjælp, trængte kongen med våbenmagt ind i grevens land. Greven kom imod ham, skønt med en ringere styrke. Thi greven havde længe forudsét kongens ankomst, og havde derfor ikke blot kaldet markgreven til hjælp, men også selv samlet en stor styrke; kongen havde imidlertid givet sig god tid, og markgreven var dragen bort med mange mænd, da kongen pludselig kom og greven drog imod ham. Da han imidlertid betænkte, at han ikke kunde møde kongen i åben strid, sendte han til ham og bad om fred. Han fik kongens nåde imod at udrede 1400 mark penninge, og denne drog igen hjem til sit.

---

[1]) Efter den slesvigske bispekrønike skete dette på Åbenrå hus.

SLÆGTSFORSKERNES BIBLIOTEK

VI. Bog.

Kap. 10. Om markgrevens hærtog. I den følgende vinter, som havde stivnet floder og kær aldeles, hærgede markgreve Otto med en hær og med grev Adolfs hjælp hele Vendland[1]); han skånede ej heller Jarmars land, det som kaldes Tribses[2]), ja vilde endog have hærget Ryø, hvis ikke isen, som lå over sundet, var brudt op. Derover faldt kongens vrede tungt på Adolf og han blev aldrig hans ven mere. Han havde nemlig ofte fornærmet kongen, såvel ved at angribe Venderne gentagne gange, som ved at understøtte biskop Valdemar imod ham.

Kap. 11. Om Knuds tog til Ejderen. I den følgende sommer førte kong Knud en hær mod Adolf indtil Ejderen, til det sted som kaldes Rensborg[3]). Greven kom imod ham med en talløs hær af ryttere, idet markgreve Otto kom ham til hjælp med en stor mængde. Dèr var tilstede grev Simon af Tekenburg, Bernhard af Wilipe, Moritz af Aldenburg og mange andre. Heller ikke her Hartvig, erkebiskop af Bremen, manglede i denne samling. Alle disse holdt grev Adolf rundeligt i lang tid på sin bekostning, til stor forundring for mange, at han kunde evne disse udgifter. Men da vandløbet var dem imellem, og kongen ikke vilde gå over til dem, de ikke heller vovede at angribe ham, så brød kongen omsider op og drog hjem. Og således endte denne leding uden fredslutning.

---

1) Det var vinteren 1198—99; sommeren i forvejen havde de Danske under biskop Peder af Roskilde kæmpet med markgreve Otto (af Brandenburg), der gjorde påstand på stykker af det danske Vendland.

2) På Pommerns fastland overfor Ryø.

3) Regnoldsburg, af mandsnavnet Regnold; stedet bestod i en købing og en ødelagt borg på et par holme i floden.

SLÆGTSFORSKERNES BIBLIOTEK

Kap. 12. Om Rensborgs befæstning. Strax efter vinterens slutning begyndte grev Adolf at genopbygge den gamle borg Rensborg, i det håb at hindre kongens indfald ved denne befæstning. Men kongen der ikke kunde glemme hans fornærmelser, samlede i Maj måned (1200) en hær og kom med store troppemasser til Ejderen; greven kom ikke mindre med hvad han ejede. Da han imidlertid ikke kunde stå kongen imod, opnåede han fred på den betingelse, at han afstod selve borgen til kongen og iøvrigt beholdt sit land uforstyrret. Men kongen udvidede og befæstede borgen stærkt og lagde en stærk besætning og store våbenforråd i den; han lod bygge en bred bro over Ejderen og havde således fri ind- og udgang i grevens land, hvoraf der da efterhånden opstod stridigheder og rivninger med greven. Imidlertid belejrede grev Adolf tilligemed sin navne, greven af Dassel, Lauenburg[1]), efter at have bygget borgen Haddenberg, hvorved hin borg indesluttedes så aldeles, at borgerne[2]) hverken kunde komme ud eller ind. Belejringen blev endnu hårdere, da greven førte et antal skibe derhen fra Hamburg, vel forsynede med mandskab, våben og krigsredskaber. Da således borgen trængtes både fra land- og flodsiden, og hertug Henrik, som tillige var pfalzgreve[3]), ikke kunde bringe den undsætning, medens det begyndte at skorte på levnedsmidler, så begyndte borgerne at tænke på overgivelse. De sendte da hemmelige bud til kong Knud for at tilbyde ham borgen. Denne blev glad og sendte en vis Rodulf, en højbåren mand

---

1) Denne borg tilhørte Henrik Løve og var den eneste han havde beholdt tilbage i denne egn.

2) „Borgere" er oprindelig navnet på borgens besætning.

3) Pfalzgreve (Palatinus) var borggreven på en kejserlig borg (palatium, palads, pfalz).

SLÆGTSFORSKERNES BIBLIOTEK

fra Holsten til dem, for at de kunde overgive borgen til ham på kongens vegne og åbent vedgå det ved at vise det kongelige banner; han lovede snart selv at være hos dem for at redde borgen fra deres fjender. Da de to frænder erfor dette, trængte de borgen endnu hårdere, og da der ingen levnedsmidler var, fik de den snart indtaget. Da kongen hørte dette, lod han vel som ingenting, men hans had til greverne var voxet så meget desmere. Senere opnåede grev Adolf ved fælles venner forlig med pfalzgreven og de blev de bedste venner, således at hertugen gav ham det arvegods, som han havde ved floden Gamme, til len og derfor af greven modtog 700 mark.

Kap. 13. Om Vendernes hærtog ind i landet Ratzeburg. Imidlertid gjorde Henrik (også kaldet Borvin) og hans frænde Nikolaus (også Niklot) på kong Knuds tilskyndelse et tog ind i grev Adolf af Dassels land[1]). Greven mødte dem med sin hær ved byen Waschow (25. Maj 1201). Efter at de havde opstillet hæren, gjorde Nikolaus det første angreb på fjenden og faldt; han var en dygtig og klog mand, ved hvis fald hele Vendland sattes i sorg, så at mange fandt døden til hævn over ham. Thi da hans død var forkyndt, angreb fjenden med fordoblet styrke og anrettede et stort mandefald blandt Tyskerne, så greven neppe undkom med få folk, medens 700 faldt for sværdet foruden fangerne.

Ak, hvilken gråd og klage lød da fra de sørgende enker!

Det vidtstrakte land lå næsten øde af mangel på mænd til at dyrke det, tidsler og torne skød frem

---

1) Borvin og Niklot (deres vendiske navne) var kong Knuds lensmænd i Meklenburg, denne i Rostock, hin i Ilow og Meklenburg (Arnold 3, 4). Adolf af Dassel havde ved denne tid giftet sig til Ratzeburg.

SLÆGTSFORSKERNES BIBLIOTEK

hvor der hverken kom plov eller stude. Men hin greve blev kun lidet yndet af sine landsmænd, fordi han selv havde hidkaldt denne ødelæggelse. Han havde nemlig med sin frænde Adolf gjort et indfald i Ditmarsk, der lå under kongen, og de havde hærget det grumt nok. Men ikke mindre havde Adolf måttet friste utroskab af sine egne, fordi han havde straffet nogle med bøder, nemlig Henrik med tilnavnet Busche, hvem han desuden havde ladet fængsle, Egge af Sture og Brun af Tralow. Med disse stod de mænd i forbindelse, som greven havde fordrevet fra landet, og som opholdt sig i landflygtighed hos hertug Valdemar i Jylland, nemlig Skak og hans brødre Widag og Radulf, Ubbe og Tymme og hans broder Markvard, alle frænder af lensmanden Markrad, som var bleven fordreven af greven og var død i landflygtighed tilligemed sin hustru ved navn Ida. Disse undlod ikke selv og ved mellemhandlere at udstrø tvedragtens sæd i den nævnte greves land, således at de under selve fejden prøvede på at lokke nogle over på deres parti, nemlig Emmeke af Fissau og Fergot af Sibberstorf. Disse gik også over til grevens fjender og begyndte at øve åbent fjendskab imod ham. Nogle blev også vundne for kongens og hans broder hertug Valdemars sag ved løfter om len, andre bestukne ved pengegaver. Men da nu alle stormænd hældede til kongens og hans broder hertugens parti, så gjorde hertug Valdemar på korsets ophøjelses dag (14. Sept.) et tog ind i grevens land med en stor hær; det var i fisketiden i Skåne, som mange af vore medborgere (fra Lübek) plejer at søge, dem holdt man denne gang tilbage med deres skibe og redskaber, så nogle af dem endog kom i fængsel. Greven mødte ham med sine ved en by, som hedder Stellau; men hans folk kunde ikke stå sig, mange af dem faldt og andre kom

SLÆGTSFORSKERNES BIBLIOTEK

i fangenskab. Greven selv undkom og kastede sig ind i Hamburg. Hertugen derimod indtog Itzeho og lod Segeberg og Travemünde belejre; Plön, der antoges for et fortrinligt forsvarspunkt, indtog hans folk. Men da hertugen så, at lykken var ham huld og at landet lå åbent for ham, udbød han igen sin hær og faldt Simon og Judæ dag (d. 28. Okt.) ind i landet med biskop Peder af Roskilde, en klog og rådsnar mand. Da nu greven havde forladt landet drog han til Hamburg. Her strømmede folk ham imøde og såvel gejstligheden som almuen modtog ham med hæder. Dagen efter drog han til Bergedorf og den følgende dag til Lauenburg; men greven af Dassel, som kendte hertugens tapperhed og af de før nævnte grunde frygtede et frafald, havde også forladt sit land. De der var blevne tilbage derimod tog af frygt for hertugens angreb til det råd at gå ham imøde til Lauenburg og tilbyde ham borgen Ratzeburg og åben adgang til landet. Da hertugen så, at han ikke kunde indtage Lauenburg, genopførte han Haddenberg og efterlod her tropper med våben og stort forråd af fødevarer og drog frem til Ratzeburg. Efter at have besat denne borg, opgav også de i Wittenburg og Gadebusch ethvert forsvar. Da hertugen således havde lykken med sig, vendte han sig til den berømte stad Lübek, thi han vidste at hans navn vilde blive kendt vidt og bredt, når han kunde underlægge sig en så stor stad. Men borgerne, som tænkte på deres fangne medborgere i Skåne og de beslaglagte skibe, som også på den kendsgerning, at hertugen var herre over det hele land trindt omkring, så de hverken kunde komme ind eller ud, hverken til vands eller til lands, tog tvungne af nødvendigheden det råd at sende afsendinge imod hertugen, som de traf i Breitenfelde (ved Mölln) og overgav staden til, imod at få deres

SLÆGTSFORSKERNES BIBLIOTEK

fanger med skibe og alt tilbageleverede. Hertugen tog gisler såvel af Lübek som de andre stæder og borge og drog glad hjem, idet han indsatte Tymme til høvedsmand på Segeberg, som han dog endnu kun belejrede; hans broder fik Travemünde, som grevens folk hidtil havde havt. Skak udnævnte han på samme måde til greve af Ditmarsk, og hans broder Widag fik Plön, Radulf Hamburg. Dette gjorde han for at give dem rigeligt vederlag, fordi de var blevne fredløse for hans skyld.

Kap. 14. Om grev Adolfs fangenskab. Grev Adolf af Schauenburg, som var harmfuld over tabet af sit land, samlede St. Andreæ dag (d. 30. Nov.) skibe og folk fra Stade, som han endnu sad inde med, og besatte Hamburg. Forskrækkede herover flygtede kongens eller hertugens folk med lensmanden Radulf. Men greven, der håbede at kunne udrette noget, siden borgene Lauenburg, Segeberg og Travemünde endnu holdt med ham og fordi adskillige af landets indbyggere på skrømt opildnede hans håb, blev i selve staden indtil jul, om end kun til sin egen ulykke. Thi da hertug Valdemar modtog efterretningen om grev Adolfs angreb, rustede han sig ufortrøden og opbød alle sine venner fra Nordalbingia[1]), Vendland og Ditmarsk for at belejre denne stad. Heller ikke grev Gunzelin med Henrik Borwin udeblev, de bragte pligtskyldigst hjælp. Men grev Adolf lod sig skuffe af dem, som svigagtig forsikrede ham, at hertugen ikke vilde komme på grund af julen, som de Danske plejer at højtideligholde med store drikkelag; da hørte han pludselig juleaften, at hertugen var kommen med en uhyre hær. Men da var flugt umulig, thi vinterens

---

[1]) Således kaldte man på latin landene nord for Elbe („Albia").

SLÆGTSFORSKERNES BIBLIOTEK

kulde havde lagt Elbe og Alster til[1]). Greven var derfor i en højst uheldig stilling, han vidste ikke hvad han skulde gøre eller hvorhen han skulde vende sig; thi fra alle sider truedes han af sine fjenders raseri. Han overvejede med sine folk, om han ikke ved nattetid, når de andre sov, skulde kunne bryde ud med våbenmagt. Men dette kunde ikke lade sig gøre på grund af de store nattevagter, som allevegne var opstillede rundt omkring byen. På St. Stefansdag (anden juledag) blev man enig om, at greven skulde overgive hertugen Lauenburg og selv med sine folk have fri udgang. Grev Gunzelin af Schwerin blev udsét til det hverv at føre greven til Lauenburg under frit lejde for at han kunde udføre sit løfte. Men da Ditmarskerne havde fået at vide, at greven havde forladt staden og var i Gunzelins lejr, så rottede de sig sammen, hvad enten det nu var af egen drift eller på andres tilskyndelse, og prøvede på at dræbe greven til trods for den afsluttede overenskomst. Det kom til sammenstød, men Gunzelin modstod mandelig med sine folk, og idet hertugens høvedsmænd kom til blev Adolf udreven af denne fare, men fra nu af holdt under stræng bevogtning. Hertugen brød derpå op og drog til Lauenburg med Adolf, for at denne skulde opfylde sit løfte. Men da han nu indstændig bad besætningen om af medlidenhed med ham at overgive borgen for hans løsladelse, så vilde de ikke på nogen måde indlade sig derpå. Derpå lænkedes greven på hænder og fødder. Således førtes han, ikke uden vanære, gennem alle de egne han forhen havde hersket over og kom til Danmark som fange. Men da de Danske hørte, at denne fjende var tagen til fange, forkyndte de det i alle stæder og byer til stor

[1]) Hamburg ligger ved sammenløbet af Elbe og dens biflod Alster.

SLÆGTSFORSKERNES BIBLIOTEK

glæde og fryd for alle, ligesom Filisterne i Savls tid. Imidlertid brød besætningen ofte frem fra Lauenburg og holdt landet i stadig uro.

15. Kap. Om her Vilhelms ægteskab. Men det bør ikke forbigås, at kong Knud med sin broder Valdemars samtykke med stor højtidelighed bortgiftede sin søster fru Helene til her Vilhelm, hertug Henriks søn. Derover glædedes alle hertugens venner og hele Holsternes og Stormarernes land, idet de håbede, at han vilde få hele landet med herre kongens søster. Men dette slog fejl. Selve kongens måg blev imidlertid ofte hædret af kongen og hans broder hertugen og steg meget i anseelse og værdighed. I løbet af den nærmest følgende sommer (1202) kom kong Knud til Lübek og blev modtagen med stor hæder både af lærd og læg. Ved indtoget overgav man ham borgen Travemünde, hvad der gjorde kongen en ikke ringe glæde. Også bønderne kom til møde med ham og tilsagde ham villig troskab. Derefter gik kongen til Mölln og vendte herfra hjem efter at have taget gisler, hvad der forhen var forsømt; hans broder hertugen derimod gik mod Lauenburg. Da han ikke kunde indtage det, genopførte han Haddenberg, som de fra Lauenburg havde ødelagt, lagde besætning i det og drog hjem til sit.

Kap. 16. Om borgen Segeberg. Da dette var sket, henvendte hertugen sin opmærksomhed på Segeberg, som hans folk ikke kunde få indtaget, fordi borgerne på grund af stedets faste beliggenhed[1]) ofte med vold fratog bønderne kvæg og andre dyr, som de kunde have føde af, ja endog havde såret nogle hårdt, som gjorde modstand. Da han ikke var istand til at lade hvile falde på sig, lod han nu kaste

---

[1]) Segeberg slot lå på en kalkklippe.

SLÆGTSFORSKERNES BIBLIOTEK

volde op omkring byen, afskar dem al tilførsel og trængte dem hårdelig. Skønt nu borgerne begyndte at lide mangel på grund af den langvarige belejring, så holdt de i lang tid borgen, hvor hårdt de end trængtes, i håb om at få undsætning. Og selv da de intet mere havde at æde, huggede de møllestenene ud med jernredskaber for at få fjenden til at tro, at de havde overflod af mel og brød. Endelig blev da både belejrerne og de belejrede kede af dette møjsommelige arbejde og det kom derfor til en overenskomst, ifølge hvilken borgen blev overgiven på den betingelse, at hver af besætningen skulde beholde såvel sit arvegods og sine len som forhen, som også frit medtage, hvad han havde af løsøre hos sig på borgen. Da hertugen derpå havde sat sine folk på borgen og var ifærd med at drage hjem med glæde, modtog han pludselig den sørgelige tidende, at hans broder kongen var død[1]). Forfærdet herover påskyndte han sin tilbagekomst for at modtage broderens rige, og da han med megen enighed var stedet til riget, modtog han juledag i Lund af erkebiskop Andreas indvielsen til konge og blev hæderligen sat i rigets højsæde.

Kap. 17. Om belejringen af Lauenburg og grev Adolfs løsladelse. Herefter kom kong Valdemar i Avgust måned (1203) med megen pragt og et uhyre følge til Lübek, hvor han med stor jubel hilsedes som Danernes og Vendernes konge og Nordalbingiens herre. Derpå gik han med erkebiskoppen af Lund og hans broder Peder af Roskilde med de øvrige biskopper, provster, stormænd fra Nordalbingien, Ditmarsker, Vender og Ryboere til Lauenburg, som han med stor kraft gav sig til at kaste volde op imod; han byggede en lejr og lod opstille mange

[1]) D. 12. Nov. 1202.

SLÆGTSFORSKERNES BIBLIOTEK

maskiner og belejringsredskaber. Armbrøst- og pileskytter foruroligede uafbrudt borgerne og uddelte og modtog skiftevis sår; det manglede heller ikke på faldne i disse kampe. Da dette stod på i nogen tid og kongen ikke kunde blive herre over borgen, siden borgerne var tapre mænd og borgen var altfor fast, så kom det endelig til våbenhvile, idet borgerne bad om en samtale med kongen og i denne indledede forhandlinger om grevens løsladelse. Således kom det endelig ved erkebispens og hans broder kanslerens og de øvrige biskoppers og stormænds mægling så vidt, at besætningen opgav borgen, medens greven sattes på fri fod mod at stille gisler[1]). Greven gav sine to sønner, sin frænde Ludolf af Dassels søn og grev Henrik af Dannenbergs søn, desuden sønner af otte af sine lensmænd. Og det blev fastsat ved ed, at gislerne skulde løslades efter 10 års forløb; men dersom kongen døde inden denne tid, skulde gislerne strax være fri, ligeså hvis greven døde. Således blev borgen overgiven og greven drog glad til Schauenburg.

Kap. 18. Om biskop Valdemars løsladelse. Imidlertid blev hans medfange biskop Valdemar i sine lænker; men også han blev omsider frigiven på herre Andreas erkebiskoppens og andres forbøn, som tog sig af hans sag, og det på følgende måde. Mange holdt nemlig hans løsladelse for betænkelig, siden han var en så højbåren mand, søn af kong Knud og arving til store jordejendomme, og fordi han havde sat sig op imod kong Knud og hans broder Valdemar, som dengang var hertug, nu konge. Man enedes derfor om at meddele den apostoliske herre sagens sammen-

[1]) Det var skik at lade den frigivne fange stille gisler for et vist antal år, for at han i denne tid ikke skulde søge hævn.

SLÆGTSFORSKERNES BIBLIOTEK

hæng. Denne mæglede da ved sine sendebud og her Valdemar blev sat i frihed på det vilkår, at han aldrig vilde komme sin frænde og navne så nær, at han kunde komme ham i vejen. Dette stadfæstedes under ed af biskop Valdemar. Derpå sendte Valdemar ham på sin bekostning til paven, for at han kunde opholde sig dèr, indtil denne kunde overdrage ham et anseligt bispedømme. Valdemar holdt sig imidlertid ikke dette efterrettelig, men sluttede sig til kong Filip[1]) og beklagede sig over at være fornærmet af kong Valdemar. Derfor påstår nogle, at han har brudt sin ed.

VII. Bog.

10. Kap. Om Hartvigs død og Valdemars udvælgelse. Nogle år efter døde her Hartvig, den ovennævnte erkebiskop i Bremen[2]). Hin kirke havde alt lidt nok i hans levende live, men nu opstod der større og endnu tungere ulykker. Thi samme kirke kom på valgmødet til den enstemmige beslutning af lærde og lægfolk, at her Valdemar af Slesvig, som dengang var løsladt af det forhen nævnte fangenskab og nu opholdt sig i Bologna, burde have bispeembedets hæder. Der var dog også dem, som ikke gerne vilde deltage i dette valg og som holdt sig fra det, ikke ved at gøre indsigelse imod det, men ved at drage bort, nemlig domprovsten Burchard og hans

---

1) Filip (af Hohenstaufen) optrådte som modkonge mod Otto (af Poitou).

2) D. 5. Nov. 1207. Der er i det foregående fortalt, hvorledes Hartvig viede biskop Filip til Ratzeburg efter Isfrids død, d. 15. Juni 1204. Hans valg var omtvistet, men godkendtes af grev Albert (af Orlamünde), „fordi kong Valdemar på den tid var optagen af krig i Sverig“ (d. e. Norge, sml. s. 4).

SLÆGTSFORSKERNES BIBLIOTEK

tilhængere. Kanikerne fra Hamburg derimod ansås for upålidelige til dette valg, fordi kong Valdemar sad inde med deres stad, og blev end ikke tilkaldte. Da de imidlertid så sig tilsidesatte, gjorde de stærk indsigelse imod valget, idet de påstod, at deres kirke engang havde været moderkirke og at de derfor kunde gøre fordring på den førſte stemme. De fra Bremen sendte anselige sendebud såvel af klerkene som af adelen til herre Valdemar i Bologna for at meddele ham det kanonisk foretagne valg. Denne fremstillede sig for den apostoliske herre med sine vælgere og Bremerkirkens vidnesbyrd. Paven optog dette med glæde og modtog den udvalgte med lykønskninger til, at gud efter så mange ulykker havde værdigedes at føre ham til dette høje mål. Dog vilde han ikke strax udføre hans ophøjelse, før han var bleven nærmere underrettet om valget. Da han nu opholdt sig ved pavehoffet, kom der udsendinge fra dem i Hamburg, som gjorde indsigelse imod Valdemars valg og sagde, at det ikke var kanonisk. Ligeledes kom der en afsending fra kong Valdemar, nemlig provst Peder fra Roskilde, rigtignok uden papirer, thi de var fratagne ham undervejs, sagde han; han erklærede valget for ugyldigt og mindede paven om den ed, Valdemar havde aflagt, at han aldrig vilde komme derhen, hvor han kunde antage, at det vilde være kong Valdemar imod. Da den apostoliske herre havde hørt dette, holdt han Valdemar tilbage nogen tid for at overveje med sine kardinaler, hvad der nu skulde gøres. Men da Valdemar så sig i en højst ubehagelig stilling, bortfjernede han sig uden tilladelse, gik til kong Filip og blev af ham med hæder sendt til Bremen. Her blev han modtagen med stor jubel og højtidelighed. Men paven sendte breve til alle Tysklands og Frankrigs kirker, i hvilke han band-

SLÆGTSFORSKERNES BIBLIOTEK

lyste Valdemar som ulydig. Til en tid vidste man intet derom i Bremen, fordi ingen vovede at overrække pavebrevet, indtil engang ved en offenlig messe det lagdes paa alteret af en, der gav sig udseende af at ofre.

Kap. 11. Om kong Valdemars hærtog. Da kong Valdemar hørte om sin frænde biskop Valdemars indførelse i stiftet, gjorde han et indfald i landet med en stor hær, både tilhest og tilskibs, for at fordrive ham og om muligt indsætte en anden.. Ligeledes havde han en fejde med Gunzelin, greve af Schwerin, og hans broder Henrik, som havde fornærmet ham ved at fordrive Johannes med tilnavnet Gans og tilegne sig hans borg Grabow. Han sendte en hær under Albert, greve af Nordalbingien, som han havde givet landet i len, og lod først deres borg Boitzenburg sløjfe, derpå hærgede han hele landet Schwerin fuldstændig. Biskop Valdemar besluttede imidlertid at angribe kongens land; men skønt krigen imellem dem bestandig truede med at bryde ud, blev hans forsæt dog forhindret ved forskellige hændelser. Imidlertid kom domprovst Burchard, som tragtede efter at blive erkebiskop og havde nogle vælgere i Hamburg og ligeså i Bremen, til kongen og modtog af ham den biskoppelige investitur [1]). Og da han havde sat sig i besiddelse af Hamburg, indtog han ved nogle af kongens venner Stade. Valdemar af Bremen kom ligeledes til denne stad og vilde drage ind i den, da det begåede forræderi var ham ubekendt; men hans modstandere hindrede det og lukkede portene. Da Valdemar så dette, sammenkaldte han

---

1) Investituren (iklædningen) tildeltes den udvalgte biskop tildels af landets konge, tildels af paven. At Valdemar tildelte investituren for Bremen var selvfølgelig et overgreb.

SLÆGTSFORSKERNES BIBLIOTEK

sine tilhængere af bispedømmet Bremen, belejrede byen, satte sig i besiddelse af den med magt og prisgav alt hvad der var i den til sine tropper. Disse ødelagde alt hvad de ikke tog til sig og forlod den næsten aldeles tom og øde[1]). Senere fik atter Burchards parti overhånd, det indtog Stade og begyndte at te sig på samme måde som de andre havde gjort. Kort efter lod kong Valdemar en bro slå over Elbe, så vogne og heste frit kunde drage over. Han blandede sig derpå med sine tilhængere i Bremens anliggender, men lod dog til støttepunkt for sin udvalgte biskop borgen Harburg opføre.

12. Kap. Om Filips hærtog og død. Imidlertid bestemte kong Filip sig til at drage imod kong Valdemar. Og efter at han havde samlet en utallig hær fra hele riget, hvoriblandt var en skare af Ungarer og en samling af de onde folk som kaldes Valver[2]), med en uendelighed af kastevåben og alle slags våben, opholdt han sig i Bamberg for at afvente hærens tilstedekomst. Da kong Otto, hvem disse store foretagender ikke kunde blive skjulte, hørte dette, begyndte han at forsyne sine stæder og borge med uhyre forråd af fødevarer og våben, for uforfærdet at berede sig imod disse store farer. Kong Valdemar undlod ikke at komme ham til hjælp med tropper og penge, idet han tænkte på, at når højre fløj er slagen, så vil den venstre utvivlsomt lide samme skæbne. —

Hermed ender Arnolds omtale af kong Valdemar. De her tilsidst meddelte begivenheder afbrødes strax efter ved kong Filips mord i Bamberg (ved Otto af Wittelsbach), d. 21. Juni 1208, og Ottos strax efter påfulgte udvælgelse til enekonge og kejser. Hvorledes

---

[1]) Byen blev indtagen d. 3. Avgust 1208.

[2]) Ligeledes en ungarsk stamme.

SLÆGTSFORSKERNES BIBLIOTEK

denne Valdemars forbundsfælle og hans venner nu stillede sig til ham, ses dog af et træk, Arnold fortæller fra det følgende år, da kong Otto holdt pinse i Brunsvig (Kap. 16):

Da alle nu her var overstrømmende glade, sagde hertug Bernhard, idet han så på den støbte løve, som var bleven rejst af hertug Henrik: „hvorlænge vil du vende dit gab imod øst? lad af fra det, du har jo fået hvad du vilde; vend dig nu imod nord!“ Ved disse ord brød alle ud i latter, dog ikke uden at nogle studsede ved det og tillagde det en dybere betydning.

Om biskop Valdemar findes endnu følgende hos Arnold:

Kap. 13. Da kong Filip var død, rystedes deres stilling, som sås at have stået på hans parti. Deraf fulgte at Valdemar, som var udvalgt til Bremen, nu stod mindre højt anskreven hos sit parti. De frygtede åbenbart for at fornærme deres fremtidige herre ligesom også pavens bandlysning, som var bleven dem bekendt. —

Kap. 19. Det skal heller ikke forbigås, at Valdemar, den udvalgte biskop i Bremen, fattig og fredløs, uden ophør ved mellemmænd og selv personlig bankede på den apostoliske miskundheds dør, den som lukker uden at nogen kan åbne, og åbner uden at nogen kan lukke, og plejer at forlade synderne 7 gange 70 gange, idet han med al iver og hengivelse angrede sin ulydighed og lovede at gøre den god igen med hver slags bod. Men da denne sag var mangefold indviklet, er der intet blevet afgjort uden det at han har fået tilladelse til at udføre bispeforretninger, kun ikke i Bremerkirken.

SLÆGTSFORSKERNES BIBLIOTEK

Af Arnolds tidligere fortællinger vedkommer endnu følgende Valdemar Sejrs tid.

III. Bog.

5. Kap. Om de Danskes berømmelse. De Danske efterligner Tyskernes skik, som de har lært ved det ældgamle naboskab, og de går klædte og væbnede ligesom de øvrige folkefærd; medens de fordum bar sømandsdragt på grund af deres fortrolighed med søen og søfarten, siden de bor i et kystland, så går de nu ikke blot i skarlagen, bunt- og pelsværk[1]), men også i purpur og linned. De har nemlig overflod på gods på grund af det fiskeri, som hvert år øves i Skåne og til hvilket købmænd fra alle de omkring boende folk bringer guld og sølv og andre kostbarheder for at købe deres sild, som de får for ingen ting af vor herres miskundhed, og således giver deres bedste ejendom, ja tidt og ofte i skibbrud deres liv for en ringe vare. Deres land er ligeledes rigt på fortrinlige heste på grund af de fortrinlige græsgange. Idet de da foranledigede ved denne rigdom på heste lægger sig efter ridderlige konster, udmærker de sig lige meget ved kampen tilhest og til skibs. Også i boglige idrætter har de gjort ikke ringe fremskridt; thi landets stormænd sender deres sønner til Paris, ikke blot når de skal uddannes til klerke, men også for at uddannes i verdslige videnskaber. Dèr gøres de fortrolige både med literaturen og med landets sprog; de opnår færdighed ikke blot i de frie konster, men også i theologien. Thi på grund af deres tunges medfødte livlighed udmærker de sig ikke

[1]) Skindvarer, som dels er ensfarvede grå, dels brogede (tysk bunt, deraf buntmager, latin: varium). Arnolds skildring går selvfølgelig kun på standspersoner, også m. h. t. fortiden.

SLÆGTSFORSKERNES BIBLIOTEK

blot som fine tænkere i de dialektiske bevisførelser, men viser sig også som gode lovkyndige i at behandle de kirkelige retstrætter[1]).

Desuden viser troen sig hos dem i høj blomstring, siden Eskil, erkebiskop af Lund, en mand af stor fromhed, der endog opgav sit bispedømme for at føre et stille liv og gå i kloster i Clairveaux, hvor han også endte sine dage i fred efter et helligt og retfærdigt liv, blandt dem har oprettet talrige klostre af alle ordener, såvel for mænd som for kvinder. Og disse har udbredt sig som Libanons cedre og ikke blot med deres udbredte grene bedækket Danmark indtil havet, men også Vendland hinsides havet.

Også her Absalon, som fulgte ham i styrelsen, var ham ingenlunde underlegen i sin omsorg for troen, optændt, som han var, af nidkærhed for retfærdighed, omgjordet med guds rustning. Skønt han af herren var udstyret med mange gaver, så udmærkede han sig dog især ved den skat, han havde i sin gode samvittighed og sin kyskheds smykke. Som en strålende kærte opildnede han mange til det samme, efter hint ord: „Dèr kunne I se, at jeg ikke blot arbejder for mig selv, men for alle dem, der søge sandheden“[2]). Idet han med apostelen var nidkær over sine undergivne med guds nidkærhed[3]), idet han søgte at føre dem til kyskhed ved at overbevise, besværge og be-

---

1) De „frie konster“ er de verdslige videnskaber: mathematik, filosofi, musik osv. Ved literaturen tænkes der selvfølgelig på den latinske. Åndsøvelserne og kundskabsprøverne bestod på hin tids høje skoler især i lærde ordskifter, hvis øjemed var ved dialektiske følgeslutninger at bevise visse påstandes rigtighed. (Dialektiken er den filosofiske videnskab om tankens love, den rette tænkning).

2) Jesus Sirak 24, 47.

3) 2 Korinth. 11, 2.

SLÆGTSFORSKERNES BIBLIOTEK

brejde dem, så kom han ikke mindre til at tåle mange og hårde modsigelser af nogle. Og dette var ikke så underligt; thi det kødelige sind kan sjælden eller aldrig, sålænge det er bundet ved syndernes vane, afryste djævlens åg, det står tværtimod som et æsel bundet derude på skillevejen til det laveste arbejde, så hver som vil kan uden modsigelse lægge sin byrde på det. — —

Hvad skal jeg sige om kongen? han der i sine ungdomsår opførte sig som en olding, som om det var om ham der står skrevet i Visdommens bog: „en hæderlig alderdom består ikke i en lang levetid og er ikke målt efter års tal“ (Visd. bog 4, 8). Thi han hængte ikke efter leg og skuespil, som det er hans alders vane, han lagde sig ikke efter adspredelser og at komme omkring til folk, han var heller ikke hengiven til udskejelser, men

mere kysk endog end hans kyske hustru, de leved'.

Under gudstjenesten hengav han sig heller ikke, som nogle har for skik, til hviskende samtale eller adspredelser, men han havde altid salmebogen eller andre bønnebøger for øje og han hørte nøje efter talen. Og fordi han bekendte sig til den visdom, som siger: „ved mig regerer konger“ (Ordsprog 8, 15), så befæstede herren hans rige, at han alene havde enevælden over det, således som hans fader med stor djærvhed og klogskab havde erhvervet den, medens der i hans forfædres tid havde været 3 eller 4 samkonger i det danske rige[1]).

---

[1]) Det danske „enevælde“ svarer i hine tiders sprogbrug til det latinske „monarchia“ og betegner den ene konge i modsætning til flere samkonger, medens det senere betegner kongevælden i modsætning til andres delagtighed i regeringsmyndigheden.

SLÆGTSFORSKERNES BIBLIOTEK

V. Bog.

Kap. 18. Om Lunde erkebiskop Absalons død. I disse dage[1]) døde her Absalon, Lunde erkebiskop, en from mand og et stort snille, ydmyg og af sjælden åndsadel. Ham skyldtes det, at alle kirker i Danmark, som før havde været forskellige, nu stemmede overens i henseende til gudstjenesten. Over sin bispestol lod han sætte et krucifix[2]), for at de som kom og gik skulde synes at bevidne den korsfæstede og ikke ham deres ærbødighed. Med gavmildhed gav han sit gods til kirker og klostre, særlig den hellige Lavrentii bispekirke i Lund, som han søgte at smykke med kostbare lysekroner, store klokker og andre smykker, som de nu er at se. Og fordi han, som sagt, var en troens forfremmer, var han betænkt på at bygge og udstyre et kloster for Cistercienser munke i Sore[3]), hvor han også henimod sit livs slutning, svag på legemet som han var, faldt i en sygdom. Han døde på den hellige abbed Benediktus's dag, efter at have ordnet sin kirkes anliggender. Hele Danmark sørgede over hans død og befalede hans ånd i Jesu Kristi fredsfyrstens hænder, ligesom han selv i live havde ført mange, som lå i ufred, til fred og enighed. Han efterfulgtes af her Andreas, kongens kansler, en meget lærd mand og af ikke mindre gaver. Han havde nemlig fra sin første ungdom været hengiven til åndeligt arbejde og var smykket med dybt sædeligt alvor. Skønt han stadig var bleven brugt i

---

1) Det var d. 20. Marts 1201.

2) Krucifix betyder ligefrem „den korsfæstede".

3) Sore, senere forkortet til Sor eller forvansket til Sorø, er stedsform (dativ) af sor, et kær, ligesom Gure (forvansket Gurø) af gur, der har samme betydning (islandsk saurr og gor, smuds); det er altså stedet „ved kæret", „i mosen" eller lign.

SLÆGTSFORSKERNES BIBLIOTEK

kongens ærende, havde han dog holdt sig i tømme ved sin store afholdenhed. Denne opgav han end ikke, da han var i forretninger ved pavehoffet, han nød intet om fredagen og blev således en korsets bærer. Selv da han var viet, forlod han ikke samme strænge skik, han vedblev at være ydmyg, fredsommelig, kysk og afholdende, og han opildnede mange ved sin nidkærhed. I undervisning var han så ihærdig, at han optændte nogle, både lærde og læge, med den guddommelige kærligheds lue og som en glødende malm ligesom stænkede guds ords gnister ud til alle sider. Al havesyge, der er afgudsdyrkelse, var langt fra ham, han tog intet med urette, tilfreds med sit eget lærte han, at det er saligere at give end at tage.

Originalen er bedst udgiven af Lappenberg, hos Pertz, Monumenta XXI, og i særtryk (Arnoldi Chronica Slavorum, 1868. 8).

SLÆGTSFORSKERNES BIBLIOTEK

III.

OLDBREVE VEDKOMMENDE BISKOP VALDEMAR OG DE TYSKE NABOER (1190—1216).

1. Hertug Valdemars brev til Henrik Løve.

(1190?)

Valdemar, af guds nåde Danmarks hertug, hilser hertug Henrik hjerteligen. Den deltagelse og særdeles kærlige hengivenhed, som I stedse har vist mig, er grund nok for mig til den medfølelse og frændekærlighed, som er imellem os[1]). Eders navns nedsættelse volder mig hardtad større sorg end jeg ønsker; men som jeg hører er mange end ikke tilfredse hermed, men ødelægger ovenikøbet eders ejendomme, der dog er levnede eder til livets tarvelige ophold, selv ved kejserens og alle fyrsters, som jeg må kalde det overdrevne strænghed. Da I således ikke kan færdes sømmeligt blandt eders egne, så beder og opfordrer jeg eder, at I måtte tækkes at komme til vort land, idet I kan være forvisset om, at jeg ikke skal unddrage eder nogen mulig hæder eller undlade at sørge for eders velvære i enhver henseende[2]).

Den latinske text er trykt hos Michelsen, Urkundensamlung I 495.

1) Valdemars broder kong Knud var som bekendt gift med en datter af Henrik Løve.

2) Dette brev synes at være skrevet ved året 1190, da Henrik Løve var bragt i stor nød; han fulgte imidlertid ikke indbydelsen.

SLÆGTSFORSKERNES BIBLIOTEK

2. Kong Valdemars frihedsbrev for Lübek.

(1203, Avgust.)

I den hellige og udelelige treenigheds navn. Jeg Valdemar af guds nåde Danernes og Vendernes konge, Jyllands hertug, Nordalbingiens herre, hilser såvel nærværende som tilkommende evindelig. Skønt det er vor vilje at skærme alle mænd af hver stand og hvert køn i vort land, hver i sin ret, så holder vi os dog ganske særlig forpligtede overfor dem, som vi véd er os særlig hengivne. Derfor vil vi særlig og enkeltvis knytte indbyggerne i staden Lübek til vor tjeneste og ubrødelig iagttage deres rettigheder og friheder, som de fordum har havt. Vi vil derfor, at alle skal vide, at alt det, som indeholdes såvel i den herre kejser Fredriks privilegium som i hertug Henriks brev, såvel vedkommende deres friheder som deres grænser og de andre ting, som tjener til deres tarv, af os vil blive håndhævet. Hvis derfor nogen skulde ville vove at handle imod denne vor bestemmelse, tør han ej tvivle på, at han vil blive straffet med den i de nævnte herrers breve indeholdte straf og ikke blot vil vække den guddommelige, men også vor vrede imod sig.

Originalen, et skindblad af omtrent 12 tommers længde og 11 tommers brede med 10 linjers text, gemmes endnu i Lübek. I et grønt silkebånd hænger voxseglet, som på forsiden fremstiller kongen på sin trone med rigsæble og spir, på bagsiden en ridder i brynje[1]). Brevet er utvivlsomt udstedt i stor skynding under kongens ophold i Lübek, i Avgust 1203. — Trykt og helt afbildet i Lübeckisches Urkundenbuch I 16.

---

[1]) Heraf fremgår, at kong Valdemar dengang endnu neppe havde optaget sit senere våbenmærke, de 3 løver på en baggrund af (en 20—40) søblade („hjerter"). Heller ingen af de foregående konger har ført det.

SLÆGTSFORSKERNES BIBLIOTEK

3. Lübeks store frihedsbrev.

(1203, 7. December.)

I den hellige og udelelige treenigheds navn, faderens, sønnens og den hellig ånds, amen. Valdemar af guds nåde Danernes og Vendernes konge, Jyllands hertug, Nordalbingiens herre, hilser alle retfærdige, som ser dette, i Kristo.

Skønt vi ved det os af gud givne kald er forpligtede til ikke blot at holde alle indenfor vort riges grænser ved lov og ret, men også ubrødelig at iagttage, hvad der af vore forfædre og andre højbårne mænd er tilstået, så holder vi os dog ganske særlig forpligtede overfor dem, som vi véd er os særlig hengivne. Ved med flid at eftertænke dette, har vi besluttet af kongelig magtfuldkommenhed at overdrage dem den samme frihed, såvel i henseende til deres landområde som i brugen af deres land og i alle andre ting, således som den først er forundt dem af hertug Henrik og senere af kejser Fredrik, dengang grev Adolf af Schauenburg og grev Bernhard førte sag imod vore borgere af Lübek.

Følgende grænser osv. (nu opregnes en række friheder ordret efter Fredrik I's frihedsbrev af 19. Sept. 1188).

Hertil føjer vi desuden, at de overalt indenfor vort riges grænser, såvel i Danmark som i Vendland, både indenfor og udenfor den havn, som kaldes Travemünde, når de lider skibbrud, skal have ret til i fred at beholde hvad de enten selv eller ved andres hjælp kan bjerge, og ingen vor ombudsmand eller anden vor mand, hverken læg eller lærd, skal fordriste sig til at tilegne sig noget af dette . . . . . .

Vidner på denne vor overdragelse er disse: Peder biskop af Roskilde, vor kansler, provst Nikolaus,

SLÆGTSFORSKERNES BIBLIOTEK

Thurbern drost, Skore marskalk, Bjørn skænk, Ingemar kammermester[1]) og mange andre. Jeg Gabriel, notarius ved det kongelige hof, har på den herre Peders, Roskildebiskops og kanslers vegne været tilstede ved dette; Ludolf var ombudsmand i staden Lübek.

Dette er sket i herrens kødspåtagelses år 1202 (d. e. 1203), i vort riges andet år, da Innocentius var apostel i det romerske sæde. Givet ugedagen efter St. Andreas i vor borg Vordingborg, den 7. December[2]). Dette brev, som er opnået af os på vor kanslers forbøn, har Gerhard Friman, der af vore borgere var afsendt til os, overbragt samme vore borgere.

Originalen findes i Lübeks „dressel" („auf der Trese", d. e. trésor, skatkammer). Trykt i Lübeckisches Urkundenbuch I 16.

4. Kong Valdemars gavebrev til Lübek.

(1216, 1. Maj.)

Valdemar, af guds nåde Danernes og Vendernes konge, hilser alle, som ser dette skrift, evindelig. Den menneskelige opfindsomhed har for at råde bod på den uundgåelige forglemmelse dannet sig et hensigtssvarende middel, nemlig skriftens velgerning, for ved dens hjælp, støttet til bogstaverne, at kunne fast-

1) Camerarius, den som forestår kongens skatkammer.

2) Af dateringen ses, at man dengang i det danske kancelli idetmindste af og til i to henseender har afveget fra almindelig skik, idet man dels har talt de forløbne år for det løbende (1202 for 1203, der var kong Valdemars andet), dels har betegnet d. 7. Dec. (ugedagen efter St. Andreas) som VI Kal. Dec., som ellers betegner d. 26. Nov. Begge ejendommeligheder forekommer oftere.

SLÆGTSFORSKERNES BIBLIOTEK

holde for hukommelsen hvad den ellers ikke vilde kunne magte. Vide skal derfor alle nærværende og eftertiden ikke blive ukendt med, at vi af hensyn til Lybekkernes villige og tro tjeneste har overdraget borgerlaget nogle ejendomme, som vi har ved Holtsetebrygge[1]) og som Ravlin forhen har havt i fæste, så de skal eje dem efter lübsk stadsret og den ret, som kaldes stadens vigbild[2]). Og for at denne gave ikke skal kunne rokkes for fremtiden, stadfæster vi den her med dette skrift og vort segls vidnesbyrd. I det guds år 1216. Givet på Jørgensborg[3]), d. 1. Maj, ved provst Ivars, vor første håndskrivers hånd; i nærværelse af den herre Bertold, Lübeks biskop, og herre abbeden Gerhard og junker Nikolaus, Ingemar, Lydbrekt Lensing, Gotfrid af Bart og Artoin.

Trykt efter originalen i Lübeckisches Urkundenbuch I. Seglet viser kongens billed og på bagsiden hans våbenskjold med de tre løver på en baggrund af „hjerter“ 4).

---

1) Brevet har navnet (Holstenbrücke) i denne form, som giver os Holsternes gamle navn: Holtseter, d. e. skovsæder.

2) wikbild (weichbild) svarer til det danske byfred, det område, for hvilket byens særegne ret gælder; som det ses af dette brev, betegner ordet oprindelig selve denne ret.

3) Jørgensborg hed kongens borg på den lille ø i Slien udenfor Slesvig by.

4) De tre løver (eller leoparder) førtes alt tidligere af kongen i England og samtidig med Valdemar også af en Hohenstaufer (Würtemberg); men baggrunden af „hjerter“ er ejendommelig for det danske mærke. En nærmere undersøgelse viser iøvrigt, at disse figurer ikke i middelalderen forestillede hjerter, men søblade (åkandeblade). Ved valget af disse mærker synes kongen da at have tænkt på sit riges ejendommelige natur: de lave svømmende øer og det stærke hav — (løverne er blå) —, som omgærder og beskytter dem („Danmark, dejligst vang og vænge, lukt med bølgen blå“).

SLÆGTSFORSKERNES BIBLIOTEK

5. Pave Innocentius's skrivelse til kongen om biskop Valdemars løsladelse.

(1203, 5. December.)

Gid dette menneske aldrig havde været til, denne Valdemar, biskoppen af Slesvig, der glemte sit bispeembedes værdighed og indgik sammensværgelse mod Danekongen Knud, højlovlig ihukommelse, din broder, for at forene kongedømmet med sit præsteskab og blive som dyret med de mange hoveder, mod den, han havde svoret troskab, den hvis brød han åd, han ophøjede sig selv og vilde tage magtens horn for at sønderbryde den retfærdige og udslette hans navn. Gid han var bleven forvandlet til en saltstøtte, da han vendte sig omkring, da han slap hånden fra ploven for atter at kaste sig i verdslige sager, så han alene var bleven dragen ned i bølgerne og kun havde havt sit eget fald at græde, men ikke voldt kirken tårer og sit præstelige kald skam. Det vilde have været bedre, om han var omkommen med sværdet, siden han havde grebet det legemlige sværd, og var falden i den grav, han selv havde gravet, så han ikke havde besmittet kongens hænder med sit fangenskab eller formørket hans navn i kirken eller gravet en grav for dem, som ikke så meget ser hen til hans brøde som til hans straf på friheden, idet de af hans exempel henter våben imod præsteskabets urørlighed, for dristigt og ustraffet at kunne krænke dets særstilling i samfundet i alle andre henseender . . . . . .

[Herefter udvikler paven denne tanke videre og ender med at foreslå en udjævning på følgende måde:]

Vi foreslår foruden den sikkerhed, han måtte kunne stille selv eller ved sine venner, at overgive djævlen og hver den til evig fordømmelse, som skulde vove for hans skyld at angribe dig eller dit rige, så

SLÆGTSFORSKERNES BIBLIOTEK

det bekendtgjordes engang om året højtideligt i alle dit riges bispekirker og af os selv fornyedes på de store højtider. Dernæst skulde alle dit riges stormænd sammenkaldes, om det var nødvendigt under bands straf, for at stille sikkerhed med deres ed, at de aldrig vilde yde ham hjælp eller vise ham nogen imødekommen. Og for at forebygge endog al mistanke skulde samme biskop opholde sig i Italien og aldrig vende tilbage til Danmark, med mindre han fik tilladelse dertil af dig eller dine efterfølgere med vort eller vore efterfølgeres samtykke. Men for ikke til vanære for sit præsteskab at fristes til mened, skal han med dit samtykke indsætte en stedfortræder i sit bispedømme, som er dig hengiven og kan udføre hans kalds forretninger og forsyne ham med de nødvendige midler til sit ophold.

Vi påminder derfor din højhed og opfordrer dig i herren og pålægger dig det til syndernes forladelse, at du tænker på dit navns hæder og på din frelse ved at sørge for denne biskops løsladelse, hvorved du også vil øve et barmhjertighedsværk for din broders sjæl; og du bør ikke undlade at svare os herpå, for at vi kan være betænkte på din hæderligst mulige frikendelse. Men det skal du dog vide, at vi ikke mere rolig kan se på hans fangenskab, da det fornærmer den guddommelige majestæt og er en skam for det apostoliske sæde og den almindelige kirke. Givet i Anagni, d. 5. Dec. 1203.

Epistolæ Innocentii; Regesta dipl. Dan. Nr. 519.

SLÆGTSFORSKERNES BIBLIOTEK

6. Kong Valdemar til paven.

(1205.)

Den ærværdige fader i Kristo og herre Innocentius, af guds nåde det hellige romerske sædes yppersteprest, sender Valdemar, af samme nåde de Danskes og Venders konge, Jyllands hertug og Nordalbingiens herre, sin særlige ærbødigheds hilsen i kærlighed.

[Kongen indleder derpå sine klager over biskoppen med almindelige udtalelser af ærbødighed og lydighed mod paven; han vil kortelig vise, hvorledes Valdemar har gengældt godt med ondt:]

Thi da vor morbroder kong Knud var bleven dræbt uskyldig og ufortjent af sine fjender, fødte en kvinde, om hvem det endnu er uoplyst om hun var hans frille eller ej, denne mand, som talen er om. Men da der var tvivl om hans byrd og det efter hans foregivne faders død og siden han var født udenfor ægteskab var tvivlsomt, om vor fader vilde anerkende ham som søn af fornævnte fader, så afgjorde han sagen, i håb om den guddommelige gengældelse, til bedste for drengen, optog ham i kongeslægten og behandlede ham ikke blot som frænde, men som sin egen søn. Da vor fader var død og vor broder, salig kong Knud, havde overtaget rigets styrelse, opgav han ikke sin faders fromme gerning, men blev en efterfølger og arving til den kærlighed, som vor fader havde båret til denne, viste ham en altid større godhed og forøgede den nåde, vor fader havde ladet ham vederfares, så han endog for en tid gav ham det hertugdømme, som tilkom os, da vi endnu var i vore umyndige år, og overøste ham med utallige velgerninger og hædersbevisninger. Men det som skulde have vakt hans taknemlighed og kærlighed, æggede kun hans nid og had mod kongen og os. Thi da hertugdømmet ved vor indtrådte myndighed overgaves til

SLÆGTSFORSKERNES BIBLIOTEK

os som vor fædrenearv, hvis bestyrer han som sagt til en tid havde været, så vendte han hengivenhed og troskab, som han skyldte kongen og os, til hævn og had, hvad der senere noksom fremgik af åbenbare kendsgerninger, (og hans egen tale på hans vielsesdag, om det ord, at intet er så skjult, at det jo kommer for en dag, og intet så dunkelt at det jo åbenbares, var i den henseende et varsel). Thi han glemte alle de velgerninger, han havde modtaget af vor fader og broder, for ikke at tale om os, tragtede denne vor broder og os efter riget, om end ved guds nådige forsyn uden held, og rejste en hær for at kæmpe imod os, idet han mod al ret og sømmelighed forenede kongenavnet med bispestaven. Når vi da, for at være kort, vil se bort fra alt andet og kun holde os til de svare kendsgerninger, der her er fremsatte, — hvad kan vi da vente os for godt af denne mand, der end ikke veg tilbage for at pønse på vor død, uden at vi havde givet ham nogen skellig grund dertil, — hvis da ikke eders godhed vil strække sig til alle og se bort fra alt?

Men da vi i ét og alt vil følge eders anvisning, så beder vi eder om at sørge for, når vi løslader ham af hensyn til eders påmindelser, at han føres således til eder, at han ikke kan opsnappes af vore fjender undervejs; thi skønt vi ikke kan indrømme at have fortjent det, véd vi dog at hertug Filip af Schwaben snarere er vor uven end ven, og hvorledes det står sig mellem os og kongen af Frankrig, er I selv bedst vidende om, og skulde han falde i hænderne på disse vore fjender, vilde de om muligt påføre os en eller anden ulykke ved ham. Og når han så er ankommen til eder bør han anbringes et andet passende sted, således som vi er bleven underrettede om af eders bud og breve; thi da det ingenlunde står i vor magt at

SLÆGTSFORSKERNES BIBLIOTEK

forøge de velgerninger, som han forhen har modtaget af vor broder og os, for derved at befæste hans hengivenhed, så frygter vi for, at det ikke vilde lykkes os bedre denne gang end forhen at vinde hans venskab, og vi foretrækker derfor hans fraværelser for hans nærværelse, da vi ikke tør tro at kunne forenes med ham i bestandig hengivenhed. Skulde det derfor være, at I ikke kan få ham ført sikkert til eder, eller, som der er blevet sagt, forsyne ham på et andet sted, så beder vi eder tillade, at vi beholder ham fremdeles, for at han ikke skal skade os, og at I viser eder skånsom imod os, såsom vi tværtimod så godt som alle vore mænds råd har holdt os eders råd og vilje efterrettelig. Iøvrigt har vi overdraget vore afsendinge at udtale sig mundlig for eder.

Regesta dipl. Dan. Nr. 543.

---

7. Innocentius til kongen.

(1206, 20. Januar.)

[Paven takker for kongens imødekommen i det foregående brev og knytter dertil almindelige udtalelser om den foreliggende sag; derefter fortsættes:]

Idet vi altså i høj grad sætter pris på din kongelige hengivenheds renhed, og ønsker af al magt at bære omsorg såvel for din lykke som dit riges sikkerhed, så har vi efter samråd med vore medbrødre afsendt til eder vor elskede søn, magister P., vor klerk, en klog og forsynlig mand, os og vore brødre kær på grund af sin retskaffenhed og hæderlighed, for gennem ham at påminde din kongelige højhed om og tillige opfordre dig i herren til efter vor bøn og opfordring at løslade den nævnte biskop. Sørges der

SLÆGTSFORSKERNES BIBLIOTEK

dernæst for, at han under sikkert lejde bringes til vor elskede søn i herren, Ungarernes høje konge A(ndreas), vil han herfra kunne føres til os uden nogen fare, derfor skal vi nok med guds hjælp sørge. Men da samme biskop ikke vil kunne føres den lange vej eller opholde sig her i lang tid uden store udgifter, som vi ikke tror at kunne afholde, så bør din kongelige højhed tildele ham så meget af hans bispedømmes indtægter efter vor bemyndigelse, så han efter at være kommen til det apostoliske sæde og have taget ophold hos os, kan leve sømmeligt og hæderligt deraf.

Desuden har vi, for med faderlig omhu at sørge for din fred og ro, givet den nævnte magister det hverv at sammenkalde dit riges stormænd, såvel kirkelige som verdslige, og af vor magtfuldkommenhed ved udslukte lys og klokkeklang at udtale en højtidelig forbandelse over hver den, som for at hjælpe eller støtte den nævnte biskop imod det apostoliske påbud, skulde understå sig at forulempe dig eller dit rige, ligesom han af samme biskop i den forsamling skal modtage en korporlig ed[1]) på, at han hverken selv eller ved nogen anden for denne sags skyld formasteligt vil påføre dig eller dit rige fjendskab, men lydigen begive sig til det apostoliske sæde og ydmygeligen modtage dets afgørelse.

[Paven ender med at afslå kongens bøn om at få en efterfølger for biskop Valdemar indsat; det kan efter kirkelovene ikke ske, før dennes sag er afgjort.]

Givet d. 20. Jan. (1206).

Regesta dipl. Dan. Nr. 554.

---

[1]) D. e. en legemlig aflagt ed (modsat et skriftligt løfte).

SLÆGTSFORSKERNES BIBLIOTEK

8. Pavebulle imod biskop Valdemar.

(1209, 2. Juli.)

Til den højbårne konge Otto, udvalgt romersk kejser.

Da den uretfærdige mand og kætter Valdemar, fordum biskop af Slesvig, var kommen til det apostoliske sæde, ved hvis indflydelse han var bleven udfriet af det hårde fængsel, i hvilket han for sin egen brøde havde været indespærret i lang tid, og vi var betænkte på i enhver henseende at vise ham mildhed, bortfjernede han sig hemmeligt og uden tilladelse fra os, ægget dertil ikke af den guddommelige, men af den onde ånds indskydelse, utaknemlig som han var mod den nåde der vistes ham. Uden ret har han trængt sig ind i styrelsen af kirken i Bremen og opgivet sin tidligere kirke, uden at bryde sig om, at efter de kanoniske bestemmelser hver den som fordrister sig til uden den romerske paves tilladelse at forlade én kirke for at gå over til en anden, skal miste både den første, som han af hovmod har opgivet, og ikke mindre den anden, som han af havesyge har attrået. Dertil kommer at vor kære søn, provsten fra St. Lucius i Roskilde i vor nærværelse har beskyldt ham for svare forbrydelser, drottensvig, kætteri, hor, mened, ødselhed og sammensværgelse, som også for at være uregelmæssig[1]), nemlig født af dobbelt ægteskabsbrud, hvorfor han engang skal have faet dispensation af pavesædet ved en tilsnigelse, (thi det var bleven fortiet, at han var født i hor, og sagt, at han var en frillesøn), ligesom han endelig skal efter-

---

[1]) Han havde ved sin optagelse i de forskellige kirkelige grader ikke havt de nødvendige (regelbundne) forudsætninger for at få dem.

SLÆGTSFORSKERNES BIBLIOTEK

ligne sin faders udskejelser og have sønner efter at have modtaget de hellige ordener; hvilket altsammen denne provst har tilbudt at føre bevis for. Skønt vi nu kunde optræde meget strængt imod ham, så har vi dog foreløbig udsat hans retfærdige straf, såsom det apostoliske sæde altid plejer at mildne strængheden ved miskundhed, og pålagt vore ærværdige brødre erkebiskoppen af Magdeburg med hans og Bremerkirkens lydbiskopper samt biskopperne af Osnabrück og Münster at tage den nævnte Valdemar for sig på vore vegne og pålægge ham uvægerligt, uden undskyldning og ophør, inden en måned efter deres pålæg at give sig på vej til det apostoliske sæde for ydmygelig at bede om forladelse; i modsat fald skal de uden hensyn til nogen slags modsigelse og appellation af vor magtfuldkommenhed erklære ham for afsat og skilt fra enhver kirkelig forretning og nådegave fra det øjeblik af og behandle ham som bandlyst indtil han har gjort bod, så de på det strængeste afholder sig fra ham og ligeledes forbyder alle andre at have samkvem med ham eller være ham til hjælp, således at hver den som gør herimod skal straffes: lægfolk som falder ind herunder og har len af Bremerkirken, miste deres len for bestandig, klerke skal miste al kirkelig stand og embed, stæder og borge og ethvert andet samfund, som tværtimod dette pålæg vil holde sig til den nævnte Valdemar, skal på det strængeste underlægges forbud, så de foruden de dødes berettelse og barnedåb ikke skal have del i nogen kirkelig handling eller noget helligt sakramente, og at de skal afsætte enhver klerk, som forsér sig herimod, og løse enhver, som måtte have forpligtet sig til noget af dette, fra hans ed.

Men Valdemar frygtede ikke den således spændte bue og undveg ikke for pilen, fordømmeligt fremturede

SLÆGTSFORSKERNES BIBLIOTEK

han i sin trods for at få del med Dathan og Abiron, som jorden opslugte levende. Da således hans hjerte var slaget med vanvid, så han så uden at se, og ikke fornam med sine øren og forstod med sit hjerte, at han ikke kunde omvendes og helbredes, men endnu ikke aflader med at samle sig vrede til vredens og guds dommes åbenbarelses dag, så det gælder om at bøje hans og hans fællers stive nakke, — så beder og påminder vi din kongelige højhed, at du, så sandt du frygter gud, elsker den romerske kirke og håndhæver ret og retfærdighed, lader ham og hans medskyldige føle din vældes magt, uddriver samme Valdemar af staden Bremen og dens område, forfølger ham overalt, hvor han end vender sig, som guds og kirkens fjende, indtil straffen giver ham forstand. Ligeledes bør du forfølge dem, der er hans velyndere og hjælpere og ved passende straffe få dem til at afstå fra dette frække forehavende. Det skal da nok kendes af følgerne, at du derved har tækkedes gud, hævnet vor fornærmelse og tjent retfærdighedens sag. Endelig bør Du ikke tillade at vore elskede sønner, den udvalgte biskop B(urchardt), skolemesteren H., køgemesteren G. og kaniken H., alle i Bremen, for fremtiden som hidtil berøves deres indtægter for deres lydigheds skyld. Givet i Viterbi d. 2. Juli, i vort 12. pontifikatår (1209).

Regesta dipl. Dan. Nr. 574.

---

9. Kejseren overdrager til kong Valdemar de nordtyske lande.

(1214.)

I den hellige og udelelige treenigheds navn. Jeg Fredrik af guds nåde Romernes konge, semper

SLÆGTSFORSKERNES BIBLIOTEK

Augustus[1]), og Siciliens konge. Eftersom den kejserlige majestæts hele herlighed er forpligtet til på alle måder at eftertragte den almindelige kirkes fred, så var det vort første og mest magtpåliggende råd, da vi ved den store guddommelige nåde kom til det fra fædrene arvede romerske kejserdømme, at stadfæste freden med vore nabokonger, så den Kristi brud kirken, til hvis værn vi fører sværdet, ved deres medvirkning kan have en stadig fred i vore dage. Derfor har vi sluttet et evigt og uryggeligt venskab med os elskelige herre Valdemar, Danernes meget kristelige konge, og vi overdrager ham med rigets fyrsters råd og samtykke, — for at han kan vogte sit riges fred og holde vort kejserdømmes fjender i ave — alle lande hinsides Elde og Elbe[2]), som tilhører det romerske kejserdømme og som kong Knud, ægget ved talrige fornærmelser, tilligemed sin broder den alt nævnte Valdemar har erhvervet ved sværdet og havt i eje, og hvad kong Knud havde i Vendland, erhvervet ved hans og hans faders anstrængelser; vi lægger det til hans rige og stadfæster denne handling ved nærværende adkomstbrev og fyrsternes segl. Ingen af vore efterfølgere eller af det romerske kejserdømmes fyrster må derfor søge den nævnte herre, hans kærlighed kong Valdemar, enten med

---

[1]) Kejsertitelen, som senere på tysk gengaves ved: „alle tider rigets forøger", idet navnet Augustus (den helliggjorte, af augurare, fritte guderne) forklaredes af udsagnsordet augere, at forøge.

[2]) Sydgrænsen dannedes af Elbe fra dens udløb, forbi Hamburg og Lauenburg til staden Dömitz ved den nuværende grænse mellem Mecklenburg og Brandenburg; herfra fulgte den Eldefloden forbi Grabow og Parchim til Plau og Malchow. Derfra fulgte den Penefloden til Demmin i Pomern, og videre forbi Anklam til farvandet ved Usedom.

SLÆGTSFORSKERNES BIBLIOTEK

våben eller klagemål om de nævnte lande, fordi de engang har været underlagte riget; thi det er vort forsæt at være ham til hjælp ikke blot i dette, men også i alle andre sager og påkommende vanskeligheder, under forbehold af den ærbødighed vi skylder det apostoliske sæde, ligesom vi fortrøster os til at han vil gøre det samme i vore anliggender. Vidner i denne sag er: Sigfrid erkebiskop af Mainz og det apostoliske sædes afsending, Theoderik erkebiskop af Trier, Amadæus erkebiskop af Besançon, Konrad biskop af Metz og Speier og kejserlig kansler, Otto biskop af Würzburg, Otakar konge af Bøhmen, Ludvig hertug af Baiern, Leopold hertug af Østrig, Theoderik markgreve af Meissen og i Ostmark, Theobald hertug af Lothringen, Otto hertug af Meran, Albert af Eberstein. Givet i Metz i herrens år 1214, andet terminår, ved den herre biskop Konrad af Metz og Speier, hofkanslerens hånd.

Efter en senere stadfæstelse hos Thorkelin, Diplomatarium I 94.

SLÆGTSFORSKERNES BIBLIOTEK

IV.
KONGENS FANGENSKAB OG DE MISLYKKEDE HÆVNKRIGE.

1. Samtidig årbog fra Köln.

1222 (d. e. 1223). Samme år toges kong Valdemar af Danmark med hans søn på en ejendommelig måde tilfange af grev Henrik af Schwerin og førtes i forvaring på et meget fast slot.

1223. I dette år holdt Henrik den unge en rigsdag i Nordhausen[1]), hvor erkebiskop Engelbert af Köln gjorde sin indflydelse gældende for kongen af Danmarks frigivelse.

1224. Kong Henrik begav sig ved samme tid med erkebiskop Engelbert af Köln, den pavelige afsending Konrad og flere andre stormænd til Saxland for at underhandle om kongen af Danmarks løsladelse og tilbagegivelsen af de rigslande, som han med urette havde tiltaget sig; han havde tilligemed sin søn nu været holdt fangen af grev Henrik af Schwerin i to (d. e. over et) år på en utilgængelig fast borg ved navn Dannenberg[2]).

---

1) Sept. 1223. Der sluttedes her (d. 24. Sept.) i virkeligheden kun en overenskomst mellem kejseren og grev Henrik om fangernes udlevering til hin og de betingelser, det romerske rige måtte stille for deres løsladelse.

2) En borg syd for Elbe. Man ser endnu tårnet med det snævre fangehul, som kaldes „kongehullet“.

SLÆGTSFORSKERNES BIBLIOTEK

Da nu de nævnte herrer kom til Elbefloden, sendte de Hermann, stormesteren for de tyske hospitalsbrødre, der af kejseren var sendt til Tyskland for at hidføre et forlig, forud til begge, nemlig kongen og greven. Ved hans mægling gik kongen ind på at love, at han vilde tilbagegive alt det land, som han havde frataget riget, og modtage sin krone af kejserens hånd, dertil betale 100,000 mark [1]). Men medens de fyrster, som var komne med kong Henrik, gik ind herpå, så syntes grev Albert af Orlamünde, Danekongens søstersøn, og Danmarks stormænd ikke om dette forlig og forkastede disse vilkår; de gik ombord og drog misfornøjede bort og tog igen en umådelig pengesum med sig, som de havde havt med til kongens udløsning. Derefter drog også hine fyrster bort, ilde tilmode over dette og med uforrettet sag. Men Albert af Orlamünde samlede efter jul en hær og vilde angribe grev Henrik med den. Såsnart denne fik dette at vide, opgav han en belejring, som han netop var sysselsat med og drog imod ham. Det kom til et meget heftigt og blodigt slag og der kæmpedes fra den årle morgenstund til aften og mange fandt her deres bane. Albert selv blev tilligemed flere andre stormænd tagen til fange og ført i fængsel til sin morbroder på borgen Dannenberg.

1225. — I det samme år, d. 7. November, blev Engelbert, den ærværdige erkebiskop af Köln, fædrelandets fader og Tysklands smykke, skammeligen tagen af dage af sin frænde, greven af Isenberg. — Ved efterretningen om hans død ansér grev Henrik af Schwerin sig for løst fra sit løfte med hensyn

---

[1]) Forlig, sluttet d. 4. Juli 1224. Se i det følgende.

SLÆGTSFORSKERNES BIBLIOTEK

til kongen af Danmarks udlevering (til kejseren), løslader kongen efter at have sluttet et forlig med ham imod gisler og for en anselig pengesum og tillader ham at drage frit og uhindret hjem[1]).

1227. Samme år på Marie Magdalenes dag søger Danekongen med tilsidesættelse af sin tro og love og den ed, han havde aflagt for sin løsladelse, at hævne sig og gør et angreb på greven af Schwerin med et uhyre opbud af ledingstropper. Han blev overvunden af denne ved hjælp af erkebispen af Bremen og hertug Albert af Saxen og undkom neppe nok på flugten; der faldt på hans side 4000 mand[2]).

Annales Colonienses maximi, trykte hos Pertz, Mon. h. G. XVII, 723—847.

---

2. Samtidig tysk verdenskrønike.

1223. Medens kejseren var i Apulien, fangede grev Henrik af Schwerin kongen af Danmark og hans søn, den unge konge; det var en morgenstund i deres telt, hvor de begge lå i én seng, i hans eget

---

[1]) Forliget af 17. November, i det følgende.

[2]) En dansk krønike fra det følgende århundrede siger herom: „Da kongen var kommen hjem, sendte han bud til paven for at løses fra sin ed. Da dette var opnået samlede han en stor hær og kæmpede med Henrik ved Bornhöved, hvor de Danske til straf for deres mened led et nederlag, og selve kongen mistede et øje, han tabte sans og samling og vilde være falden i fangenskab eller bleven dræbt, hvis ikke en tysk ridder havde taget ham foran sig tværs over hesten til Kiel, idet han flygtede ad hemmelige veje.“ (Scr. r. D. II 386: Det er selvfølgelig en misforståelse, når det antages, at det var en fjendlig ridder, som her viste en ualmindelig ædelmodighed; der var vistnok adskillige tyske riddere i den danske hær.)

SLÆGTSFORSKERNES BIBLIOTEK

land; han hug kongens skibe op og tog hvad sølv han fandt deri. Det gjorde han imod tro og love; han var kongens mand og havde om aftenen spist og drukket med ham og kongen anede intet ondt af ham. Og han førte dem over havet med stort besvær og megen angest og holdt dem en stund i Lenzen, derpå holdt han dem i Dannenberg[1]), derpå førte han dem til Schwerin. Han skulde gøre rigets vilje med kongen og denne thingede med kejserens sendebud. For disse forhandlingers skyld fòr kong Henrik (kejserens søn) og biskoppen af Köln og mange andre fyrster og herrer med en stor hær i det følgende år til Mikkelsmesse til Bardewik til kongens fængsel; derfra fòr de til Blekede. Grev Albrekt af Lauenburg og de Danske lå også på den anden side af Elbe med en stor hær. Hvad der var aftalt blev dog ikke udført, thi kongen og de Danske brød deres ord. Derfor vendte kong Henrik og alle de andre herrer om med uforrettet sag; kongen blev siddende i fængsel. St. Thomas aften derefter (20. Dec. 1224) fòr biskoppen af Bremen over Elbe for Itzeho med den unge greve Alve (Adolf), grev Alves søn, og vendte hele landet til greven, og landfolket belejrede grev Albrekts borge. Kort efter kæmpede grev Henrik af Schwerin med grev Albrekt af Lauenburg og med hertug Otto af Lüneburg; de blev begge sejrløse og grev Albrekt toges til fange og førtes til Schwerin til sin morbroder, kongen af Danmark. Da hævnede vor herre gud på kongen hvad han havde gjort mod grev Alve, som han fangede og fratog sit gods og tog gisler

1) Lenzen ligger nord, Dannenberg syd for Elbe, begge henved 20 mil ovenfor Hamburg ad flodvejen.

SLÆGTSFORSKERNES BIBLIOTEK

for. Nu blev han ligeledes tagen til fange og måtte give sit gods og give gisler, og som han havde målt ud, således måltes der ind for ham, som evangeliet siger: „med hvad mål I måle, skal eder igen måles“. Fra den tid kongen fangede den gamle greve Alve, indtil den tid, da den unge greve Alve igen kom til landet, havde kongen havt landet, og greve Albrekt i len af ham, i 23 år.

Nu kommer vi til den første fortælling. Da gav også de fra Lübek deres stad under riget. Samme fastelavn fòr grev Alve for Hamburg og stormede en borg, som grev Albrekt havde bygget foran staden. Da gav også de i Hamburg staden til grev Alve.

I det samme år (1225) blev kongen af Danmark frigiven for 50000 mark, af hvilke dog kun halvdelen blev betalt; han frasvor sig med de bedste mænd af sit rige landet Holsten og alle omliggende lande, som han forhen havde taget med vold, og satte sine tre sønner til gisler og mange af sine folk.

I det andet år (1226) — — da brød kongen af Danmark sin tro og sin ed og fòr foran Reinoldesborg. Dèr fòr greve Alf og grev Henrik af Schwerin imod ham. Grev Alf og hans folk vadede over et kær til kongen og mange af kongens folk blev slagne; men kongen beholdt slagmarken. Derefter fòr kongen igen for Reinoldesborg og vandt det.

Til samme tid (1227) fòr kongen af Danmark igen ind i landet Ditmarsk og vandt det og drog mod Itzeho og underkastede sig hele landet; han lod nogle af sine folk tilligemed landfolket ligge foran huset og drog videre mod Segeberg og byggede dèr en borg foran det. Grev Alf befriede huset Itzeho, dèr blev mange mænd slagne og fangne og

SLÆGTSFORSKERNES BIBLIOTEK

druknede af dem som lå foran det. Da kom også hertug Otto sin morbroder kongen til hjælp. Da kom biskoppen af Bremen og hertug Albrekt af Saxen og grev Alf og grev Henrik af Schwerin tilsammen i Lübek og drog imod kongen. De mødtes ved Bornhöved på Marie Magdalenes dag. Der leveredes en stor kamp, kongen blev sejrløs og hertug Otto af Lüneburg blev tagen til fange og kongens folk blev slået og taget til fange i stort antal.

Da gjorde biskoppen af Bremen et forlig mellem kongen og sig og grev Alf, så at kongens søn Abel skulde ægte grev Alves datter. Således sonedes den orlog. Ved samme tid kom grev Albrekt af Orlamünde ud af sit fængsel og overdrog hertug Albrekt Lauenburg.

Deutsche Chroniken des Mittelalters. II. (1877); Sächsische Weltchronik, k. 365—72. (Side 244—47.) (Også hos H. F. Massmann: Das Zeitbuch des Eike von Repgow, 1857.)

---

3. Af Detmars lübske årbog, efter samtidige optegnelser.

1229 (d. e. 1227). I det samme år samledes i Lübek med stor magt biskoppen af Bremen og hertug Albert af Saxen, grev Alf af Holsten, grev Henrik af Schwerin og de vendiske herrer. Med dem drog de lübske borgere mod kongen. De kom sammen på heden ved Bornhöved på St. Marie Magdalene dag, der blev på den dag så stor en strid, at der aldrig har været større strid i dette land. Kongen blev sejrløs og undflyede, hertug Otto blev tagen til fange, kongens folk blev mesten dels slagne og fangne. Således blev på denne dag landet udløst

SLÆGTSFORSKERNES BIBLIOTEK

af de Danskes vold, hvorfor de alle giver gud lov og ære og særlig desuden den dyrebare sankte Marie Magdalene. Til hendes ære stiftede borgerne i Lübek dengang et kloster for prædkebrødre på det sted, hvor borgen lå, og gav samme dag en evindelig ydelse, hvert fattigt menneske et hvedebrød til en halv pennings værd.

Grev Albert af Orlamünde blev da løsladt, han overgav hertug Albert Lauenburg. Således kom han ud af landet, og hertug Albert og hans arvinger har siden den tid havt det.

1229 (1228). I det samme år blev hertug Otto af Lüneburg løsladt af sit fængsel; han overlod hertug Albert Hitzacker.

1234. Det år havde kongen endnu Demmin; det vandt Venderne fra ham.

Ved den tid da grev Alf havde sluttet venskab med kongen af Danmark og var bleven landet Holsten mægtig, glemte han den tro tjeneste, som de af Lübek havde ydet ham, da man hjalp ham til sit land. Han vilde tvinge dem i Lübek fra deres frihed[1]). Derover blev kongen glad; de sammensvor sig om at fordærve staden. Kongen sendte da en meget stor hær ind i floden Trave og kom med grevens hjælp med en anden stor hær tillands og byggede to faste borge ved Trave; han lod kåge forsænke foran havnen og lænker slå over floden. Da han så ikke kunde gjøre landet mere fortræd drog han hjem. Borgerne reddede sig snart ud af det; med en stærk kåg sejlede de lænkerne over og de gravede en grav langs engen henimod borgen, dèr hvor det endnu

---

1) Lübek havde ligesom Hamburg oprindelig været en by i grevskabet, men havde ved sine frihedsbreve fået selvstyrelse.

SLÆGTSFORSKERNES BIBLIOTEK

kaldes „den danske borg“, den var så dyb at store skibe kunde sejle derhen uden hindring.

Da den grumme konge så, at det kostbare hærtog kun havde gavnet lidet, blev han såre forbitret. Han lod særdeles store skibe udruste og udbød en leding endnu større end forhen, både tillands og tilvands. Skibene kom allesammen til Femern. Blandt dem var 8 skibe større end de nogensinde tilforn var sete på søen, med dem vilde han nok en gang tilstoppe havnen. Det fik borgerne i Lübek snart at vide. De havde da tildels ryddet deres dyb, de lagde kun 6 store skibe med gode våben og vel bemandede foran dybet, for at forsvare det og for at kongens hær ikke skulde komme derind, således som den forhen var kommen der.

Da kongen spurgte at de fra Lübek vilde værge deres havn og dyb, gættede han let, at de måtte have flere hjælpere; med sine skibe sejlede han for Warnow, for at få hjælp eller idetmindste tilsagn om fred af de vendiske herrer, som han ofte havde været imod. Da de Lübske hørte at kongen var i søen, tænkte de, at de vilde have lettere ved at kæmpe mod de Danske på søen end i deres havn eller på land, hvor hine ved Holsternes hjælp altid vilde være stærkere. De søgte hjælp hos gud den almægtige og deres ret og fulgte modigt efter kongen. Foran Warnow stred de med ham fra prim (om morgenen kl. 6) til vespertid (om aftenen kl. 6). Af de største skibe vandt de 5, dem brændte de på stedet, mange af de andre skibe gik tilbunds med deres mandskab. Det største skib, i hvilket der var over 400 mand med fulde våben, det vandt de tilsidst efter en hård kamp; de nedhuggede eller fangede alle dem, som

SLÆGTSFORSKERNES BIBLIOTEK

var i det. Kongen slap med nød og neppe derfra. Det største skib med fangerne førte de med fryd og glæde til Trave[1]). Kongen overgik der her af et lille folk både skam og skade, større end det nogensinde er sket på Østersøen; ej heller hjemsøgte han siden oftere Lübek. Således gav gud Lübekerne vidunderlig sejr fra himlen med sin kraft, så de er bleven ved deres frihed; derfor være ham lov og ære nu og altid; amen!

1235. Før kejseren kom tilbage til Tyskland (fra Italien) havde de fra Lübek gentagne gange meddelt og klaget til ham hinsides bjergene over den store trængsel, som de led af kongen af Danmark og grev Alf af Holsten. Af den grund indbød kejseren grev Alf og borgerne fra Lübek til hove. Da de fremstillede sig for ham, hørte han deres klage fra begge sider og forligte dem med hinanden, således at greven foran kejseren og rigets fyrster gav afkald på al ret og tiltale, som han eller hans arvinger havde eller kunde have i tilkommende tider til staden Lübek eller på staden og alt hvad der ligger til denne. Og staden skal fremdeles blive ved det romerske rige, som kejseren og hans farfader den første kejser Fredrik fordum for længe siden havde stadfæstet det i deres breve[2]). Herfor betaltes der greven en stor pengesum

---

1) Tidspunktet for disse begivenheder stadfæstes af samtidige pavebreve: d. 12. Avgust 1234 skriver Gregor mod kong Valdemar, at han har spærret Lübeks havn for pilegrimme, som vil til Livland, og d. 10. Marts 35 tager han sine trusler tilbage, da kongen har tilmeldt ham, at havnen igen er åben.

2) Fredrik I's frihedsbrev for Lübek var udstedt d. 19. Sept. 1188, Fredrik II's tvende i Maj og Juni 1226.

SLÆGTSFORSKERNES BIBLIOTEK

af kejseren, det var 5000 mark, hver mark til 13 skilling engelsk.

Plattysk text, trykt af F. H. Grautoff: Chronik des Franciscaner Lesemeisters Detmar (1829).

4. Overenskomster om kongernes og kongebørnenes løsladelse.

Første udkast, 4. Juli 1224.

Dette er den (vedtagne) skik for kong Valdemars og hans søns løsladelse, i nærværelse af mester Hermann af de Tyskes hus og kejserdømmets andre udsendinge. Herre kongen lovede at tage korset og drage ud til hjælp for det hellige land; han vil forlade sit rige om to år fra næstkommende Avgust måned og han vil føre med sig 100 kåge og snekker, den første vinter skal han, om gud vil, være i Spanien og den følgende sommer komme til det hellige land. Dèr skal han tilbringe et helt år efter rådførsel med kongen af Jerusalem og de andre stormænd. Skulde han imidlertid dø før tiden eller blive forhindret ved andet lovligt forfald, skal han give 25000 mark sølv til hjælp for det hellige land; de udredes et år efter det tidspunkt, da afrejsen skulde have fundet sted, i staden Lübek til kongen af Jerusalems sendebud og brødrene af Tyskernes hus, dog således, at de intet af den nævnte sum må anvende til eget brug, men på deres sjæls salighed skal bruge dem på bedste måde til det hellige lands fremme. Med hensyn til rejseudgifterne, eller til pengene, hvis kongen ikke selv kan drage afsted, skal kongen og hans mænd stille al den sikkerhed, som de herrer erkebispen af Kölns afsending, biskoppen af Hildes-

SLÆGTSFORSKERNES BIBLIOTEK

heim, mesteren af Tyskernes hus og grev Sigfrid af Blankenburg, måtte kræve, dog ikke gisler eller pant, og uvægerligt holde dem efter deres pålæg og bestemmelse. Skulde nogen af de nævnte ikke være tilstede, skal der ikke desmindre handles derom.

Endvidere skal kongen give hele landet hinsides Elbe tilbage til kejserdømmet og udlevere alle de adkomstbreve, som i krigens tid er givne ham på dette land, og give afkald på dette land på den måde, at hverken han eller hans sønner for fremtiden skal have nogen tiltale derpå. Det land som grev Albert af Orlamünde har havt til len af kongen og de andre ejendomme, som i samme land lå under kongen, skal samme greve Albert modtage i len af kejserriget, og dette skal hævde det for ham imod alle og enhver. Ligeledes skal landets biskopper i Lübek, Ratzeburg og Schwerin modtage deres kirkelén af riget. Desforuden skal kongen løse alle dem i det nævnte land, som har gjort ham lensløfte eller troskabsed, og de skal derpå sværge til riget og til grev Albert som deres husbonde. Overalt skal de endvidere af grev Albert modtage de ejendomme, som de har havt af kongen.

Endvidere skal kongen og grev Albert frit udlevere grev Henrik af Schwerin landet Boitzenburg og landet Schwerin med alt retmæssigt tilliggende, hvilket han da skal tage til len af riget, og borgen Wotmund skal genopbygges for ham, ligesom den var før den blev ødelagt. Ligeledes skal grev Henrik og hans lensmænd igen have alle de ejendomme til len, som de forhen havde af grev Albert. De ejendomme, som Diderik Skakman skulde have af grev Albert med sin mosters søn, skal han rettelig eje.

Endvidere skal kongen udlevere grev Henriks hustrus moder sit land eller give hende 2000 mark. At han ikke vil søge at erhverve det nævnte land

SLÆGTSFORSKERNES BIBLIOTEK

hinsides Elbe tilbage, det skal kongen yde al den sikkerhed for, han kan, eller som rigets fyrster måtte kræve, dog undtagen gisler og pant.

Når kongen er bleven fremstillet for fyrsterne på hoffet i Bardewik[1]), vil han stille al den sikkerhed, han formår, eller som fyrsterne vil kræve, dog undtagen gisler og pant, for at han på en af fyrsterne fastsat passende dag vil udlevere til riget alle de lande i Vendland, som er omtvistede mellem kejserriget og det danske rige; han vil da få dem tilbage enten ved en retskendelse eller som nådesag.

Endvidere skal den herre kongen tage Danmarks rige af kejserdømmets hånd og gøre lensløfte til det, således som de andre fyrster plejer at gøre, og i god tro holde sin ed.

Endvidere skal kongen og grev Albert give fast sikkerhed, det som kaldes orfejde[2]), til grev Henrik for sig og alle sine venner og frænder. Og for denne orfejdes fulde fast- og sikkerhed skal kongen give gisler, en af sine ægtefødte sønner og 10 andre, 5 af Danmark og 5 af Holsten. De skal gives på 10 år og kan skifte efter tid og lejlighed, om behov gøres. Disse gisler gives riget eller rigets fyrster, og disse kan overlevere dem til hvem de vil.

Endvidere skal kongen for sin løsladelse betale grev Henrik 40000 mark sølv, som udredes til riget og fyrsterne. Denne sum betales efter kölnsk vægt, idet der eftergives et lod på hver vejet mark[3]). Af samme værd og vægt skal den sum være, der gives

---

[1]) Et hof (curia, fransk cour) er en forsamling af rigets store; det tyske ord brugtes som bekendt også senere hos os (det årlige hof, Danehof).

[2]) Orfejde („udaf fejde") er det danske trygdéd, løfte på ikke at søge hævn.

[3]) Summen svarede altså i sølvvægt til omtrent 1,400,000 kroner.

SLÆGTSFORSKERNES BIBLIOTEK

til det hellige land. Af løsesummen giver kongen de 20,000 mark i penge eller pant, hvorpå han selv og hans søn samtidig skal løslades. Kan han ved sin løsladelse ikke udrede de 20,000 mark, skal han give 10,000 og være fri selv, medens hans ældste søn bliver tilbage for de 10,000; såsnart de betales skal den ældste søn være fri. For de tilbageværende 20,000 mark stiller kongen 30 voxne gisler og en af sine sønner; kan han ikke stille 30 voxne, giver han 15 voxne og ligesåmange drenge og sine 2 sønner; kan han ikke få 15 voxne, giver han 30 drenge og sine 3 sønner. Disse gisler fremstilles for riget ligesom selve kongen. Kun for disse to ting, for orfejden og for løsesummen, skal der gives gisler. Hvad de ejendomme angår, som kongen har købt i landet hinsides Elbe, da skal han selv tage bestemmelse om dem.

Endvidere, dersom en del af den nævnte sum endnu ikke på grund af tidens korthed kan udredes på hoffet i Bardewik, skal kongen og hans mænd efter rigsfyrsternes skøn stille sikkerhed, hvorpå de skal betale resten på en aftalt dag, og kongen kan da efter fyrsternes skøn udleveres til sine mænd.

Endvidere, på vor frue dag i høst (8. Sept.) først kommende skal den herre Romernes konge og rigets fyrster holde et hof i Bardewik for endeligt at afgøre hvad ovenfor er sagt. Og at dette skal holdes ubrødeligt og være fast og sikkert, har de underskrevne svoret og givet deres tro og love på. Grev Albert, Wigbert hans drost, Reinfrid af Schorlemer, Henrik skænk og mange andre af hans mænd. Disse danske herrer: Bure skænk, Skore marsk, Johannes marsk, Trugils drost og mange andre. Af den anden side: Grev Henrik af Schwerin, grev Herman af Woldenberg, grev Henrik af Schladen, grev Henrik af Dannenberg og hans to sønner, grev Henrik af Lüchow, grev Konrad

SLÆGTSFORSKERNES BIBLIOTEK

af Regenstein, Lupold Bjørn, Burchard lensmand på Lüchow, Didrik Skakman og mange andre. Disse løfter og eder er gjorte på det vilkår, at hvis den herre romerske konge og rigsfyrsterne vil opfylde hvad der er skrevet her foran, så er de bundne dertil; men hvis fyrsterne ikke vil opfylde det, så er de nævnte mænd ikke i mindste måde bundne dertil, men er aldeles fri for det. Dog lover rigets ombud her Bernhard af Horstmar, grev Herman af Woldenberg, Gunzelin, kejserlig drost, drosten af Waldburg og her erkebiskoppen af Kölns drost, at de i god tro og på alle måder vil lægge vind på at bevæge fyrsterne til at udføre hvad foran er fastsat, og mesteren af det tyske hus lover det samme. Dette er sket i vor herres kødspåtagelses år 1224, i Juli måned, d. 4. Juli, 12. terminsår.

Latinsk original i Schwerin; trykt i Mecklenburgisches Urkundenbuch I og hos Thorkelin, Diplomatarium A. M. I.

Endelig overenskomst, 17. Nov. 1225.

Dette er den overenskomst, som sluttedes om Danmarks kongers løsladelse. For deres løsladelse skal der gives grev Henrik af Schwerin 44000 mark rent sølv, hver mark af et lods mindre værd end kölnsk vægt. Desuden alt det guld, som hørte til dronningens skrud, undtagen kronen og undtagen det, som hun før sin død har givet til klostre og andre kirker for sin sjælebod. Desforuden gives der dragter til 100 hærmænd, nemlig enhver ti alen flandersk skarlagen, og halvtredje timmer broget skind.

Ved den gamle konges løsladelse udredes der 6000 mark. Førstkommende faste udredes der 3000 mark, for hvilke Asger Juliansøn, Nils Lagesøn og Bjørn Finsøn er gisler. Af disse tre riddere udredes da særlig de 2000; skulde der skorte noget heri, skal

SLÆGTSFORSKERNES BIBLIOTEK

Jakob af Mon, Peder Strangesøn og Bjørn skænk, eller to af dem, tage ophold i Lübek, indtil det manglende er betalt. Men de nævnte mænd, Asger, Nils og Bjørn skal blive som gisler for det sidste tusind mark. Når den gamle konge forlader fængslet, skal hans to sønner gå i hans sted med 40 andre gisler, 20 ældre og 20 yngre, som grev Henrik vil udvælge dem af Danmark.

Endvidere udredes der til næste påske 9000 mark, og dermed går hertug Erik i fængsel, medens den unge konge forlader det og med ham 9 gisler. De tilbageværende gisler kan ombyttes med andre lige gode, dog undtagen kongens sønner.

Endvidere udredes der til næste Mikkelsdag 10000 mark; dermed forlader hertugen fængslet med 10 gisler, de andre kan skifte. Den følgende påske udredes halvdelen af den resterende pengesum, ti gisler løslades og der skiftes. Næstkommende Vor frue dyre efter den anden påske udredes endelig hele resten fuldstændig.

Når hele summen er betalt, løslades den ene af de to kongesønner, hvem grev Henrik vil; men den, som han vælger til at blive skal opholde sig dèr i 10 år tilligemed 10 andre gisler for orfejde; disse kan dog skifte hvert år, og om kongen vil kan han ligeledes lade sønnerne skiftes til.

Hvis hele summen ikke skulde kunne betales tilfulde i de forskrevne terminer, skal lige så mange gode mænd fra Danmark som der resterer tusender og hvilke grev Henrik af Schwerin vælger, gå i fængsel som gisler, indtil pengene kan betales, hvorpå de løslades med de andre gisler, som ovenfor er sagt.

Skulde den gamle konge dø, før sølvet er udredet, skal halvdelen af det tilbagestående falde bort. Skulde endelig begge dø før betaling er sket, så skal

SLÆGTSFORSKERNES BIBLIOTEK

de Danske være helt fri og alle gisler frigives undtagen de 10, som skal blive i 10 år for orfejde. Den som engang har været gissel eller har sat sin søn som gissel, skal ikke være det anden gang, med mindre han frivillig vil gå i fængsel. Men hvis en af gislerne skulde undvige, da skal enten han selv leveres tilbage eller en anden lige god gives i hans sted.

Herre kongen skal overlade til kejserdømmet alle lande mellem floderne Ejder og Elbe, som hører kejserdømmet til, nemlig fra Ejderens udløb i havet indtil vandet Levoldeså, og fra dette vand til havet, herre Burvins lande og alle Vendernes lande, undtagen Ryø. Borgen Regnoldsborg skal overleveres grev Adolf 10 dage efter kongens løsladelse, i den tilstand, hvori kongen har den. Hertil skal der tages hensyn ved kongens ed og hans gisler, og herre Jakob af Møn og en fra Danmark, hvem han selv vil tage til, skal være gisler, indtil denne borg er bleven overleveret. Alle de privilegier, som kongen har fået og har på nævnte lande, skal han levere tilbage til grev Henrik.

Kongen og de øvrige stormænd fra Danmark lover og sværger, at de ingen hjælp vil yde grev Albert til at vinde de tabte borge og lande, som han har og har havt. De som er undvegne til de Danske, skal have deres len, som de med rette bør have, tilbage, efter at have svoret deres herre, af hvem de har dem til len, sikkerhed. Kongen og de Danske skal yde og gøre Tyskerne samme skel. Endvidere må kongen og de Danske ikke bemægtige sig nogen Tysk til fornærmelse for de fornævnte grever Henrik og Afdolf; ligeså lidt må disse gøre så. Fanger og gisler skal løslades. Købmænd fra Lübek, Hamburg og ellers fra dette land, eller andre købmænd fra det romerske rige, som vil komme der, skal nyde samme ret og frihed, som de nød for kongens tilfangetagelse.

SLÆGTSFORSKERNES BIBLIOTEK

Hundrede heste giver kongen til førstkommende påske, 50 gangere og ligeså mange tjenesteheste, hver ganger til værdi af 10 mark, hver tjenestehest til 5. Hærmændsdragterne gives til førstkommende fastelavn.

Til større sikkerhed for at alt dette skal være fast og holdes ubrødeligt mod den efternævnte grev Henrik af Schwerin, hans hustru, sønner, frænder og venner, nemlig grev Wolrad af Dannenberg, grev Henrik af Schladen, grev Adolf af Holsten, grev Henrik af Lüchow og herre Henrik den unge af Werle, vil kongen og hans sønner, biskopperne og det danske riges stormænd sværge og stadfæste det ved deres påhængte segl.

Desuden vil herre kongen og hans sønner gøre og sværge grev Henrik en ret orfejde og påtage sig uden falsk og ond vilje at forlige kongen af Bøhmen, herre Otto af Lüneburg, grev Herman af Orlamünde og sine andre venner, som grev Henrik kunde synes at have fornærmet ved denne gerning[1]).

Dette er sket i det herrens kødspåtagelses år 1225, d. 17. November. Disse er vidner: Wolrad, greve af Dannenberg. Henrik greve af Lüchow. Henrik greve af Schladen. Fredrik provst. Hermann borggreve af Witin. Adolf greve af Holsten. Her Henrik den unge af Werle. Her Otto af Lüneburg. Her Jakob af Møn. Her Bjørn Skænk. Her Astrad og andre flere.

Ligervis skal grev Henrik for sig og sine frænder give de Danske forsikring for at tilbagegive gislerne og at holde de andre ting, som ovenfor er skrevne.

Original på latin med 6 segl i Schwerin; trykt i Meklenburgisches Urkundenbuch I og hos Thorkelin I.

---

[1]) Den første som den unge kong Valdemars morfader, de tvende andre som den gamle konges søstersønner.

SLÆGTSFORSKERNES BIBLIOTEK

Kongebørnenes udløsning, 1230[1]).

Valdemar, af guds nåde de Danskes og Venders konge, hilser alle tro kristne evindelig! Det skal være alle vitterligt, at der er handlet og sluttet på følgende måde mellem os på den ene side og grev Gunzelin af Schwerin og hans venner på den anden side, efter her Albert, hertug af Saxens, og grev H(erman) af Orlamündes mægling. Vi skal give grev Gunzelin 7000 mark sølv for alle vore sønners og de for os forpligtede gislers løsladelse, marken skal være rent og fuldvægtigt sølv på et lod nær, i lübsk vægt; denne aftale rokker ikke hvad der alt forhen har været bestemt for nogles løsladelse, som alt har stillet borgen eller gisler. Af den nævnte sum skal 4000 mark betales søndagen efter påske i Travemünde, og samme steds og på samme tid skal vore sønner hertug Erik og Abel løslades og overlades til her greve Adolf og her Jakob af Møn; vore alt nævnte sønner og bud og pengene skal være under hertugen af Saxens og grev Adolfs og borggreve Burchard af Magdeburgs og hans mænds sikre og tro lejde, indtil pengene overdrages til grev Gunzelin eller hans bud, og vore sønner og bud føres tilbage til Danmark. Fjorten dage efter pinse forstkommende skal der betales 1000 mark; betales de ikke til den fastsatte tid, skal de som går i borgen for denne sum, nemlig disse: grev Her. af Orlamünde, grev Ernst af Glichen, her Jakob af Møn, Peder Strangeson, Trugils drost, Johannes Fris, Tuke Abildgård, Vagn Gunnesøn, Magnus Utson og Nikolaus Nutekrog, indfinde sig, nogle i Erfurt, andre i Schwerin, indtil den nævnte sum er betalt; pengene skal have ovennævnte lejde. Men St. Jakobsdag

---

1) Af dette forlig ses, at det foregående ikke er bleven helt udført.

SLÆGTSFORSKERNES BIBLIOTEK

(25. Juli) skal de sidste 2000 mark betales og vor søn Kristoffer og alle gisler, som er forpligtede for vor skyld, skal løslades og være under det ovennævnte lejde; betales pengene ikke til den fastsatte dag, skal forloverne for denne sum indfinde sig. Ligeledes skal grev Nikolaus af Hallands søn for hertugen af Saxen give afkald på enhver fordring af Schwerin, hvis han har nogen, og vi har lovet uden svig, at vi ikke vil hjælpe ham mod grev Gunzelin af Schwerin, men bør og vil holde en ubrødelig fred og venskab med ham og hans venner. Og for at dette forlig skal blive fast og urokkeligt har følgende mænd lovet sammen med os: Kong Valdemar den unge og vore andre sønner, erkebiskop Gerhard af Bremen, her Otto hertug af Brunsvig, her Johannes markgreve af Brandenburg, Her(man) greve af Orlamüunde og hans broder, Ernst greve af Glichen, her Nikolaus biskop af Slesvig og kansler, her Jakob af Møn, Peter Strangesøn, Andreas hans søstersøn, Tuve kammermester, Gunne Vind[1]), Vagn Gunnesøn, Karl, Ubbe Fris, Heinlig(?) marsk, Skore marsk, Johannes marsk, Johannes Fris og flere andre hædvarde mænd[2]). Til større sikkerhed for dette forlig og denne fred har vi forsynet dette brev med vort og de tilstedeværendes segl.

Sket i Slesvig i herrens år 1230, 3. terminsår[3]).

Den latinske original findes i Schwerin med 6 segl; den er trykt i Meklenburgisches Urkundenbuch I.

1) Originalen har Winc, men rimeligvis kun ved skriverens fejl, da c og t næsten skrives ens. Kammermesterens navn skrives på latin Tupo.

2) Originalen har: viri providi et honesti; derved menes høvdinger, hvad vi med et tysk ord kalder adelsmænd; de kaldes i hin tid: hædvarde mænd, hædersmænd (Skånske lov 5, 28. Andreas Sunesøn, 5, 21).

3) Årets betegnelse efter den romerske tidsregning.

SLÆGTSFORSKERNES BIBLIOTEK

5. Beretning om staden Hamburgs udgifter til fordel for de holstenske grever.

Alle som ser og hører dette brev, skal vide, at rådet i Hamburg med de bedste mænd har ydet hvad man kan erfare af dette skrift, til deres herrer greverne, for kærligheds og venskabs skyld, ud over det, de kunde kræve efter håndfæstninger, både i arbejde og tæring.

For det første, da grev Alf igen kom til landet (1225), da overantvordede vi ham staden Hamburg og sendte vore borgere, de rigeste og mægtigste, som gisler til grev Albert af Orlamünde, så han kunde gøre med deres liv og gods hvad han vilde; dem udløste vi for dem med 500 mark lødigt sølv. Derefter kom hertug Otto af Brunsvig med hærskjold på Gorriswerder og ødelagde denne holm ved rov og brand. Og imod ham sendte vi efter vor herres bøn vore borgere med deres våben. En del af dem blev tagne til fange og en del slagne; de fangne udløste vi med 800 mark lødigt sølv.

Dernæst da kongen af Danmark havde indesluttet huset Itzeho og grev Alf kom det til undsætning, da var vore borgere med med deres våben, det kostede 500 mark lødigt sølv.

Da kong Valdemar kom til Bornhöved med stor magt og vilde fordrive greverne, da var borgerne med og hjalp dem at kæmpe derimod; dertil medgik der 1200 lødige mark.

Da sidenhen grev Alf forligtes med kongen og gav sin datter til hertug Abel, da gav vi ham 400 mark penge til brylluppet. — —

Den originale optegnelse på plattysk findes trykt hos Lappenberg, Hamburgisches Urkundenbuch I 671.

SLÆGTSFORSKERNES BIBLIOTEK

6. Klagesang over Danekongernes fangenskab.

Denne klagesang hidrører øjensynligt fra samtiden og er skreven på latin; den gengives her efter sit indhold, idet kun begyndelsen er oversat i originalens versemål for at give en forestilling om det.

Klag, Danmarks høje høvdinghær,
fordum berømt i heltefærd,
nu ligger dorsk din djærve skare
og vælger fred for strid og fare!

Din konge stjal man dig en nat,
nu tyven er til højbords sat; —
du varde i det vilde hav,
o frels os fra den åbne grav!

Hver vig en viking giver ly,
hver hule er et tyvehy,
hver skov en stimand nu må skjule,
hver hede har sin røverkule.

Hør os, o munkefader god,
nu bonden trædes under fod,
den frække kuer fattigmand,
den fromme slipper sit af hånd.

Den hele kirke sørger nu,
det tegn den volder skræk og gru,
dens gråd ej læger lykkens brøst,
ej dæmper tidens varselrøst.

Bøndernes gerning lægges ned; hele jordens kreds skælver og forbander den falske greve og hans skændige dåd. Som en ny Judas opstod han og fik

SLÆGTSFORSKERNES BIBLIOTEK

magt med de gode, en fjende af Kristi navn forrådte han herrens salvede. Han kom under fredens maske, i tillid til sin ondskabs uudtømmelige væld; under det falske påskud, at han havde et hverv til kongen, kom han til denne til en tid, da han ønskede at hvile fra sine forretninger. Han attråede nådesbevisninger, men ringeagtede nåden, den utaknemmelige skjulte sin svig mod den nådige under et smilende åsyn. Han brød ind i kongens enebo, den frygtløse helt! han overvældede den mand i sin seng, som han ikke turde møde i åben kamp! O vær forbandet du Belial! du anden Kain, du anden Nabal! du der lagde din blodige hånd på dine egne herrer! — Denne vil en formastelse som Herodes's, den for al gudsfrygt utilgængeliges, overlevere til forbrydelsens hævn, denne der er skyldig fremfor alle andre. Denne vil en umenneskelig grumhed som Neros fordømme som den ugudeligste, ja den mere end ugudelige. Skal jeg opregne de ugudelige, da kan jeg ikke nævne nogen værre end denne forbandede, denne Henrik, og Judas, hans sande fælle. Men Judas var dog for så vidt bedre som han var uundværlig for os; thi idet han forrådte Kristus til døden gavnede han os uden at vide det. Denne derimod er den sletteste af de slette, den fordærveligste af alle røvere, han slap ikke til at gavne nogen, men han skadede mangfoldige. Han rystede verdens faste indretning, han forstyrrede folkets fred, han blev ophav til de store kampe og kæmpernes møje!

Rige falder sammen efter rige og almuen må bøde derfor; at dette folk vil revses hårdelig, det ser vismanden grant[1]). Ve verden for forargelse, ve over

---

[1]) Den vise véd, at det altid er gået således i verden: hvad de store gør ilde, det undgælder de små.

SLÆGTSFORSKERNES BIBLIOTEK

de ulykkeliges nød! det som Danmark sørger over, det glædes Saxland storligen ved. Ve over denne troløshed, ve over denne gamle avind! hvad der længe har holdt sig skjult, det er nu vorden åbenbart. Ak vor gråd gælder de ædleste konger, et mønster for den hele verden, bortrevne fra rigets højsæde, førte i udlændighed. Ak vor klage gælder de berømmelige høvdinger, kendte vidt og bredt med hæder, indesluttede i fængsel uden skyld og brøde!

Hvorlænge vil du sove, o herre, og holde din hånd borte fra mennesket, dette skændige menneske, som i synd står nærmest Judas? Thi som han med et kys forrådte dig til dine fjender, således har denne overgivet de ved hans venlighed bedragne bundne til deres fjender. Du som altid flux giver de onde deres fortjente straf, giv også denne sin løn for sin forbrydelse og udfri dine salvede. O, udfri nu dine konger af fængslet, du ærens konge! udriv dem af deres bånd, os af vore trængsler!

Aldrig er det tilforn sket, at to konger således er bleven bortførte mod tro og love, mod fred og forlig, og givne deres fjender i vold.

O, I vor konges stridsmænd, I fordum stærke kæmper, hvorfor er I så tavse i denne sag? I berømte helte, I Jætternes frænder, hvorfor tøver I med at komme de fangne til undsætning? Eders hæder visner, sejren blegner, eders ære og manddom vorder en spot. Det troløse folk håner eder, den usle hob ler ad jer! Saxland og Vendland frydes over eders uvirksomhed!

Dersom I ikke har medlidenhed med den gamle, så haver dog medlidenhed med den unge; han fortjener sin faders gave: at sidde på kongestolen og have adgang til fædrenes borg; denne Danernes ædle blomst, denne kongelige helt efter fædrenes vis,

SLÆGTSFORSKERNES BIBLIOTEK

denne helt af helgenbyrd, dette skud af ædel rod, ædel fra fædrene i de fremfarne tider!

Originalen findes hos Arild Hvitfeld, men i en meget forvansket skikkelse; den bedste udgave findes hos R. Usinger, Deutsch-dänische Geschichte, Beilage I.

---

7. Dansk folkesang om kong Valdemars udløsning af fængslet.

Der var en konge i Danmark,
han var både rig og bold,
nok da havde han borg og fæste
og land og riger i vold.
I ride ej!

Syv riger havde han i vold,
dem vil jeg for eder nævne,
— så ilde gjorde sorte grev Henrik,
han skilte ham ved sin evne —:
I ride ej!

Det første var Danmark, det andet Sverig,
det måtte den herre ikke nyde,
det tredje Holsten og Meklenborg,
deres tro så monne de bryde.

Det fjerde var Valland ude ved å,
som ligger ved Elven næst,
Det femte var England stort og stærkt,
de tjente den herre bedst.

Det sjette var Norge, det syvende Skotland,
det måtte den herre ikke nyde,
de førte bort den kronede konge,
det monne de Danske fortryde.

SLÆGTSFORSKERNES BIBLIOTEK

De førte bort den kronede konge,
han hed kong Valdemar,
og det lidde så i otte år,
at landene stod i fare.

Det lidde fast ad det niende år,
den herre tog til at lange,
sender han bud til Danemark,
beder hannem løse af fange.

Sender han bud til Danemark,
til kære sønner sine:
beder dennem gøre for egen ære
at løse deres fader af pine.

Og de ride dennem til stævne
og så til højen thing,
de bede om det hvide sølv
at løse deres fader hjem.

De bede om det røde guld
at løse deres fader af pine,
de vare den herre alle fuldtro,
lode ham ej blive elende[1]).

Tak have fruer og stolte møer,
for de vare tro og huld',
de løste ud kong Valdemar
alt med deres sølv og guld.

Syv tusend mark guld så blev der vejet,
med syv hundred ørs ført frem,
de løste den konge af fangetårn,
sendte hannem i landen' hjem.

---

[1]) Elende, d. e. i udlandet.

SLÆGTSFORSKERNES BIBLIOTEK

Kongen stander i fremmerstavn,
hans øjen de runde i tåre:
„I danske mænd lægger årer for bord,
vi ville til Danmark fare!“

Kongen stander i fremmerstavn,
han ser sig ud så vide,
så glade vare alle de danske mænd,
deres herre var løst af kvide.

Så glade vare alle de danske mænd,
deres herre var frelst af nøde,
som englene vare den påskemorgen,
da Krist stod op af døde.

Så glade vare alle de danske mænd,
deres herre var kommen til lande,
som englene vare hin påskemorgen,
da Kristus monne opstande.
I ride ej!

Denne sang er som de andre fra middelalderen først optegnet i en nyere tid og derfor neppe bevaret uforvansket i alle sine enkeltheder; men den hidrører utvivlsomt fra samtiden. Efter Svend Grundtvig, Danmarks gamle folkeviser, nr. 141. Sml. min afhandling i Nordisk månedskrift for Oktober 1875.

SLÆGTSFORSKERNES BIBLIOTEK

V.

AF HENRIK AF LETLANDS LIVLANDS-KRØNIKE.

Forfatteren af denne udførlige krønike, den tyskdannede og tysksindede præst Henrik af Letland, levede samtidig med de skildrede begivenheder og deltog selv i adskillige af dem. Hans opfattelse af de Danske og den rolle, de spillede ved Estlands omvendelse, er er dog meget uklar og bærer præg af Tyskernes hadefulde skinsyge.

X. 13. På samme tid (d. e. i året 1206) sad de Danskes konge på Øsel med en stor hær, som han havde samlet på i 3 år, og sammen med ham erkebispen af Lund Andreas, som havde tegnet en talløs mængde med korsets tegn til syndernes forladelse, for at tugte folkene og underkaste hedningerne den kristne tro. Der blev bygget en borg; men da der ingen fandtes, som vovede at blive der og trodse de indfødtes angreb, lod kongen den brænde og drog hjem med hele sin hær. Den forhen nævnte erkebisp fra Lund derimod og biskop Nikolaus (af Slesvig) drog med hele deres følge på to skibe, fragtede med levnedsmidler, til Riga; de blev på det venligste modtagne af provsten til Vor frue Engelbert og hele hans konvent, da de kom op ad floden Dyna. Da de her underrettedes om, hvilke farer kirken havde været

SLÆGTSFORSKERNES BIBLIOTEK

udsat for og hvorledes gud havde udfriet den igen, lykønskede de hinanden og blev såre glade; de lovede gud, at han altid holder sin hånd over sin kirke, midt i hedningernes mængde, til trods for at den kun er en lille flok. Derefter lod erkebiskoppen hele gejstligheden sammenkalde og foredrog sin theologiske lærdom for den; vinteren tilbragte de endrægtig med læsning af psalteren og i gudelige betragtninger. Og med rette følger således gudskundskabs granskning efter kampen, da samtidig hele Livland er omvendt og døbt efter de omtalte kampe[1]! —

XI. I. I (biskop Alberts) niende år, da hele Livland var bleven døbt, holdt kirken sig stille, glad over fredens ro, og ventede sin biskops tilbagekomst[2]. Men erkebiskoppen af Lund og kansleren beredte sig til at drage hjem med alle deres folk; de kom til Gotland palmesøndag (1207) og kunde holde den hellige påskehøjtid i deres hjem. Biskoppen af Riga kom derimod hjem i pinsen. —

XXI. 1. „Det var biskop Alberts nittende år (1217), og Livlands folk fik ikke fred for våbenlarm"; thi vel sendte den ærværdige prælat sine bud såvel til Novgorod som til Sakkale for at få stadfæstelse på freden i Odempe, — men da de er hovmodige mænd, brød de sig hverken om biskoppens bønner eller Tyskernes fred. De lagde tværtimod råd op med Esterne og tænkte på udveje til at undertrykke Tyskerne og ødelægge den livlandske kirke. Da

---

[1]) Med denne skildring af den danske erkebiskops ophold i Riga må sammenholdes den i det følgende meddelte pavebulle af året 1206.

[2]) Biskop Albert af Riga opholdt sig meget ofte i sit fædreland Tyskland for at samle hjælp til kirkens fremvæxt i Livland.

SLÆGTSFORSKERNES BIBLIOTEK

biskoppen mærkede dette, gik han med de hjemvendende pilegrimme til Tyskland[1]), idet han også denne gang bad Jesus Kristus og hans moder bevare Livland; han meddelte det til alle, hvilke ulykker og tab krigene havde påført ham og hans, og opfordrede de tapre og højbårne mænd til at tage korset og gå i pilegrimsfærd til Livland til syndernes forladelse, for at stille sig som en mur om guds hus. Og da grev Albert af Lauenburg[2]) hørte om alle de ulykker, der var påførte kirken i Livland af Russer og Ester, så tog han korset til syndernes forladelse og drog med sine riddere, djærve og højbårne mænd, til Livland; med ham kom abbeden Bernhard af Dynamynde og nogle få pilegrimme. Han blev modtagen med stor glæde; thi han var som en udvalgt pil, den herren hidtil havde gemt i sit kogger for i et heldigt øjeblik at sende ham til Livland til kirkens frelse ud af dens fjenders hånd.

2. Da han var kommen til Riga, sendte Esterne mange gaver til Russerne med bøn om at komme med deres hær for at ødelægge kirken i Livland. Men den store konge i Novgorod Mstislav var på den tid dragen bort mod kongen i Ungarn for at kæmpe om Galiziens rige, medens han havde efterladt en anden konge i Novgorod. Denne sendte sine bud til Estland og lovede at komme med en stor hær, sammen med kong Vladimir[3]) og mange andre konger. Esterne blev såre glade herover og sendte trindt omkring i Estlands bygder og samlede en overhånds stor og stærk hær, som de lejrede ved Palam i Sakkale. —

---

[1]) Kirken i Livland holdtes for en stor del oppe ved pilegrimsflokke, som opholdt sig derovre et år ad gangen.

[2]) Kong Valdemars søstersøn.

[3]) Konge af Pleskov, broder til Mstislav.

SLÆGTSFORSKERNES BIBLIOTEK

Dèr ventede de i et antal af 6000 i fjorten dage på Russerkongens ankomst. Men da de i Riga hørte om deres samling, brød de op og skyndte sig for at komme Russerne i forkøbet. Og grev Albert drog med dem med sine riddere og svende, og Folkvin, ridderskabets mester, med sine brødre[1]), abbeden Bernhard af Dynamynde, provsten Johannes, og Liver og Letter, særlig den trofaste Kavpe, som aldrig forsømte nogen kamp eller noget hærtog til guds ære.

[Derpå skildres vidtløftigt hedningernes nederlag i et slag den 21. September, i hvilket neppe 3000 Liver, Letter og Tyskere kæmpede med det dobbelte antal Ester.]

5. — Efterat grev Albert var vendt tilbage fra dette nederlag på Esterne, ønskede han selv at gøre et andet tog til Øsel; han lod derfor større krigsredskaber bygge og opfordrede alle til at tage del i dette tog. Men hver gang det i vinterens løb blev bestemt at samle hæren, faldt det ind med regnskyl og tøbrud på sundet over mod Øsel, så man ikke kunde komme til denne ø i havet[2]).

[Ved fastelavn 1218 drager Tyskerne ud fra Riga og undertvinger kystegnene i Estland overfor Øsel, hvis indbyggere deltager i kampen.]

XXII. 1. „Biskoppens tyvende år nærmede sig, men endnu ikke var der fred i Livland.“ Samme år (1218) tog biskoppen af Riga såvel som Esternes biskop og abbed Bernhard, der samme år var indviet til biskop i Semigallia, med grev Albert, der var

---

1) Biskoppen af Estland, Theoderik, havde i kirkens første tid som munk stiftet Sværdriddernes orden, hvis mester Folkvin var.

2) Dette påtænkte tog mod Øsel, hvis indbyggere bestandig lå i viking mod Danmark, viser at Albert ikke glemte sine særlige interesser som kong Valdemars lensmand.

SLÆGTSFORSKERNES BIBLIOTEK

vendt tilbage fra Livland, og kom til kongen af Danmark[1]). De bad ham indstændig om at drage til Estland i det følgende år med sin ledingshær, for at Esterne kunde blive yderligere ydmygede og aflade fra at forurolige kirken i Livland i forening med Russerne. Og da kongen hørte om Russernes og Esternes hårdnakkede kampe med Liverne, lovede han i det følgende år at komme til Estland med sin hær, for den hellige jomfrus skyld og til sine synders forladelse. Derover blev bisperne såre glade[2]). Men biskop Albert forlod atter Danmark for at samle pilegrimme og prædke syndernes forladelse for dem og sende dem til Livland at stå for herrens hus på kampens dag og forsvare den nye kirke mod hedningernes angreb. Selv derimod gik han ikke til Livland i dette år, for at kunne komme des stærkere og med des flere folk i det følgende.

[Imidlertid kæmpedes der under meget vanskelige forhold i Estland og Livland.]

XXIII. 1. „Det var biskoppens 21. år (1219) og Livernes land fik ikke hvile fra kampene". Thi i det samme år foretoges der mange hærtog og krigen blussede op påny. Da nemlig den førnævnte biskop kom tilbage fra Tyskland, fulgte mange højbårne pilegrimme med ham. Den fornemste var hertugen af Saxen, Albert fra Anhalt, dernæst borggreven Rudolf af Stotle, en ung greve og mange andre, som alle var rede til at forsvare kirken og stå for herrens hus på kampens dag.

2. Også Danmarks konge brød på samme tid

---

1) Det var rimeligvis ved kroningshøjtideligheden i Slesvig ved St. Hans.

2) Af det følgende, som også af pavebullen af 9. Okt. fremgår det, at biskopperne ved denne lejlighed lovede kong V. de dele af Estland, som endnu var ubesejrede.

SLÆGTSFORSKERNES BIBLIOTEK

op med en stor hær, og med ham kom Andreas, Lunde kirkes ærværdige erkebiskop, og biskop Nikolaus, og en tredje biskop, kongens kansler[1]); endvidere fulgte med ham Esternes biskop Theoderik, fordum indviet i Riga; han havde forladt den livlandske kirke og holdt sig nu til kongen[2]). Endvidere var der Vizlav, en vendisk høvding med sine folk[3]). Disse drog alle med deres hær til Revelernes egne og slog lejr på Lyndanese, der fordum var Revelernes borg[4]). Den gamle borg blev nu reven ned og de begyndte at bygge en anden fra ny af. Da samlede Revelerne og Harjerne en stor hær imod dem og sendte deres høvding til kongen med fredelige ord men svig i hjertet; kongen fæstede lid til dem, da han ikke kendte deres svig. Han gav dem gaver og biskopperne døbte dem og lod dem glade drage tilbage. Men da de var komne til deres egne, vendte de tredje dagen efter tilbage med hele hæren, da man netop havde tillavet nadveren. De brød ind over de Danske fra fem sider og æskede dem uforvarende til kamp. Nogle af dem, som troede at

---

1) Biskop Nikolaus af Slesvig var kongens kansler; den tredje biskop var Ebbe af Århus (se det følgende, side 110).

2) Theoderik hørte til kristendommens ældste forkæmpere i Livland; Henrik beretter, at han alt prædkede i Estland, dengang der indtraf en stor solformørkelse St. Hansdag 1191, hvad der nær havde kostet ham livet. Han oprettede Sværdriddernes orden, blev den første abbed i Dynamynde og indviedes senere til Esternes biskop. Han sendtes gentagne gange til Rom i kirkens ærende og var en stadig mellemmand mellem paven og de livlandske kristne. Nu havde han imidlertid sat sit håb til Danmark og den danske kirke, idetmindste for Estlands vedkommende, og det har da udentvivl været ham, som i Rom udvirkede bullen af 9. Okt. 1218 (se det følgende).

3) Fyrste af Ryø, altså kong Valdemars lensmand.

4) Revelerne var en enkelt stamme af Esterne; stedet er det nuværende Revel (Reval). Navnet Lyndanese er vistnok nordisk.

SLÆGTSFORSKERNES BIBLIOTEK

kongen var i det telt, der tilhørte den ærværdige biskop Theoderik af Estland, trængte ind til ham og dræbte ham, andre vendte sig mod andre og dræbte mange af dem. Men her Vizlav, som med sine Vender havde stilling i den dal, som sænker sig ned fra bjerget til stranden, så dem nærme sig og kastede sig på stedet imod dem. Og idet han kæmpede med dem slog han dem på flugt og forfulgte dem, idet han lod dem hugge ned for fode på vejen. Da så de andre Ester, der havde angrebet de Danske, så dères flugt, som kæmpede med Venderne, stansede også de og hørte op med at forfølge de Danske. Derpå samlede de Danske sig alle tilligemed kongen og nogle Tyskere, som var hos dem, de drog Esterne imøde og kæmpede tappert med dem. Og Esterne undveg for dem, og efter at hele deres uhyre skare var vendt til flugt, fulgte de Danske tilligemed Tyskere og Vender efter dem, dræbte i kort tid over 1000 af dem og adspredte de andre. Men kongen og biskopperne takkede gud for sejren over hedningerne. Og i steden for den nævnte biskop Theoderik indsatte kongen sin kapellan Vescelin; han fuldendte borgen og lagde besætning i den; derpå drog han hjem til Danmark. Men bisperne blev der med kongens mænd, som hele året ud kæmpede med Revelerne, indtil disse endelig havde taget mod kristendommen. — —

[Medens de Danske bandt Esternes hovedstyrke i nord, undertvang Sværdridderne i forening med flere af de tyske pilegrimme landets øvrige dele; tilsidst tog de gisler af staden Varbole i Harje[1]).]

---

[1]) Esternes land strakte sig fra Rigabugten til Pejpussøen og fra den finske bugt mod syd til Livland (i vest) og Letland (i øst). Det bestod af følgende lande: mod nordvest, overfor Dagø og

SLÆGTSFORSKERNES BIBLIOTEK

10. Vore riddere sendte også deres bud til erkebiskoppen, den ærværdige herre Andreas, og de øvrige danske bisper og kongens mænd, som var i Revele borg. Disse sendte derpå strax nogle af kongens mænd til os, idet de takkede gud og os for hedningernes undertvingelse, både Øselboernes og Harjernes, idet de tilføjede, at hele Estland tilhørte Danekongen og var overgivet ham af de livlandske biskopper. De forlangte derfor også, at gislerne fra Varbole skulde overleveres til dem. Riddernes mester Folkvin forsikrede imidlertid højtideligt, at han intet vidste om en sådan overdragelse af Estland til Danmarks konge, og han udtalte åbent for hertugen af Saxen og for alle andre, som dèr var forsamlede med ham, at hele Estland var underkastet den kristne tro af Rigaboerne under den hellige jomfrus banner, alene undtagen Revel land og øen Øsel. Og han tilføjede: „Gislerne fra dette land Harje vil vi give tilbage til deres fædre og derved frivilligt vise Danekongen vor hyldest, men under den betingelse, at dette ikke kommer mændene fra Riga til nogen skade.“ Efterat vi[1]) derpå havde tilbagegivet vore gisler fra dette land, vendte vi tilbage til Livland med vort bytte.

Livlændernes bytte var iøvrigt meget stort; thi de havde lejret sig foran de underjordiske huler, i hvilke Harjerne altid plejer at søge deres tilflugt, havde optændt bål ved mundingerne af dem og nat og dag vedligeholdt røgen, indtil de på den måde

---

Øsel, lå Vik med staden Leal; øst derfor de tre lande Revel, Harje og Jerve fra nord til syd, øst for dem igen Virland. Syd for dem lå Sakkale ned imod Livland, og Ugenojs med Dorpat ned imod Letland; de var alt omvendte af Tyskerne.

[1]) Det ses heraf, at forfatteren, præsten Henrik, selv var med på dette tog.

SLÆGTSFORSKERNES BIBLIOTEK

havde kvalt dem alle, mænd og kvinder; derpå havde de draget dem frem for lyset, nogle som døde, andre halvdøde, atter andre endnu levende; nogle af disse havde de derpå dræbt, andre ført med sig som fanger, dem alle havde de udplyndret og frataget både gods og klæder. Der var i et og alt henved 1000 mennesker bleven dræbte i disse huler. Derefter vendte Livlænderne hjem tilligemed Tyskerne, idet de takkede gud, som havde bøjet også Harjernes stolte hjerter til troen på Kristus.

11. Da i det samme år den ærværdige biskop af Estland Theoderik var død, myrdet ved de vantros sværd i Revele og som vi håber indgået til martyrernes salige skare, så indsatte biskoppen i Livland, Albert, i hans sted sin broder Hermann, abbed i St. Pavls kloster i Bremen; han sendte sine bud gennem Kurland og Samland til Tyskland for at meddele ham dette. Denne drog derpå til erkebispen i Magdeburg og modtog hos ham vielsen til biskop i Estland. Da kongen af Danmark hørte dette, hindrede han i flere år hans afrejse til Livland; biskoppen måtte henvende sig til kongen for at modtage bispedømmet af hans hånd og love ham troskab [1]).

XXIV. 1. Samme biskop (Albert) var betænkt på at sende præster til Estland og således kom Alebrand og Ludvig til Sakkale; de døbte desuden mange af Jerve og fra andre landsdele og vendte derpå tilbage til Livland. Biskoppen sendte derpå sine bud til Rusland med fredstilbud til Novgorod, og alt imens forsømte han ikke at sende præster til Estland. Den første af disse var Peder Kajkewald af Finland, og Henrik Lettepræst fra Ymer. De drog

---

[1]) Hermanns udvælgelse var selvfølgelig en ny misligholdelse af overenskomsten mellem kong Valdemar og biskopperne.

SLÆGTSFORSKERNES BIBLIOTEK

ud tilsammen til Estland, gennem det alt forhen døbte Ugenojs til den flod som kaldes „vandenes moder“, ved Dorpat. Herfra begyndte de at udså ordets sæd og at vande egnen vidt og bredt dèr omkring med genfødelsens hellige væld. — Derfra kom de til Virland, hvor indbyggerne modtog dem vel i det første hered de kom til, Pudyviru[1]); de blev alle døbte i 14 byer tilligemed deres høvding Tabelin, som de Danske senere hen hængte, fordi han havde modtaget dåben af dem fra Riga og givet sværdridderne sin søn til gissel. De andre Virlændinger fra de andre hereder vovede ikke at modtage disse præster fra Riga på grund af de Danskes trusler; de tilkaldte tværtimod de Danske, som var deres naboer, og modtog dåben af dem. De troede nemlig at den kristne gud kun var én, fælles for Danske og Tyskere, at de havde samme tro og samme dåb, at der deraf ikke kunde opstå nogen ufred og at de derfor rolig kunde modtage dåben af deres naboer, de Danske. Men Rigaboerne sagde, at Virland var deres, underkastet kristendommen af deres folk, hvorfor de havde sendt disse præster for at døbe det. (2.) Og de Danske, der ønskede at besætte det, fordi det lå nær hos dem, sendte deres præster ind som i en fremmed høst. Disse døbte nogle byer, til andre sendte de deres folk, når de ikke selv kunde komme hurtig nok, for at de overalt skulde rejse store trækors; viet vand sendtes da dertil ved bønder, der havde pålæg om at stænke kvinder og børn dermed for om muligt at komme Rigapræsterne i forkøbet. På denne måde søgte de at tilegne sig det hele land, Danekongen til hånde. Da Peder og Henrik så dette, drog de bort til Jerve og døbte her i de første byer

---

[1]) Provincia er her oversat ved det nordiske hered, hvortil det svarer.

SLÆGTSFORSKERNES BIBLIOTEK

mange mennesker. Da hørte de, at den danske præst Volther var kommen dertil, og de gik imod ham for at sige ham, at dette land stod under Rigenserne og at denne vingård var plantet under den hellige jomfrus banner ved pilegrimmenes og Rigensernes anstrængelse. Derefter drog de til de Danskes borg med samme præst og gentog det samme for den ærværdige erkebiskop Andreas af Lund. Men erkebiskoppen sagde, at hele Estland, hvad enten det var undertvunget af Rigenserne eller endnu slet ikke underkastet nogen, tilhørte Danekongen og var overdraget ham af bisperne fra Riga. Derefter sendte han sine bud til Riga og forbød dem at samle de nedhængende druer og at sende deres præster til at forkynde ordet i Estlands afkroge. Biskoppen af Riga, den ærværdige Albert, skrev tilbage til ham, at kirkens vingård i Estland alt var plantet af hans folk flere år før de Danskes tid, at den var gødet med manges blod og dyrket i krig og fare, og at hans præster havde færdedes, ikke i Estlands afkroge, men midt i Jerve, i Virland og lige foran erkebispens øjne. Da Danmarks konge underrettedes herom, blev han forbitret på biskoppen og stævnede såvel ham som brødrene af ridderordenen til at møde for sig. Biskoppen kom imidlertid ikke, men skyndte sig til Rom til den hellige fader for denne sags skyld, medens brødrene af ridderskabet, Rudolf af Venden og de andre, mødte for kongen. Og samme konge gav dem da Sakkale og Ugenojs, der alt tilforn var undertvungne og døbte af Rigenserne, med de tilgrænsende hereder, for deres tredje del af Estland, idet biskoppen af Livland og hans nylig indviede broder Hermann udelukkedes aldeles[1]).

[1]) Efter tidligere overenskomster mellem ridderne og biskopperne havde hine fået tildelt en tredjedel af Estland. Valdemar søger

SLÆGTSFORSKERNES BIBLIOTEK

Rygtet herom kom til Riga og biskop Bernhard med de øvrige Rigensere tog det meget fortrydeligt; de havde en sammenkomst med ridderne og opstillede her atter Estlands tredeling, så hver af biskopperne skulde have sin tredjedel og brødrene ikke mindre deres. Men de Danske sendte efter at have døbt hele landet Revel deres præster til Harjerne og døbte dem; derefter æggede de dem til at gå imod Jerve med en hær for at true indbyggerne til at vende sig fra deres herrer i Riga og modtage de Danskes dåb og herredømme. Harjerne trængte også virkelig samme sommer (1220) ni gange ind i Jervernes land, idet de hærgede og dræbte mange af dem, tog andre til fange — (de sårede endog i kampens hede de Danskes præst) —, indtil endelig de fleste af dem valgte de Danskes herredømme og dåb. På samme måde modtog Virlændingerne, der først var undertvungne fra Riga af, skræmmede af de Danskes trusler, disses ord og herredømme. Derefter indviede erkebiskoppen en ny biskop til Virland og Jerve[1]), medens biskoppen i Revel til dette fik landet Harje.

3. Imidlertid kom Sverigs konge Johannes med sin hertug og sine biskopper og en stor hær til Rotale [i Vik] og ønskede at opnå herredømmet over en eller anden del af Estland. Han tog ophold i borgen Leal, hvortil biskop Hermann, Albert af Rigas broder var stadfæstet af herre paven, fordi dette land fordum var erobret af Rigenserne og indviet i troens begyndelsesgrunde. Svenskerne drog omkring i landet, lærte og døbte nogle og byggede kirker. Og de

---

nu ved at give dem den sydlige, alt til Riga knyttede del af landet, at vinde dem for sine planer med det øvrige og tillige at gøre dem til en formur mod Livland. Denne aftale blev truffen under kongens andet ophold i Revel, 1220 (se side 14).

[1]) Denne biskop hed Åstrad og var altså dansk.

SLÆGTSFORSKERNES BIBLIOTEK

begav sig til Revele til de Danske for at forhandle med dem. Rigenserne sendte også bud til dem og sagde at disse strækninger var vundne for troen af dem, advarede dem også mod at fæste lid til Esternes falske ord og være sorgløse med hensyn til deres sikkerhed. Men kongen drog tilbage til Sverig med hertug Karl og biskoppen [af Linköping], efter at have lagt besætning i borgen Leal. Da disse nu til den ene side havde Livland og til den anden de Danske, så begyndte de at føle sig trygge overfor hedningerne. Men en skønne dag, tidlig ved det første gry, kom Øselboerne med en stor hær fra stranden, angreb de Svenske og satte ild på borgen. Svenskerne gik ud imod dem og sloges med dem, men kunde ikke modstå overmagten. De faldt derfor for deres hånd, borgen blev tagen, hertugen faldt, og biskoppen blev dræbt med ild og sværd og indgik, som vi tror, til martyrernes skare[1]). Senere kom de Danske og optog deres lig, som de begrov med sorg og klage. Ligeledes sørgede Rigenserne længe over deres fald, da det spurgtes i deres stad. Men der var ialt næsten 500 dræbte, medens kun få undkom ved flugt til de Danskes borg. Alle de andre faldt for sværdet; deres ihukommelse være velsignet, deres sjæle hvile i Kristo!

4. Men biskoppen af Livland drog over havet og kom til Lübek; underrettet om Danekongens onde anslag undkom han med nød og neppe med sine venners hjælp og ilede til det romerske hof til paven, som hørte på hans klager med medlidenhed og faderlig godhed. Men Danmarks konge sendte sine bud imod ham og disse ødelagde for at fremme deres eget anliggende i høj grad Livlands-kirkens sag ved pavehoffet.

---

1) Dette skete d. 8. Avgust 1220.

SLÆGTSFORSKERNES BIBLIOTEK

Derfra gik Livlands biskop til kejser Fredrik, der dengang nylig var bleven kronet, for at bede ham om bistand i råd og dåd både mod den danske konge og mod Russernes og hedningernes ulykkelige angreb, idet han gjorde gældende, at såvel Livland som de andre undertvungne lande altid havde hørt til kejserdømmet[1]). Men kejseren var optagen af forskellige vigtige rigsanliggender og gav biskoppen en ringe trøst: han havde lovet at gøre korstog til det hellige land og Jerusalem og kunde ikke hjælpe biskoppen; han måtte lægge sig efter at komme i et fredeligt og godt forhold såvel til Danmark som til Russerne, indtil der senere kunde opføres en fast bygning i den nye plantning. Da biskoppen således ingen trøst fik, hverken af paven eller kejseren, drog han tilbage til Tyskland. Også her gav velmenende mænd ham det råd, hellere at gå til den danske konge end lade Livlands kirke komme i fare. Kongen forbød nemlig Lübekkerne at hjælpe pilegrimmene med skibe indtil biskoppen lærte at bøje sig efter hans vilje. Da gik endelig den ærværdige biskop tilligemed sin broder biskop Hermann til den danske konge og overgav såvel Livland som Estland i hans hånd, dog med det forbehold, at såvel prælaterne i hans kirkesamfund som hans verdslige mænd og alle Rigenserne med Liver og Letter vilde give deres samtykke dertil. Samtidig døde dronningen, Danekongens hustru, i barselseng[2]). Og en vis mand skal da have sagt, at den

---

1) Fredrik II, der 1214 som tysk konge havde afstået landene nord for Elbe og Elde til Danmark, var d. 22. Nov. 1220 bleven kronet til romersk kejser; han opholdt sig i den nærmeste tid derefter i det sydlige Italien. De danske sendebud modtog d. 16. Nov. en pavebulle, i hvilken de danske lande toges i kirkens værn og fred.

2) Den 27. Marts 1221. Det samtykke, som Albert her forbeholdt sig og som han selvfølgelig godt vidste aldrig vilde blive givet

SLÆGTSFORSKERNES BIBLIOTEK

nye kirke, som da blev overgivet i kongens magt, frugtsommelig som den var med et åndeligt foster, i hans herredømmes tid utvivlsomt vilde komme i barselnød. Og at det var sandt som han sagde, vil det følgende vise.

5. [Her fortælles, hvorledes de tyske præster Henrik (krønikens forfatter) og Theoderik atter optog deres missionsgerning i Estland.]

6. Efter nogen tids forløb vendte samme præst Theoderik tilbage til Virland og Jerve til dem, han havde døbt, og bosatte sig hos dem. Da de Danske hørte dette, tog de ham til fange tilligemed sin træl, fratog dem deres heste og alt hvad de ejede og sendte dem tilbage til Livland.

Rigabiskoppens brødre sendte også efter de Svenskes drab præsten Salomon til Rotale (i Vik); her blev han vel modtagen, de lovede for bestandig at holde sig til kirken i Riga, men aldrig finde sig i de Danskes herredømme eller modtage dåben af dem. De samlede skatter fra alle landets egne, således som de altid tilforn havde gjort, og sendte dem til Riga ved samme præst; men da de Danske kom, tog de alt og sendte ham udplyndret til Livland. —

7. Strax i det følgende år efter påske (11. April 1221) kom Øselboerne med en stor hær og belejrede de Danske i Revele; de kæmpede med dem i fjorten dage, idet de optændte en række bål, i det håb på den måde at kunne tvinge dem. De Danske brød frem af borgen til åben kamp, men blev drevne tilbage igen. Da så Øselboerne fire kåge komme sejlende

---

af Tyskerne, gjaldt som det ses kun Livland; også ved denne overenskomst gik man ud fra at Estland uimodsigelig tilhørte de Danske. Ved denne lejlighed var det også at Alberts broder, biskop Hermann, gav kongen lensløfte for Estland (XXIII. 11).

SLÆGTSFORSKERNES BIBLIOTEK

på søen og frygtede for at det var den danske konge med sin ledingshær. Derfor forlod de de Danskes borg og gik bort med deres skibe og kom tilbage til Øsel. Men de Danske sendte strax deres folk ud for at pågribe Revellandets, Harjernes og Virlændingernes høvdinger og lod alle dem hænge, som havde deltaget i Øselboernes angreb på borgen eller i deres onde råd. De øvrige pålagde de den dobbelte eller tredobbelte skat mod tidligere, ligesom de tog store bøder af dem. Fra den tid af fattede Esterne had til de Danske og havde altid hemmelige anslag for imod dem, for om muligt at få dem drevne ud af deres land.

XXV. 1. Den ærværdige biskop fra Riga vendte nu tilbage med andre pilegrimme, skønt rigtignok kun få, blandt dem Bode af Homburg, en højbåren mand, med andre riddere og klerke. Ved biskoppens hjemkomst fik Rigenserne da at vide, at ikke blot Estland, men også Livland var bleven overleveret kongen af Danmark. Derover blev alle i høj grad forfærdede og alle var enige i at modsætte sig det, såvel prælaterne i klerkesamfundene som kirkens verdslige mænd, borgere og købmænd, Liver og Letter; de sagde, at de hidtil havde kæmpet til vor herre Jesu Kristi og hans moders ære i herrens kamp mod de vantro og ingenlunde for kongen af Danmarks skyld, ja at de hellere vilde forlade landet helt end tjene den nævnte konge. Denne tale kom den ærværdige biskop af Lund for øre, han der i Reveles belejring havde lært hedningernes forfølgelse tilstrækkelig at kende og vidste, i hvor høj grad Rigaboernes hjælp var nødvendig; han sendte derfor bud til biskoppen i Riga med løfte om at gengive Livland sin forrige frihed. Da drog biskoppen tilligemed ridderordenens mester og deres mænd til erkebispen i Revele og fik rigelig trøst og gode gaver af ham;

SLÆGTSFORSKERNES BIBLIOTEK

han lovede dem af al sin magt at virke hen til at Livland igen fik sin gamle frihed, så Tyske og Danske skulde have fælles fred og krig med hedningerne og Russerne. I Sakkale og Ugenojs gav han brødrene af ridderskabet al kongelig og verdslig ret og herlighed, men biskoppen den kirkelige; dermed var de tilfredse og drog glade hjem til Livland[1]).

XXVI. 2. Kongen af Danmark samlede en hær og kom tilligemed grev Albert til Øsel og begyndte her at opføre en borg af sten (1222). De Danske gjorde et udfald og kæmpede med Øselboerne, men kunde intet udrette alene; da kom grev Albert dem til hjælp med sine mænd og slog Øselboerne på flugt; mange af dem blev ved denne lejlighed dræbte, de andre undkom. Også biskoppen af Riga tilligemed ridderskabets mester og hans brødre og adskillige Liver og endnu andre kom til den danske konge på Øsel. Denne glædede sig meget over deres ankomst og talte med dem om den gave, som var overdraget ham, nemlig Livland, men deri var de ham ikke til vilje, de gjorde tværtimod alle enstemmig indsigelse derimod, således som indbyggerne i Livland havde pålagt dem, og de bad ham om at aflade fra at sætte Livland i uro og at lade den hellige jomfrus land ved sin gamle frihed. Han rådslog derpå med sine mænd og tilbagegav biskoppen omsider Livland og alt hvad der hørte dertil i fuldkommen frihed. I Sakkale og Ugenojs

---

1) Kort efter kom den af kong Valdemar udsendte høvedsmand Godskalk til Riga for at tage byen i besiddelse. Da han hørte hvad der var aftalt i Revele og hvorledes stemningen var, drog han tilbage; men det er en særlig glæde for forfatteren at kunne tilføje, at han led meget af vejr og vind på hjemvejen. Han taber sig ved denne lejlighed i lovprisninger over Vor frue, der altid har holdt sin hånd over Livland: endog kong Valdemars fangenskab udtydes som en straf, fordi han havde tænkt på at vinde hendes særlige lydland.

SLÆGTSFORSKERNES BIBLIOTEK

overlod han brødrene al kongelig ret, men biskoppen af Riga al kirkelig, idet han dog tilføjede, at de for bestandig skulde vise ham troskab og ikke negte hans mænd deres hjælp såvel mod Russer som hedninger. Og de lovede derpå både ham og hans mænd en bestandig trofast hjælp, hvorpå de også på kongens bøn lod Theoderik, biskoppens broder, med nogle brødre af ridderskabet blive tilbage i den nye borg. De drog derefter til Livland. Men kongen vendte tilbage til Danmark efter hurtig at have fuldendt borgens mur og lagt besætning i den[1]).

3. Da kom Øselboerne sammen fra alle byer og egne og belejrede denne borg og sendte bud til dem i Viken at de skulde komme dem til hjælp. Nogle derimod gik til Varbole for at se på den blide eller det kastevåben, som de Danske havde givet dem som deres undersåtter. Efter at være kommen til Øsel begyndte de derpå at bygge sådanne krigsredskaber og de lærte andre det samme; enhver af dem lavede sin blide. Således kom de sammen med ialt 17 blider og begyndte nu at kaste mange og store stene i 5 dage i rad uden at give dem, som var i borgen et øjebliks hvile; de havde nemlig ingen huse eller bygninger og der var intet sikkert sted eller skjul i borgen, så mange af dem blev sårede. Af Øselboerne derimod faldt mange for hines pileskud, uden at de dog derfor aflod fra deres angreb på borgen. Efter mange dages hårdnakkede kamp sagde

---

[1]) Erkebiskop Andreas Sunesøn havde alt ved denne tid forladt Estland, smittet af en ulægelig spedalskhed, som bevægede ham til at ansøge paven om at måtte nedlægge sit embede. Han blev i Revele afløst af biskop Tuve af Ribe. — Ved forliget på Øsel var kong Valdemar anerkendt som herre over Virland, Revele, Jerve, Harje, Vik og Øsel, samt lensherre over Sakkale og Ugenojs; det var højdepunktet af hans magt i disse egne.

SLÆGTSFORSKERNES BIBLIOTEK

endelig Øselboerne til dem, som var i borgen: „Da I jo véd, at I ikke i længden kan holde stand mod vore uophørlige angreb, så vil vi råde og opfordre Jer til at slutte fred med os og derpå at gå bort uskadte og frie og overlade os borgen og vort land“. Da de nu stod og udholdt denne kamp under åben himmel og manglede både husly og alt andet, modtog de dette fredstilbud, forlod borgen med alt hvad de ejede og førte det ud til skibene, hvorpå de overlod Øselboerne både borgen og øen. Men de indfødte beholdt syv Danske og Theoderik, biskoppens broder, som gisler for fredens stadfæstelse, medens alle de andre drog til de Danske i Revele.

4. Derpå ødelagde Øselboerne borgen helt omkring, så de ikke lod sten på sten, og lod sige over hele Estland, at de havde indtaget Danekongens borg og udstødt de kristne af deres midte. De æggede Esterne i alle egne til at afkaste de Danskes åg og udslette det kristne navn af deres land, idet de sagde, at det var let at indtage en dansk borg. De lærte dem endvidere at lave blider og kastevåben og andre krigsredskaber. Derved opstod der store ulykker i landet.

5. Efterat Øselboerne således havde oplagt råd mod de Danske og det kristne navn med Harjerne, samlede de sig alle tilligemed strandboerne i Estland i Varbole borg og dræbte nogle af de Danske og af præsterne, som boede dèr på stedet. De sendte ligeledes deres bud til Virland for at opfordre dem dèr til det samme. Virlændingerne og Jerverne, der er mere jævne og mindre overmodige end de andre Ester, vilde imidlertid ikke indlade sig herpå, men tog deres præster og sendte dem uskadte til de Danskes borg[1]).

[1]) Forfatteren søger forgæves at lægge dølgsmål på, at de Danske var mindre forhadte i deres landsdele end Tyskerne i

SLÆGTSFORSKERNES BIBLIOTEK

[I Sakkale udbrød der søndagen den 29. Januar 1223 en blodig opstand under selve gudstjenesten; alle Tyskerne blev dræbte.]

6. Derefter drog indbyggerne fra Sakkale til Jerve, hvor de greb Ebbe, landets høvedsmand og førte ham tilligemed de andre Danske tilbage til deres borg, hvor de blev pinte til døde med de andre; Ebbe rev de hjertet ud af brystet på, mens det endnu slog, de stegte det ved en ild og delte det for at kunne få kræfter til kampen mod de kristne ved at æde det; ligene blev kastede for hundene og givne til pris for himlens fugle.

8. — De tog deres hustruer tilbage, som de havde måttet skille sig ved i den kristne tid; de døde, som var jordfæstede på kirkegårdene, blev gravede op og efter gammel heden sæd lagte på bål, og de toede sig selv og deres huse og borge med vand og rensede dem med fejekoste, for således om muligt at udslette hvert spor af dåbens sakramente i deres land.

9. Sakkalenserne sendte deres bud til Riga og lod sige, at de ønskede at genoprette freden, men den kristne tro vilde de aldrig mere tage imod, sålænge der var drenge i landet på et år eller af en alens længde. De bad om at få deres sønner, som var gisler, udleverede mod selv at frigive de brødre af ridderskabet og de købmænd, som de havde ladet beholde livet og lagt i lænker; dette gik man ind på.

11. — Øselboerne og mændene fra Viken og Varbole i forening med dem fra Jerve og Virland belejrede i lang tid de Danske i Revele, indtil herren udfriede dem. Da de i borgen nemlig trængtes hårdt og trættedes af kampen, gik Tyskerne og de Danske ud for at tilbyde dem slag, og gud slog Esterne, så

deres; som det vil ses af det følgende blev endog den danske høvedsmand i Jerve.

SLÆGTSFORSKERNES BIBLIOTEK

mange af dem fandt døden og de andre søgte at undkomme. Og de kristne tog deres kvæg og heste og meget andet bytte, idet de lovede gud, som også denne gang havde frelst dem af deres fjenders hånd.

XXVII. [Efterat Tyskerne havde mistet alt hvad de ejede i Estland, begyndte de i det følgende forår (1223) kampen forfra og overvældede igen de sydlige egne ved hjælp af talrige pilegrimme, som biskop Albert havde ført med sig fra hjemmet; Vor frue himmelfartsdag (den 15. Avgust) faldt den stærke borg Fellin i Sakkale i deres hænder.]

3. Nogle af høvdingerne i Sakkale var sendte til Rusland med penge og mange gaver for om mulig at bevæge Russernes konge til at komme dem til hjælp mod Tyskerne og de latinske kristne[1]). Kongen af Susdal sendte sin broder og en stor hær med ham til Novgorod; herfra og fra Pleskov sluttede kongen og borgerne sig til hæren, så de ialt blev henved 20,000. De kom ind i Ugenojs til Dorpat[2]); indbyggerne her gav dem gaver og overgav de brødre af ridderskabet og andre Tyskere, som de havde hos sig som fanger, i kongens hænder, ligeledes hvad de havde af heste, blider og lignende ting, idet de bad ham om hjælp mod Latinerne. Kongen lagde besætning ind i borgen for herfra at beherske Ugenojs og hele Estland. Ligeså gik det i Odempe. Derefter vendte han sig med sin hær mod Livland, mændene fra Ugenojs sluttede sig til ham og forøgede hæren end yderligere.

---

[1]) Esterne søgte at vække de græsk-kristnede Russers religionshad mod mændene af den romerske kirke.

[2]) Denne by, vest for Pejpus, var i året 1030 anlagt af Jaroslav, der herfra havde gjort sig til herre over Esterne; det var igen en Jaroslav (kong Georg af Susdals broder), som nu næsten 200 år efter igen erobrede staden. (Den nordiske kirkes grundlæggelse, s. 676.)

SLÆGTSFORSKERNES BIBLIOTEK

Da kom Øselboerne ham imøde og bad ham vende sine våben mod de Danske i Revele: efter at have besejret dem vilde det gå lettere med Liverne; thi, sagde de, i Riga var der mange pilegrimme, som var rede til at gå imod dem. Dette råd fulgte kongen, han gik ad en anden vej tilbage til Sakkale; men da han fandt dette land underkastet Tyskerne, dets to borge indtagne og hans Russere hængte udenfor Fellin, blev han rasende og lod sin vrede gå ud over indbyggerne i Sakkale, så han hærgede alt og dræbte alle dem, som Tyskerne havde skånet og som havde overlevet den farsot, som herskede dèr i landet; kun få undkom til skovene. Derfra gik han til Jerve med sin store hær; han sammenkaldte landets indbyggere tilligemed dem fra Virland, Varbole og Øsel. Med alle disse belejrede han de Danskes borg Lyndanese og kæmpede med de Danske i 4 uger, uden at kunne overvinde dem eller tage deres borg; de havde nemlig talrige bueskytter, som tilføjede Russerne og Esterne store tab. Derved trættedes kongen af Susdal omsider og drog med hele sin hær tilbage til Rusland. Men denne hær var såre stor og stærk og dens angreb på de Danskes borg foretoges med Tyskernes belejringskonst, og dog kunde de intet udrette. Men landet rundt omkring blev hærget og ødelagt før de forlod det og drog hjem [1]).

XXVIII. 1. — Imidlertid kom biskop Albert tilbage fra Tyskland med mange pilegrimme og hele sit følge [i foråret 1224]. Og med ham kom hans broder, den ikke mindre ærværdige biskop Hermann, som

---

1) Dette mindeværdige forsvar af Revel i efteråret 1223 førtes, som det synes, af kong Valdemars søn Knud, der kaldes „hertug af Estland". I Rusland beskyldte man Jaroslav for at have ladet sig bestikke.

SLÆGTSFORSKERNES BIBLIOTEK

alt forlængst havde været udvalgt og indviet til biskop i Estland, han der alt i adskillige år havde været holdt tilbage fra sit bispedømme af den danske konge. Men efterat nu Danekongen af Tyskerne var ført i fangenskab til Saxland, gik biskoppen af Riga med sin broder til ham for at få hans samtykke til afrejsen. Kongen havde ikke noget imod, at han nu drog til Livland og fra Livland til Estland til sit bispedømme. Da de kom til Riga modtoges de med stor jubel af alle, som var i Livland, idet de alle lovede gud, at han igen efter mange ulykker og sørgelige kampe havde bragt næsten hele Estland til ro, på den ene borg Dorpat nær.

2. Nu kom brødrene af ridderskabet sammen med biskopperne og kirkens mænd og med alle dem i Riga for at dele alle Estlands hereder, som hører til Riga. De gav biskop Hermann Ugenojs med dets hereder, men ridderskabet fik Sakkale for sin del; Vor frue kirke i Riga derimod og biskoppen sammesteds fik Viken med sine syv hereder. Da indbyggerne i Viken hørte dette, at de skulde høre til kirken i Riga, blev de såre glade og betalte to hele års skat, som de på grund af de Danskes hærtog havde holdt tilbage[1]).

XXIX. 2. Samme år havde den ærværdige biskop af Riga sendt sin præst Mavritius til Romerhoffet for at udbede sig en pavelig legat til Livland. Dette gik paven ind på og sendte den ærværdige

---

[1]) De om denne deling udstedte breve haves endnu, de er skrevne i Riga, d. 21—24. Juli 1224. Af de 5 danske lande tildeltes der ikke blot Riga det ene (Viken), men ridderne havde sat sig i besiddelse af et andet, Jerve, og også Virland var omtvistet, medens Harje og Revele endnu ikke gjordes de Danske stridig. Disse var selvfølgelig lammede ved kong Valdemars fangenskab.

SLÆGTSFORSKERNES BIBLIOTEK

biskop af Modena, sin slotskansler[1]), der fulgte med præsten tilbage til Livland og ankom dèr med sit følge og pilegrimmene til Dyna [i foråret 1225]. Rigaboerne kom ud imod ham, hilste på ham og førte ham med stor glæde ind i deres stad. Han selv var også såre glad og lovede Jesus Kristus, at han fandt guds vingård plantet og kirken vandet med mange troendes blod, udbredt over store strækninger, så den udstrakte sine grene 10 dages rejse indtil Revele og ad en anden side indtil Pleskov, og ad Dyna til Gerceke lige så mange dages rejse, ligesom den alt havde 5 bispedømmer, hvert med sin biskop[2]). Han sendte strax efter sine bud til Rom til paven, for at meddele ham sagernes sande stilling.

3. [Legaten begyndte kort efter en rundrejse i de lande, som paven havde overdraget ham at ordne; han kom også til riddernes faste borg Fellin.] Her kom også til ham udsendinge fra de Danske i Revele for at hilse på ham og klage deres nød og kampe for ham. Ligeså Esternes udsendinge fra Viken, som altid lå i kamp med de Danske; de tilbød ham deres land og folk således som de altid forhen havde tilbudt Rigenserne det, når kun han vilde forsvare dem imod Øselboerne og de Danske. Og han tog imod deres underkastelse. —

6. Da legaten ud på efteråret kom tilbage til Riga, brød Tyskerne i Odempe op med hele deres følge for efter de virlandske høvdingers opfordring at drage til Virland; dèr satte de sig i besiddelse af borgene og drev de Danske ud af dem, idet de sagde,

---

1) Biskop Vilhelm af Modena fik d. 31. Dec. 1224 pavens udnævnelse som fuldmægtig udsending (legat) i „Livland, Estland, Semgallen, Samland og Virland".

2) Blandt disse var endnu de to danske, Vescelin i Revel og Åstrad i Virland og Jerve.

SLÆGTSFORSKERNES BIBLIOTEK

at dette land først var underkastet den kristne tro af Liverne under Vor frues banner. Derefter begyndte de at opføre sig som herrer i alle Virlands hereder og borge. Da her legaten fik dette at vide, kaldte han disse Tyskere til sig og tvang dem under bands straf til at give afkald på dette land og overgive det i pavens hånd, idet han samtidig sendte bud til de Danske i Revel for ligeledes at tvinge dem til det samme afkald, ikke blot på dette, men også på de andre lande, om hvilke de lå i strid med Tyskerne. Da nu de Danske ikke vovede at stampe imod brådden, lovede de at adlyde det romerske hof og overgav i de fra her legaten udsendtes hænder landene Virland, Jerve, Harje og Viken, idet de stadfæstede overdragelsen ved et med segl forsynet brev, som de sendte til Riga. Da dette var sket sendte legaten sine mænd, pilegrimme og præster, til Virland, fjernede alle, Tyske og Danske, og tog landene i besiddelse.

7. [Efter nyår 1226 forlod legaten atter Riga og kom gennem Jerve til Virland, hvor han ordnede alting således, at der kunde holdes fred mellem de Danske og Tyskerne.] Derfra gik han til de Danskes borg i Revele, hvor han også blev modtagen med stor glæde både af Danske og Svenske og alle andre som boede dèr. Derefter begyndte han at kræve de drenge fra Virland af dem, som de havde hos sig som gisler; da de ikke vilde udlevere dem truede han med kirkens band, hvorpå de faldt tilføje; gislerne sendte han til deres frænder i Virland. Også de fra Varbole (i Harje) modtog den romerske legats fred og kom til ham i Revele. Men på de Danskes indstændige bøn overgav han dem atter til de samme Danske tilligemed det øvrige Harje. Den egn derimod, som kaldes Viken, modtog han med de øvrige strandegne,

SLÆGTSFORSKERNES BIBLIOTEK

Virland og Jerve, den romerske pave til hånde. Også Esterne fra selve landet Revele samlede sig om ham, sammen med de Danske; han talte ordet om den evige frelse for dem og opmuntrede dem til at bo sammen i fred og for fremtiden undgå frafaldets onde råd[1]). —

XXX. 2. I dette år (1226) havde magister Johannes, her legatens ledsager, de lande under sin varetægt, om hvilke der var strid mellem de Danske og Tyskerne, nemlig Virland, Jerve og Viken. Freden blev imidlertid brudt, idet magister Johannes begyndte krig med de Danske. Disse hærgede på deres side Viken med rov og brand og bortførte meget bytte; men magisterens folk forfulgte dem, dræbte 50 af dem og belejrede andre 50 i Majanpate borg. Tre dage efter forbarmede de sig dog over dem, fordi de var kristne, og lod dem drage bort. Legaten sendte også mange Tyskere til Virland til hjælp for Johannes, såvel mod de Danske som mod de vilde Øselboere. Da man i Riga fik underretning om denne indbyrdes krig, sendtes der bud til dem for at få sluttet fred med de Danske, for derpå med des større kraft at angribe Øselboerne og få dem omvendte fra hedenskabet[2]). —

---

[1]) Den ordning, som biskop Vilhelm således foreløbig traf, tildelte altså de Danske de to nordligste lande (Revele og Harje), Tyskerne de to sydligste (Ugenojs og Sakkale), medens de tre omtvistede overtoges af legaten, paven til hånde.

[2]) I begyndelsen af det følgende år drog Tyskerne fra alle egne og af alle stænder over til Øsel og underkastede sig denne ø. Med denne store sejr ender Henrik af Letland sit skrift. De Danskes stilling var fra nu af yderlig slet og viste sig snart aldeles uholdbar. Den pavelige befalingsmand i de tabte danske lande lod sig fuldstændig vinde af Tyskerne og overdrog dem deres bestyrelse (i pavens navn), det gamle hovedmål for de danske tog, Øsel, var underkastet Riga og snart måtte kong Valdemars mænd også opgive Reval. Disse begivenheder og landets anden erhvervelse kendes kun af oldbrevene.

SLÆGTSFORSKERNES BIBLIOTEK

Tillæg.

Gamle optegnelser i Danmark, uvist fra hvilken tid, men opbevarede i Peder Olsens samlinger fra reformationstiden, fortæller følgende om Volmerslaget ved Revel:

Da kong Valdemar var nået til land med sin hær i Estland, sagde biskoppen af Århus, forfærdet ved at se hedningernes mængde, at han skulde love at ville bøde hvad han kunde have forsét sig såvel mod sine undersåtter som mod den hellige Nikolaus i Århus, hvis gaver han havde tilegnet sig, dersom han vandt sejr. Det samme tilrådede den ærværdige erkebiskop Andreas af Lund, en mand af vidunderlig renhed og sjælsadel, der såvel i levende live som efter sin død hædredes ved jertegn; kongen lod sig sige, aflagde løftet og vandt sejr. Derpå samlede erkebiskoppen de store og bød dem aflægge det løfte, at alle ned til 12 års drenge i al evighed skulde faste ved vand og brød St. Lavrentii aften, dersom de fik sejr[1]). Under påkaldelse af de hellige mænd, Lavrentius og Nikolaus, begyndte derpå slaget, Viti og Modesti dag (d. e. 15. Juni). Men erkebiskoppen med hans lydbisper og klerke så på begge hære fra en høj og bad med tårer for de kristne, med oprakte arme som en anden Moses. Når han løftede armene, sejrede de Danske, sank de magtesløse ned, gik det tilbage; men bisperne og præsterne støttede oldingen. Således sejrede kongen og blev som forvandlet til et andet menneske, han lod guds ord forkynde og kirker bygge. Derpå regerede han sit rige med

---

[1]) Det samme fortæller alt Saxe om et slag med Venderne under kong Nils, som fandt sted en St. Lavrentii aften, d. e. dagen før Lavrentii dag (10. Avgust). Her er det da kommen ind med urette.

SLÆGTSFORSKERNES BIBLIOTEK

mildhed og retfærdighed, udgav love og viste den hellige Nikolaus ærbødighed[1]).

Andensteds haves den efterretning, at da de troende Danske i hin anden Valdemars dage i året 1208 (1219) kæmpede med de vantro Liver på et sted i Livland, som kaldes Felin, og, alt næsten overvundne, ydmygelig anråbte den guddommelige hjælp, — da værdigedes de på stand at modtage et mærke, faldet ned fra himlen, tegnet med et hvidt kors og påtrykt en ulddug, og de hørte en røst fra det høje, at de visselig skulde knuse deres modstandere og vinde en fuld sejr, om det blev båret højt. Således skete det også. Men hin fane kaldes med sit sædvanlige navn Danebroge[2]).

---

1) Denne fortælling synes at være tagen af en bog om Hellig Nils i Århus, hvis skat kong Valdemar havde tilegnet sig under påskud af, at han var hans frænde. (Nils var en søn af kong Knud, Valdemars morbroder, altså en broder af biskop Valdemar.)

2) Dette er den eneste gamle efterretning om Danebroges oprindelse. — Om dens mulige oprindelse af en af biskop Theoderik påtænkt dansk ridderorden med Johanniternes mærke — (der netop havde Danebroges udseende) — som modstykke til det af ham oprettede tyske ridderskab med Tempelriddernes mærke, kan eftersés min afhandling i Historisk tidsskrift, 4. række V 415—59.

Henriks krønike er bedst udgiven af Vilhelm Arndt, hos Pertz XXIII og i særtryk (Heinrici Chronicon Lyvoniæ, 1874. 8). Peder Olsens optegnelser findes trykte i Scriptores rerum Danicarum, I 182.

SLÆGTSFORSKERNES BIBLIOTEK

VI.

PAVEBULLER OG ANDRE OLDBREVE VEDKOMMENDE ESTLAND (1206—38).

---

1. Paven tillader erkebispen af Lund at oprette et bispedømme i de omvendte hedningers land.

(1206, 13. Januar.)

Innocentius biskop, guds tjeneres tjener, hilser vor ærværdige broder (Andreas), erkebiskop i Lund. Da du i betragtning af den uret, der er tilføjet det kristne navn, med fuld føje og af et gudfrygtigt sind har fattet den beslutning at gribe til våben mod hedningerne, så tilsteder vi dig ved nærværende fuldmagt, i en eller anden by, som det måtte kunne lykkes dig at rense for hedenskabets besmittelse og med Kristi hjælp føre til troen på ham, at indvie en katholsk biskop. — — Givet den 13. Januar (1206).

Liljegren, Svensk diplomatarium, I 152.

---

2. Paven lyser fred over kong Valdemars riger, medens han er på korstog.

(1210, 7. Maj.)

„Innocentius III osv. til Valdemar, de Danskes konge osv.“ — „at du, opflammet af nidkærhed for den sande tro, til guds navns ære og den kristne

SLÆGTSFORSKERNES BIBLIOTEK

tros hæder har taget korsets hellige mærke og besluttet at drage din kongelige vældes sværd for at kue det vantro folks vildhed, — dette fromme forsæt anbefaler vi i herren og det vil vi støtte med vor apostoliske velsignelses nåde, så vi tager din person og dit rige med alle dine ejendomme under den hellige Peders og vor beskyttelse, så de skal være ukrænkelige al den stund du er sysselsat med dette fromhedsværk og have fred for alle og enhvers formastelige angreb osv.“ Givet i Lateranet, den 7. Maj, i vort 13. embedsår.

Brudstykke, opbevaret hos Reynald, Annales, ed. Mansi I 301. Bunge, Liv-, Esth- und Curländisches Urkundenbuch III, 3.

---

3. Andreas Sunesøn udnævnes til pavens legat i missionen.

(1212, 4. April.)

Innocentius osv. hilser sin ærværdige broder (Andreas) Lunde erkebiskop, det apostoliske sædes legat. Den tillid har vi til din retsindighed og dygtighed, at vi rolig tør overlade dig at optræde på vore vegne i et vanskeligt hverv, i det håb at det vil være til guds navns ære og det apostoliske sædes forfremmelse. Da du nemlig af iver for den kristne tro har udrettet ikke så lidt til at omvende de omkringboende hedninger fra deres vildfarelser til sandheden og endnu tænker på yderligere at virke derfor, så har vi besluttet at overdrage dig dette på vore vegne, for at du kan drive det i videre omfang og med større kraft. Vi pålægger derfor vore ærværdige brødre erkebispen af Upsale og hans lydbisper og alle andre prælater i Danmark og Sverig ved dette vort skrift,

SLÆGTSFORSKERNES BIBLIOTEK

at de i dette stykke skal betragte dig i din trofaste møje som det apostoliske sædes legat, for at du ved deres hjælp kan forøge det dig betroede pund med mangefold rente for os, når du med guds bistand vender tilbage fra forkyndelsens kald. Thi giver vi dig fuld magt til efter profetens ord at bryde ned og bygge op, at udluge og at plante, for at du kan gøre begge dele efter guds vilje.

Givet i Lateranet, den 4. April, i vort pavedømmes 15. år.

Liljegren, Svensk diplomatarium I 165.

---

4. Paven tillader grev Albert at tage ti af sine mænd med sig til Livland.

(1217, 25. Januar.)

Honorius biskop osv. til den højbårne mand grev Albert af Holsten.

[Efter en række almindelige udtalelser om kirkens trængsler og særlig de ulykkelige forhold i Livland fortsættes således:]

Men blandt dem, som er rede til at ile det således hjemsøgte land til hjælp, har også du omgjordet dig mandigen med sværdet og vi knytter store forventninger til dit foretagende. Men som du siger i dit brev til os, at du var borte fra dit hjem i kongens leding, dengang du skrev til vor formand Innocentius, højlovlig ihukommelse, om tilladelse til at tage korsets tegn imod de hedenske Liver, og mange af dine mænd imidlertid uden at kende dit forsæt tog korset for at gå til Jerusalem, og du nu hverken kan undvære dem, ej heller uden dem godt kan foretage din pilegrimsfærd, så beder du os indtrængende om at tillade dig at tage blot ti af dine mænd, der er ligesom lemmer af dit legem, med dig til Livland, så deres

SLÆGTSFORSKERNES BIBLIOTEK

løfte om en pilegrimsfærd overføres på dette. Og skønt den mindre gave ikke bør sættes istedenfor en større, og skønt vi tilvisse vil have det hellige land i tanke, så vil vi dog heller ingenlunde gøre os skyldige i en forsømmelse mod den lille folkehjord i Livland, som herren har værdigedes at give del i sit rige, ej heller vil vi undlade at bønhøre dig, der siges at være en gudfrygtig og det apostoliske sæde hengiven mand. Vi har derfor sendt vort brev til biskoppen af Slesvig, vor ærværdige broder, og til abbeden af Guldholm i Slesvig stift, vor elskede søn, mænd, hvis omdømme vi har den fuldeste tillid til, og har overdraget dem at overveje alle omstændigheder ved denne sag og derefter i forening med dig at tage ti af dine mænd ud, hvis det synes dem at kunne være til nytte for Livland og til gavn for dig selv. Deres løfte om korstog må de da forandre på vore vegne og lade dem drage med dig til Jesu Kristi tjeneste, når kun de påsér, at der ikke derved sker noget, som gør løftets indfrielse til et skin.

Givet i Lateranet, den 8. dag før første Februar, i vort bispedømmes første år.

Bunge, Urkundenbuch, I 44.

---

5. Paven lover kong Valdemar de lande, han kan underkaste sig på korstog.

(1218, 9. Oktober.)

Honorius osv. hilser sin kæreste søn i Kristo, de Danskes berømmelige konge (Valdemar) —. Vi har modtaget din højheds brev med den sædvanlige velvilje og vi har nøje lagt mærke til hvad der indeholdes i det. Med god føje har din højhed bedet os om, af det apostoliske sædes nåde at lægge det

SLÆGTSFORSKERNES BIBLIOTEK

land, som det måtte lykkes dig ved dine og dine mænds anstrængelse og bekostning at udrive af hedningernes hænder, under dit rige og din kirke. Thi således har herren ved den hellige Peders fortjeneste udøst sine gaver over den romerske kirke, således er hans nådegave voxet, at den ikke har behov at frygte for skar i sin ære eller tab af sin magt ved at være gavmild mod andre, så den intet unddrager sig selv ved at berige andre, ikke mister hvad den giver, eller selv skal afsé hvad den yder. Denne gavmildhed vil vi gøre dig delagtig i for at kunne lytte til dine bønner, såvidt det kan ske med gud, for at hint folk, hvis sind mørkets engel har slået med blindhed, ved din omsorg og den guddommelige nådes bistand kan komme til erkendelse af det sande lys og din møje føre til et lykkeligt mål. Vi samtykker derfor i dette stykke i dine kongelige bønners opfyldelse og tilstår dig ved nærværende skrift hvad du har forlangt.

Givet i Lateranet, den 9. Oktober (1218).

Suhm, Historie af Danmark, IX 750.

6. Paven opfordrer kong Valdemar til ikke at hindre pilegrimmene i at drage til Livland.

(1219, 29. Oktober.)

Honorius biskop, guds tjeneres tjener, sender Danmarks ophøjede konge sin hilsen og apostoliske velsignelse. For at vise dig nidkær for den kristne tro, uden hvilken ingen frelses, således som det sømmer sig en katholsk mand, bør du ikke blot ikke forsinke og tilbageholde de pilegrimme, som forpligter sig til Kristi tjeneste og griber til våben for Livland, hans nye erhvervelse, eller hindre at de troendes gaver sendes derover, men endog hjælpe og fremme dem

SLÆGTSFORSKERNES BIBLIOTEK

og forøge gaverne af dit eget, da efter en vismands udsagn ingen bør hindre nogen i at gøre vel, men efter evne fremme hans velgerning. Eftersom vi nu med faderlig kærlighed er nidkære for dit sande vel, beder og opfordrer vi indstændig din kongelige højhed, at du tillader pilegrimmene frit at drage didover, at du ikke tåler, at nogen anden, så vidt det står til dig, hindrer dem i det, — på det at du deraf måtte indlægge dig fortjeneste for gud og erhverve dig et godt navn blandt menneskene og gøre det muligt for os at gå i forbøn for din højhed.

Givet i Viterbi, den 4. dag før første November, i vort bispedømmes 4. år.

Suhm, IX 753.

7. Paven tillader bispen af Reval af klostrene at udtage hjælpere i missionen.

(1220, 19. Marts.)

Honorius osv. til bispen i Revel. Da du med kærlighedens nidkærhed bærer Kristi navn ud blandt Estlands hedninger, så tillader vi dig ved nærværende skrift, — for at yde dig vor apostoliske bistand til dit fromme værk, så de alle ved hans nåde, der ikke vil, at nogen skal fortabes, kan komme til sandhedens erkendelse ved din forkyndelse, — at udtage munke såvel af Cistercienserne som andre ordener, som egne sig til dette arbejde, og med deres foresattes, abbedens eller provstens samtykke tage dem med dig for at lade dem forkynde Kristum for hine hedninger.

Givet i Viterbi, den 14. dag før første April, i vort bispedømmes 4. år.

Kirkehistoriske samlinger, V 76.

SLÆGTSFORSKERNES BIBLIOTEK

8. Paven taler kong Valdemar hårdt til, fordi han hindrer pilegrimmene i at drage til Livland.

(1220, 18. April.)

Honorius, biskop, guds tjeneres tjener, sender sin kæreste søn i Kristo, Danmarks ophøjede konge, sin hilsen og apostoliske velsignelse. Eftersom vi elsker dig med en trofast kærlighed i herren og agter at bære over med din kongelige højhed såvidt det kan ske med gud, så opfordrer vi dig i mildhedens ånd med bønner og påmindelser, for ikke uden nødvendighed at vække din nidkærhed, at du søger at undgå den guddommelige straf og menneskenes eftertale, men tværtimod at vinde sjælens helse og fortjene ros og ære. Thi da herren, i hvis hænder alle magter og alle jordens ånder er, blandt sine andre velgerninger har løftet dig op til en jordisk kongestol, så være det langt fra dig ikke at gengælde, hvad han har gjort atter og atter for dig, ikke fordi det skulde kunne være en virkelig gengældelse mod det godes ophavsmand, men fordi du for enhver pris må undgå enhver beskyldning for utaknemlighed; thi, som den vise siger: den utaknemliges håb smelter som vinterens is! For at kunne skride frem fra nåde til nåde bør du påskønne de guddommelige velgerninger, så dit jordiske kongedømmes forgængelighed lykkelig kan vorde omskiftet til et himmelsk. Men da nu, som det må håbes, folkenes mængde skal gå ind til Kristi tro ad kirkens åbnede port, da Saracener og hedninger efter evangeliets ord kaldes ind fra vantroens stier, ja nødes til at træde indenfor, og også andre får, som ikke er af Kristi hjord, føres ind, så der er én hjord og én hyrde, — nu bør du glædes over, at kristenfolket øges i tal og værdighed og selv yde din hjælp og det en virksom hjælp dertil.

SLÆGTSFORSKERNES BIBLIOTEK

Derfor undres vi ikke uden føje over, at du, nu da herren har omvendt en stor skare hedninger i Livland til den sande katholske tro, og det er at håbe at en endnu større mængde vil blive omvendt i den nærmeste tid; at du i denne sag griber lejligheden til at underkaste de omvendte og dem som er i færd med at omvendes dit herredømme; at du modsætter dig deres overfart, som efter herrens indskydelse tænker på at drage de nylig omvendte til hjælp og lukker havnen for deres skibe. Og skønt vi med faderlig kærlighed i vort brev flittig har opfordret dig til at lade dette fare, så har vore opfordringer dog ingen virkning havt og du udæsker herrens straffedom ved at foranledige, at ikke blot de uomvendte ikke søger omvendelse, men endog de allerede omvendte igen nødes til frafald.

For at du derfor skal kunne se påminderens større iver af at han gentager sin påmindelse og snarere imødekomme den, så beder vi din kongelige højhed, vi påminder og besværger dig i herren, at du betænker, hvor unyttig det er for et menneske, om han vandt den hele verden, men tog skade på sin sjæl, så du ikke på nogen måde modsætter dig, hvad der i nogen henseende kan komme de nævnte omvendte til nytte, men åbner din havn for dem, der vil ile dem til hjælp, på det herren kan åbne himmeriges dør for dig, og lader den mængde skibe, som man siger at du har holdt tilbage, slippe ud, så du ikke i den grad lader dig beherske af lysten til at beherske andre, at du tænker på at trælbinde dem, som Kristus har kaldet eller vil kalde til frihed. Lad det ikke gå dig som det gik hin konge, som ikke mere kendte Josef, at du bliver en svøbe for dén herres folk, som kan udfri det af dine hænder på hvad måde han vil; hellere må du gøre din tidligere forseelse god igen

SLÆGTSFORSKERNES BIBLIOTEK

for at kunne fortjene en større nåde. Du bør støtte vore brødre, bisperne af Livland, Selburg og Leal og alle de andre, som med nidkærhed i hine lande arbejder på guds folks fremvæxt, støtte dem med råd og dåd for igen at modtage den gengældelsens nåde, som ikke lader nogen velgerning ulønnet, intet ondt ustraffet.

Men læg nu vind på således at imødekomme vore bønner og opfordringer, at vi kan glædes over din tro og lydighed i Kristo og i sandhed blive din højheds skyldner. I modsat fald vil vi ikke på nogen måde kunne lade Kristi sag falde, for ikke selv at blive fældet af ham; thi om vi end hellere end gerne vilde være eftergivende imod dig, så bør det dog aldrig nogen at være eftergivende for et menneske imod gud, ham for hvem alle mennesker skal bøje sig.

Givet i Viterbi, 12. dag før første Maj, i vort bispedømmes fjerde år.

Bunge, Urkundenbuch, I 55.

---

9. Forhandling mellem Tyskerne i Livland med dem i kong Valdemars tidligere lydlande.

(1227.)

Albert, af guds nåde biskop i Riga, Folkvin mester for brødrene af guds ridderskab, borgerne i Riga og de øvrige Tyskere i Livland bevidner de ærede borgere i Lübek deres ydmyge forbønner og forsikringer om gensidig kærlighed. Da vi holder eders genvordigheder for vore egne og aldrig vil slutte fred med de Danskes konge og det danske folk uden at I medoptages i den, så beder vi også eder først da at slutte fred, når vi kan optages i den.

SLÆGTSFORSKERNES BIBLIOTEK

Ligeledes kan vi meddele, at Øselboerne har modtaget eders brev og har lovet at ville yde eder hjælp og i et og alt rette sig efter os og dele krig og fred med os[1]).

Bunge, Urkundenbuch, I 117.

---

10. Kong Henrik af Tyskland overdrager gudsridderne i Livland de tidligere danske lande i Estland.

(1228, 1. Juli.)

I den hellige og udelelige treenigheds navn. Henrik VII af guds nåde Romernes konge, semper Augustus[2]). Om vi end stadig af kejserlig nåde viser alle klostergivne mænd vor gavmildhed, så bør det sig dog frem for alt at række dem en hjælpsom hånd, som for kristendommens forsvars skyld udsætter sig for den yderste fare ved at kæmpe med Jesu Kristi fjender til den kristne tros ophøjelse. Tilskyndede ved denne betragtning og idet vi tager hensyn til, hvor gudhengivent vore tro mænd Folkvin, guds ridderskabs ærværdige mester og husets brødre i Livland under herrens indskydelse lægger sig efter fromme og hæderlige gerninger, og med hvor glødende iver de udsætter sig selv og deres gods for alle farer til Kristi navns ære, har vi besluttet yderligere at befæste deres ære, som alt ved guds nåde er udbredt over hele jorden. Af ærbødighed mod gud og for vore højsalige forfædres skyld, hvis sjæl gud have,

---

[1]) Heraf ses at brevet, som er udateret, må være skrevet efter Øsels underkastelse først på året 1227, rimeligvis efter sejren ved Bornhöved samme år.

[2]) Betegnelse af den romerske kejserværdighed (se side 56).

SLÆGTSFORSKERNES BIBLIOTEK

og for vor egen saligheds skyld har vi derfor af ren kongelig nåde overdraget den nævnte mester og hans medbrødre i al evighed at besidde landet Revele, med borgen kaldet Revele, samt landene Jerve, Harje og Virland, med al ret og hele deres tilliggende, således som de tilhører os og kejserdømmet[1]), ligesom vi agter at forøge denne gave med andre, eftersom tid og lejlighed frembyder sig.

Givet i Nürenberg, i herrens år 1228, den 1. Juli.

Bunge, Urkundenbuch, I 118.

---

11. Paven befaler, at hans legat igen skal overtage de omstridte lande.

(1232, 30. Januar.)

Gregorius osv. til bisperne af Riga og Leal, brødrene af tempelriddernes orden i Livland og alle borgere i Riga. Det vil være eder bekendt, at det er kommen til vor kundskab, at der fordum var strid mellem Tyskerne og de Danske om Virland, Jerve, Viken og andre lande, og at vor ærværdige broder Vilhelm, biskop af Modena, dengang det apostoliske sædes legat, med parternes samtykke tog disse lande i besiddelse, os til hånde. Ved sin bortgang overdrog han dem dernæst i vort navn til sin kapellan Johannes, og senere har denne magister overdraget eder dem efter en bestemt aftale, som den videre indeholdes i det derom affattede brev. Da vi nu imidlertid har besluttet at overdrage vor ærværdige broder [Baldvin] biskoppen af Semgallen vor legation i hine egne, så befaler vi

---

[1]) Det er selvfølgelig en aldeles vilkårlig påstand, at disse lande tilhører kejserdømmet.

SLÆGTSFORSKERNES BIBLIOTEK

eder herved ufortøvet og uden at søge forhaling at udlevere disse lande med hele deres tilliggende og alle rettigheder til denne nævnte biskop, for at han kan modtage dem i den romerske kirkes navn. Og heri skal intet brev, udstedt fra det apostoliske sæde eller af vor søn i Kristo, Fredrik Romernes ophøjede kejser, semper Augustus, konge af Jerusalem og Sicilien, eller af hans søn [Henrik] til eder eller til andre, være vor biskop en hindring; i modsat fald vil vi give vor biskop vort brev og bud at tvinge eder dertil med vor myndighed, uden appellation.

Givet i Rieti, 3. dag før første Februar, i vort pavedømmes 5. år.

Bunge, Urkundenbuch, I 154.

---

12. Paven pålægger sin legat at overdrage de to danske bispedømmer i Estland til Lunde erkebiskop.

(1236, 22. Marts.)

Gregorius osv. hilser vor ærværdige broder Vilhelm, fordum biskop af Modena, vor poenitentiarius, det apostoliske sædes legat[1]). En bønskrivelse for vor broder (Uffe), erkebiskop af Lund, er bleven læst for os og indeholder følgende. Dengang Estland fra hedenskabet blev omvendt til kristendommen ved vor kære søn i Kristo, de Danskes konge Valdemars og salig ihukommelse Andreas af Lunds nidkærhed og udholdenhed, idet de personlig var tilstede dèr med hæren, da oprettede samme erkebiskop ifølge det

---

[1]) Da biskop Baldvin ikke kunde magte de vanskelige forhold i Estland, udnævnte pave Gregor den 21. Februar 1234 igen Vilhelm af Modena til sin legat.

SLÆGTSFORSKERNES BIBLIOTEK

apostoliske sædes tilladelse trende bispedømmer, i Leal, Virland og Revel, idet han indsatte biskopper i hvert af dem som Lundekirkens lydbisper, og denne forblev en god stund i rolig besiddelse af dem. Men da den nævnte konge senere faldt i fangenskab, så satte brødrene af guds ridderskab i Livland og andre nabomagter sig med magt i besiddelse af dem, fordrev bisperne og tiltog sig ikke blot den verdslige, men også den kirkelige myndighed. Derfor begærer nu erkebiskoppen ydmygelig af os, at vi vilde værdiges at gengive Lundekirken dens ejendom. Da vi nu véd, såvel af disse brødres talsmænds tilståelse som af andet, at den nævnte kirke virkelig har siddet inde med den kirkelige højhed i disse to bispedømmer i Virland og Revel, så pålægger vi dig på vore vegne at tage den kirkelige styrelse i disse stifter i din hånd og overdrage dem til den nævnte erkebiskop. — Men hvad det ligeledes nævnte Leal bispedømme angår, da skal du overtage det tilligemed kirken sammesteds for at dens ret kan blive ukrænket.

Givet i Viterbi, 11. dag før første April, i vort 10. år.

Kirkehistoriske samlinger, V 80.

---

13. Paven pålægger sin legat at nøde gudsridderne til at tilbagelevere de tidligere danske lande i Estland.

(1236, 10. April.)

Gregorius osv. til (Vilhelm) fordum biskop i Modena, poenitentiarius, det apostoliske sædes legat. På vor elskede søn i Kristo, den danske konge (Valdemars) vegne er der hos os gjort gældende, at vore formænd, de romerske paver Innocentius og

SLÆGTSFORSKERNES BIBLIOTEK

Honorius, højlovlig ihukommelse, har givet deres minde til, at han måtte lægge de lande, som det måtte lykkes ham at udrive af hedningernes hænder enten ved sine egne eller sine mænds anstrængelser og bekostning, til sit rige og sine kirker. Derpå skal han selv med sin hær være gået til Estland efter store forberedelser og med stor bekostning, have draget mange til troen på Kristus og have indtaget og befæstet blandt andet en borg ved navn Reval. Men da han senere blev tagen til fange, skal brødrene af guds ridderskab i Livland have besat denne borg efter bemyndigelse af magister Johannes, din kapellan, og således skal den besætning, som kongen havde lagt derind, have overgivet den til mesteren og brødrene af det nævnte ridderskab i den romerske kirkes navn. Han beder derfor om, at vi måtte lade ham få denne borg med tilliggende og de deraf nydte indtægter tilbage af dem.

Da vi nu ikke vil, at der skal afgå denne nævnte konge, der er en katholsk fyrste og den romerske kirke hengiven, noget i hans ret, da vi jo er alles skyldner i rettens håndhævelse, og da det er blevet os aldeles klart, såvel af andre ting som af en udtrykkelig indrømmelse af ridderskabets talsmand, at denne borg er grundlagt af den nævnte konge i fjendens land, så pålægger vi dig på vore vegne at tage borgen i din hånd og derefter at overlevere den med hele dens tilliggende i kongens virkelige besiddelse. Dog bør du tillige sørge for, at der afsluttes en fast fred og en venskabelig overenskomst mellem kongen på den ene og brødrene og de andre, som har borgen i deres vold, på den anden side, så der udstedes omfattende forpligtelser, afkald og forsikringer, så der aldrig bagefter skal kunne opstå tvistigheder om de forurettelser, som den ene eller anden del har gjort

SLÆGTSFORSKERNES BIBLIOTEK

sig skyldig i, enten vedkommende indtægterne af disse lande, som tilhører kongen men brødrene har oppebåret, eller udgifter, som disse kunde påstå at have gjort på borgen; alt dette må de gensidig love hinanden fuld forglemmelse af.

Givet i Viterbi, den 10. April, i vort 10. år.

Bunge, Urkundenbuch, I 188.

---

14. Endelig overenskomst om tilbagegivelsen af de danske lande i Estland til kong Valdemar.

(1238, 7. Juni.)

I vor herre Jesu Kristi navn. I året 1238, den 7. Juni, i nærværelse af de herrer: kong Valdemar af Danmark, kong Erik, hertug Abel og Kristoffer, den nævnte herre kong Valdemars sønner; endvidere herre Uffe erkebiskop af Lund, herre Vilhelm fordum biskop af Modena, herre pavens poenitentiarius, det apostoliske sædes legat, endvidere herre Peder biskop af Århus, herre Nikolaus biskop af Roskilde og herre Johannes biskop af Børglum; endvidere sortebrødrene Johannes, Arnfred og Bonin og gråbrødrene Rejnhard og Albert; endvidere de herrer grev Albert og grev Ernst, og herre Hermann præceptor for brødrene af det tyske gæstehus til Vor frue i Jerusalem for Livland og Preussen[1]); endvidere det danske riges stormænd; — efter alle deres vilje, råd og samtykke er alt det nedenskrevne vedtaget. Da den apostoliske herre med alle kardinalers råd efter

---

[1]) Den 12. Maj 1237 havde paven givet sit samtykke til sammensmeltningen af Sværdridderne i Livland med de tyske Marieriddere i Preussen.

SLÆGTSFORSKERNES BIBLIOTEK

en omhyggelig undersøgelse og åbenbare beviser har tildømt Danmarks konge borgen og staden Reval og landene Reval, Jerve, Virland og Harje, som alle ligger i Estland, og udførelsen af denne dom alt har stået hen i to år, hvorfor kongen nu er rede til med sin flåde og en stor hær at sætte sig i virkelig besiddelse af det, hvad der må antages at ville blive til mange sjæles fortab og endnu fleres forargelse, — så har den nævnte legat og præceptor begivet sig til samme konges borg og har indgået nedenskrevne forlig med ham, hvorpå de gensidig har givet hverandre håndslag på at holde det altsammen ubrødeligt som det her er aftalt.

Den nævnte præceptor har nemlig for sig og sine efterfølgere, præceptorerne og brødrene, givet kongen og hans efterfølgere løfte på landene Reval, Jerve, Harje og Virland, der er tildømte ham af den apostoliske herre, såvel som på de lande, han måtte kunne vinde fra hedningerne, så de aldrig hverken i råd eller dåd vil være ham imod, men i god tro og på egen kost hjælpe ham og hans efterfølgere i Danmark til at erhverve, eje og forsvare det, såvidt deres orden tillader det; dog med det forbehold, at de ikke uden den apostoliske herres tilladelse og påbud skal drage det verdslige sværd mod kristne folk. Derimod lovede og tilsagde herre kongen den nævnte præceptor og brødrene alt det samme under forbehold af ethvert hensyn til herre paven. Dette blev føjet til, at af de lande, som det måtte lykkes kongen og brødrene på fælles kost at frarive hedningerne, skal kongen have de to dele og brødrene den tredje med al verdslig ret og herlighed. Endvidere lovede den nævnte præceptor i god tro for sig og sine brødre, at de uden vanskeligheder og nogen fare vil tilbagegive og overdrage kongen eller

SLÆGTSFORSKERNES BIBLIOTEK

hans afsendinge borgen Reval med de tilliggende lande, som de sidder inde med, med alle deres faste stæder uskadte og som de er, dog således at de først skal kunne bortføre deres våben, levnedsmidler, senge og brugsgenstande. Endvidere har herre kongen givet og for bestandig overdraget brødrene det land, som kaldes Jerve, med al ret og verdslig herlighed, for sin sjæls frelse og for at brødrene med des større nidkærhed skal indeslutte ham og hans efterfølgere i deres bønner. Dette sker dog på den betingelse, at de nævnte brødre ikke uden kongens og hans efterfølgeres tilladelse må anlægge nogen fæstning i dette land. Den nævnte erkebiskop har ligeledes med sit kapitels samtykke og efter legatens råd og tilskyndelse overdraget brødrene al kirkelig ret i samme land, således som biskopperne i Estland plejer at have den. Herre kongen lovede endvidere de samme brødre, at han vilde være dem huld og nådig i alle deres retfærdige og gode sager, og at han hverken med magt eller rettergang vil trætte med dem om de lande, som de har af biskopperne, ej heller gøre dem overlast i landene Øsel og Viken.

Endelig blev det aftalt, at der skal være evig fred og uryggeligt forlig mellem herre kongen og brødrene angående alle de spørgsmål, som måtte kunne rejses i anledning af de tab og forurettelser, som den ene eller den anden part hidtil har påført den anden eller hvad andre sager det monne være, idet både de nævnte brødre og deres hjælpere, som dengang tjente under deres banner, og den nævnte konge gensidig har tilgivet hverandre. Til at holde alt dette ovenskrevne ubrødeligt i god tro har begge parter frivillig underkastet sig herre pavens og legatens og bisperne i Estlands og Livlands bandsættelse. Desuden eftergiver herre erkebiskoppen

SLÆGTSFORSKERNES BIBLIOTEK

af Lund med sit kapitels samtykke og den nævnte legat for fredens skyld alt hvad de nævnte brødre måtte have oppebåret i de nævnte lande af tiende eller andre oppebørsler, som hørte til bispernes ret.

Givet i Stenby, under vor herre Jesu Kristi styrelse, ham være ære i al evighed; amen![1])

Thorkelin, Diplomatarium, I 301.

---

1) Dette mærkelige forlig, i henhold til hvilket de danske konger ejede Estland indtil Valdemar Atterdag solgte det, er sluttet i Stensby ved Vordingborg. Det stadfæstedes den 24. Sept. 1243 af pave Innocentius IV.

SLÆGTSFORSKERNES BIBLIOTEK

VII.

KONG VALDEMARS JORDEBOG.

Med dette navn betegner man i reglen et latinsk håndskrift, som indeholder forskellige optegnelser fra kong Valdemars tid, deriblandt især det her meddelte stykke, som opregner kongens visse indtægter, både af hans eget jordegods (arvegods), kronens jorder (kongelev) og forskellige skatter, medens det dog udelader de indtægter, der var givne i forlening til andre. Følgen heraf er, at landets forskellige egne er behandlede med forskellig vidtløftighed. Det hele skrift er iøvrigt skødesløst affattet og vistnok unøjagtigt i enkelthederne. Det er især vigtigt ved den mængde stednavne, det indeholder, og ved den almindelige forestilling om kongens indtægter og landets vilkår, som det giver os. Her er navneformerne bevarede, men for at lette forståelsen gengivne efter nyere retskrivning, derimod er den nuværende forvanskede form kun da bleven tilføjet, når en genkendelse af den ældre måtte ansés for vanskelig.

Jylland.

I herrens år 1231 er dette skrift gjort.

Vendlesyssel. I Thuristorp $2^1/_2$ mark guld[1]).
Horns hered. 10 mark[2]).
Vinebjerg hered. 30 mark.

[1]) Vistnok Tolstrup (Thorstorp) sogn i Børglum herred. En mark guld er en vis værdi i jord, på samme måde som nu en tønde hartkorn. Sml. næste side.

[2]) Når „mark“ nævnes alene, tænkes der enten på mark sølv, d. e. $^1/_2$ pund sølv (37 kroner) eller mark penninge, af hvilke der dengang gik 3 på en mark sølv. Her opgives vistnok beløbet på alle kongens skatter i heredet.

SLÆGTSFORSKERNES BIBLIOTEK

Burlun hered. 20 mark penge eller 3 mark rug[1]).
Jarlslev hered. 18 mark sølv.
Kærre hered. 15 mark.
Hvet[2]). 15 mark.

Thydesyssel.

Hane hered. To nætters gæsteri eller 20 mark korn, og Nes én nats gæsteri; eller 70 mark rent sølv af dem begge, eller 28 mark korn og 16 mark sølv[3]).

Vor ejendom i Tømberby mark er 10 otting[4]), hver af dem vurderet til en mark guld. Endvidere i Langvad 9½ otting, der er vurderede til 9½ mark guld.

Hildeslev hered. To nætters gæsteri. Hildeslev er vurderet til 8 mark guld.

Hunbjerg hered. En nats gæsteri eller 5 mark korn. Sundby og Sundbyå er 8 mark guld.

Hasing hered. 6 mark.

Rævshøg hered. Halvanden nats gæsteri og 4 mark korn. Endvidere af Vestervig kloster 20 mark penge.

Saling syssel.

Morsø sønder hered. 6 mark sølv, når der udbydes leding.

Nørre hered. 6 mark sølv, når der udbydes leding.

I Aker 18 mark guld.

---

1) En mark rug eller byg (hartkorn) var 288 skæpper, idet en mark (korn eller penge) havde 8 øre, hver af disse 3 ørtuge (ørt, ort) og hver af disse igen 12 skæpper eller penninge (sml. side 137).

2) Kaldes nu Hvetbo hered, idet indbyggerne er bleven kaldede Hvetboer.

3) Nes er Hannes, hvis særlige thing kaldtes Nesbothing. En nats gæsteri var en samlet ydelse til kongens og hans store følges underhold i et døgn.

4) En otting er oprindelig ottende delen af et helt bol, den ældste enhed for en jordejendom. En mark guld havde samme værdi som 8 mark rent sølv (nu det dobbelte).

SLÆGTSFORSKERNES BIBLIOTEK

Fjallans (Fjends) hered. 12 mark penge. I Tryvad og Flø er der 21½ mark guld. Lognø (indtægt af) 10 mark sølv. Sammesteds jord til 24 mark guld. I Hogeslev 9 mark guld.

Rydings hered[1]).

Hernborg hered. I Brunnum har kongen 13 mark guld.

Nørge hered. 10 mark sølv. Skivegård 20 mark sølv; den er med sit tilliggende vurderet til 40 mark guld[2]).

Harge hered. 20 mark penge.

Hardesyssel.

Vendlefolk (Vandfuld) hered. 10 mark korn. Engebjerg og i Høgum 9 mark guld. I Høldum 12 mark guld. Nesjum med sit tilliggende 51 mark guld. Endvidere i Nesjum 48 mark guld.

Skodborg hered. 24 (mark) korn, deraf halvdelen rug. Sammesteds har Nikolaus Slet kongens skiben, i hvilket der er 42 havne[3]).

Geting hered. 10 mark sølv for kværsæde[4]); i Rydsted 3 mark guld.

Ulborg hered. 16 mark sølv.

---

1) I dette hered har kongen (for tiden) ingen indtægter havt.

2) Skivegård er fejlagtig sat under dette istedenfor det foregående hered. Navnet omfatter her alle de bøndergårde, som lå til Skive hovedgård; de er vurderede til 40 mark guld, men yder årlig 20 mark sølv (altså 1/16 af værdien).

3) Nikolaus Slet var kongens styremand, „skibenet" var altså kongeligt, ikke som på andre steder i en stormands arvelige eje. Styremanden oppebar i de år, da leding gik ud, ni skæpper rug af hver havne (et leding-læg) for at holde sig selv med hest og brynje og at føre skibet. (Jydske lov 3, 3. Se i det følgende.)

4) Kværsæde var en afgift, som ydedes af de selvejere, hvis gårde var mindre end 2 mark sølv, og de landboere som gav mindre end 4 ørtug sølv i skyld, — for at „sidde kvær" når leding var udbudt (Jydske lov 3, 12. 13).

SLÆGTSFORSKERNES BIBLIOTEK

Hejnge hered. 28 mark sølv.

Byleng hered. 20 mark sølv. Endvidere Hakon Prind 8 mark sølv[1]).

Hjarme hered. I Hvamme og Thrabjerg og en mølle i Hesle 10 mark guld og 40 mål honning eller 10 mark sølv. Desuden gives der til skibet 10 øre korn af det halve og 44 lam af det andet halve skiben[2]).

Hamrum hered. 16 mark sølv.

Himber syssel.

Rins hered.

Slete hered. 60 mark penge. Vindblæse 2 mark guld. Skidum 10 fjerdinge, som i værdi er over 40 mark guld[3]). Ukar (Vegger) mølle, af værdi lig 8 mark guld. Peder Ulks mølle var vurderet til 4 mark guld, men ligger nu øde.

Gislum hered. 20 mark sølv foruden kværsæde. I Tistade har herre kongen 6 bol, der er lig 60 mark guld.

Hornum hered. Stenvedle vad 2 mark guld. Møllen i Ovogstorp (Ovstrup) 2 mark guld, mindre end en mark sølv.

Hornøg hered. I Vagslev en halv fjerding til 5 mark guld[4]).

---

1) Denne mand har rimeligvis havt kongens jordegods i forpagtning (som „bryde").

2) Spor af en sådan afgift findes endnu i det 16. århundrede i nogle af Sællands kysthereder, den kaldes strandvore (strandvård, d. e. strandvagt) og består i havre og lam.

3) 10 fjerdinge af oprindelige bol, ligesom forhen ottinge. Hver otting er her altså vurderet til godt 2 mark guld.

4) Dette hered findes ikke mere. Af vurderingssummen ses, hvor ulige store bolene var; det er selvfølgelig netop denne ulighed, der har hidført nødvendigheden af en almindelig vurdering efter mark guld for derefter at kunne fordele de offenlige byrder med større retfærdighed.

SLÆGTSFORSKERNES BIBLIOTEK

Fleskjum hered. 70 mark penge. Trannes 2 mark sølv. Åleborg, af møllen og byen 24 mark sølv. Endvidere af selve byen og af Gjol 24 mark sølv for ydelserne[1]). Hasseris 9 mark guld.

Heljum hered. Bevlum fjerding 25 havne. Endvidere Ljungby fjerding af kværsæde 12 mark sølv.

Hedenstade hered. Rolde fjerding 16 havne og kværsæde 8 mark sølv. Herre kongens jord i Rolde er et bol og en fjerding til 26 mark guld[2]). Endvidere Tved mark er 14 mark guld.

Omunger syssel.

Ljunge hered nørre. Vibjerg 120 mark penge for leding og 80 mark penge for mønten. Herre Vogn giver for sine oppebørsler 214 mark penge[3]).

Ljunge hered søndre. 8 mark sølv med Fusing. Endvidere Grå-Fusing er lig 3 bol, til værdi af 30 mark guld. Endvidere Op-Fusing 7 ottinge til 7 mark guld. Endvidere Ålum en fjerding, 18 mark sølv.

Medelsholm (Medelsom) hered. 15 mark sølv med Veling. I Veling er der 6 bol til 48 mark guld. Sammesteds møllen, til 3 mark guld.

Odenshylle (Onsild) hered. 16 mark sølv ved påsketid.

Styvring hered. 25 mark sølv af Randrøs. Og for afløsning af ledingen 20 mark sølv.

---

1) Rimeligvis lensmandens afgift for selv at oppebære alle ydelser.

2) Der må selvfølgelig skelnes mellem en heredsfjerding og en gård, som er en fjerding af et bol. Hvert hered var delt i fjerdinger eller (sjældent) tredinger (endnu i Sønderjylland „trindt").

3) Disse betydelige indtægter giver den bedste forestilling om Viborgs størrelse og betydning på den tid. Vogn er kongens lensmand (ombudsmand), der har staden mod en vis afgift; af mønten betaler vedkommende 80 mark, og for at afløse ledingspligten, som borgerne nødig efterkom, gives der 120 mark (omtrent 1500 kroner).

SLÆGTSFORSKERNES BIBLIOTEK

Halle hered.
Herlev hered.

Åbo syssel.

Halle hered. Kristjernstorp (Kristrup) med sit tilliggende, 80 mark guld[1]).
Galten hered; af Bro fjerding 8 mark.
Sagebrok (Sabro) hered.
Lidesbjerg hered. Thorsager med sit tilliggende, 100 mark guld.
Djurse nørre hered. 40 mark sølv.
(Djurse) søndre hered. I Dragby med sit tilliggende 44 mark guld.
Helgenes. 20 mark sølv.
Mulnes (Mols). 20 mark sølv.
Samsø betaler årlig 5 mark hvede, 10 mark malt og 3 mark byg, 40 stude, 180 svin og ligeså mange får, 800 oste og så meget smør som hører til disse oste, 800 stokfisk, 16 meser sild, 2 foder (?) honning, 100 gæs, 200 høns, 2 mark til fisk[2]).
Hasløg hered. Af Årus (forvansket Århus) 12 mark for ledingen, foruden oppebørsler.
Ninge hered. Vidby 60 mark guld og mere med det tilliggende jordegods (100 mark guld og mere).
Hjalmeslev hered. Af Skandtorp 30 mark sølv.

Vraghelde (Vrold) og Holte (60 mark guld).

Gernehered. Småenge. 15 mark sølv. Hvole og Thoretorp.
Hagelbjerg hered.
Framlev hered.
Øndelage. 20 mark.

---

1) Dette har selvfølgelig været en kongelig hovedgård med tilliggende landboere (fæstere).

2) Denne opregning af de enkelte ydelser svarer til hvad der ellers anslås i penge eller rent sølv.

SLÆGTSFORSKERNES BIBLIOTEK

Lovred syssel.

Hardshered skal føre os over med fire skibe, hvorfor det i hver havne har 4 mænd[1]). Gylling 12 mark guld. Sæby 7 mark guld. Finsten 3½ mark guld.

Ore (Vor) hered. Hanstad med sit tilliggende, 25 mark guld.

Nim hered. 12 mark sølv.

Hatting hered. To nætters gæsteri af Horsnes og 60 mark penge af leding og 40 mark for mønten.

Bjarg hered vurderes til 8 mark sølv.

Vradshøg hered } gav en nats gæsteri.
Thyrsting hered }

Hids hered. Åljung 23 mark guld, foruden den del vi har i to møller.

Ljusgård hered. Kværsæde 20 mark. Grønnebæk 5 mark guld. Jaller 18 mark guld. Tværvid 4 mark guld. Ryde 2 mark guld. Rovegård 4 mark guld. Fragsing 3 mark guld. Brodertorp 3 mark sølv.

Varvid (Varde) syssel.

Horns hered og Skadstad hered. 300 mark sølv. Løneborg 5½ foder honning og 20 lax. Endvidere af hvert skiben en halv foder honning og 10 lax.

Molte hered. 80 mark sølv, med 2 møller Vilslev og Estad.

Jaling syssel. 100 mark penge og 10 af møllen.

Jaling hered. 40 mark sølv. Kværsædemændene Tuke og hans broder 2 mark årlig.

Vangs hered.

---

[1]) Hadshered ligger nord for Horsens fjord ud mod Kattegattet; overfarten har da været til Øerne. Pligten at færge kongen over har påhvilet ledingsbønderne, hvorfor der af hver havne (havnelæg) har skullet stilles 4 mænd.

SLÆGTSFORSKERNES BIBLIOTEK

Almunde syssel.

Jarlevs hered. Indtægten er 140 mark penge. I Gaverslund 19 ottinge og tredjedelen af én, hver til 3 mark sølv.

Andstad hered og

Almunde hered (nu Brusk hered). Jorden omkring Kålding regnes for 13 mark guld. Af Kålding 80 mark sølv.

Af herre Tokes len uden vands[1]) 6½ mark korn og 4 mark sølv. Af Herslev 2½ mark korn. Af Bekke og de nærmeste 4 kirker 9 mark sølv og 3½ mark havre. Af Skandtorp 3 mark sølv og 1½ mark havre. Af Nybøl 16 ørtug rug og 1 mark sølv. Af Andstad 10 øre sølv og 10 øre havre. Af Hjartorp ½ mark sølv og ½ mark havre. Af Hartved, Bramtorp og Elmtunge ....[2]).

Barved (Bjert) syssel.

Haderslev hered. 20 mark sølv foruden told, og ligesåmeget i korn. Jorden samme steds 7½ mark guld. Vilstrup 1 mark guld. Kærstrup 6 mark

---

[1]) Dette land „uden vands" kaldes ellers Elende (udenfor landet), nuværende Elbo (Elendebo) hered; det er en halvø.

[2]) Denne fortegnelse er ufuldstændig og afbrudt. Med hensyn til mønt og mål huskes, at

1 mark = 8 øre,
= 24 ørtug;

hver ørtug er 12 penge (penninge) eller 12 skæpper byg, derimod 20 skæpper havre. En mark korn kaldes også en læst. Den eneste mønt, som virkelig udmøntedes, var penningen; den var af størrelse som en 25 øre, men tyndere; dens sølvværdi var oprindelig omtrent halv så stor, senere blev den altid ringere, i kong Valdemars tid omtrent lig nuværende 5 øre. Derimod var dens salgsværdi selvfølgelig langt større, man mindedes endnu den tid (den søgtes i Erik Ejegods alder), da en skæppe byg virkelig havde været lig en penning, og der fandtes endnu lovbestemmelser, som forudsatte denne lighed. Den ældre skæppe var dog en del mindre end den nuværende.

SLÆGTSFORSKERNES BIBLIOTEK

sølv. Fristad 10 mark guld. Bramtorp 2 mark guld. Rostad 5 mark guld.

Tjurstrup hered. 20 mark. Koperstad 5 mark guld. Visentorp 1 mark guld. Hegerls (Hejls) 13 mark sølv.

Frøs hered. 50 mark sølv. Agtorp 1 mark guld.

Grame hered. 40 mark sølv. Gråm 10 mark guld. Immetorp halvparten i en mølle. Holm er 2 mark guld. Jarlse 3 mark guld. Moddebøl 3 mark sølv.

Ravnstorp hered. 20 mark sølv og af den anden del 25 mark[1]). Ravnstorp 12 mark guld.

Af Ribe 200 mark penge for oppebørselen og tolden og forband. Endvidere for leding 120 mark og for mønten 150 mark. Endvidere for hestetolden 350 mark og mere. Endvidere for salttolden 40 mark. Endvidere af møntmesteren 100 mark penge.

Ellem syssel.

Hviting hered. 210 mark penge foruden honning og korn.

Løgehered. 3 foder honning. Svanstorp 16 mark guld. I Kumled 15 mark guld.

Høders hered. 120 mark.

Rise hered. 60 mark eller 10 mark rug, 4 mark havre, 24 mark penge foruden told og oppebørsel[2]). Endvidere af landboerne i Sudtorp 2 mark sølv. Hesle og Arslev 6½ mark guld. Opnør 2½ mark guld. I Barsmark 1 mark guld.

Loktorp (nu Slogs) hered. 6 mark rug og 6 mark havre og 10 mark penge.

Klippelev (nu Lyngtoft) hered. 20 mark sølv. Vivelsbæk 2 mark guld, mindre en mark sølv. Horstorp-

---

1) Nørre og Sønder Rangstrup hereder.

2) Denne told og oppebørsel hidrører fra staden Åbenrå (Opnørå), ligesom fra Haderslev i heredet af samme navn.

SLÆGTSFORSKERNES BIBLIOTEK

hoved 13½ mark sølv. Enstad 2 mark guld og ½ mark sølv.

Kærre hered. 50 mark sølv. Lekke 12 mark guld.

Sundvid. 1 mark korn, 10 mark havre og 24 mark penge. Varnes 100 mark guld mindre end 4. Bagtorp 1 mark guld. Dette er kongens skyld af Varnes: 5½ mark korn og 3 mark penge i arnegæld og stød og gårdsædegæld og af møllen og færgen 8 ørtug sølv og 2 mark, og af Sundvid 7 mark korn og 22 mark penge[1]).

Istade syssel. 200 mark sølv foruden Slesvig og mønten og Danvirke og Ikernborg. Slesmynde 20 mark sølv.

Vids hered og

Husby hered. 60 mark sølv foruden tolden[2]).

Ny hered. Vippetorp 36 mark guld. Runetoft 6 mark guld. Gelting yder 30 mark sølv. Mærk: Røst, Grove, Fornes, Myndesby, Rakketorp, Tolegård, Fugelsnes, Gelting og Vakerbol, alt det kalder vi Gelting.

Sles hered. 20 mark sølv. Skyretorp helt, 37 mark guld; Tøstorp, næsten helt, 22 mark guld. Ravnekær 14½ mark guld. Fugelvig en fjerde del. Grødebol helt. I Dolrud 4½ mark guld. Skæggerud 5 mark sølv. Bøle 5 mark guld. Tjarsnes 6 mark guld. I Søndre Bratorp 6 mark guld i Bagses treding. Endvidere 1 mark guld i Hakons treding. I Nutefelle 2½ mark guld og 16 ørtug sølv. I Bredebøl 6 mark sølv. Således er det fordum bleven ansat.

Strukstorp hered. 4 mark havre og 8 mark penge. Grumby og Tved 7½ mark guld.

---

1) Her synes forskellige opgivelser af indtægten af Sundved (der dengang også omfattede Varnes birk) at være sammenstillede. Færgen førte fra Varnes nordpå over Åbenråfjord og til Øerne.

2) Af Flensborg.

SLÆGTSFORSKERNES BIBLIOTEK

Ugle hered. 20 mark sølv. Med Biskopstoft 40 mark guld.

Nørre Gøs hered. 100 mark sølv. I Bredestad med sit tilliggende 18 mark guld.

Søndre Gøs hered. Hattestad 30 mark guld.

Arelds hered. Danevirke med Ejderstad og Lundebjerg hered 120 mark sølv og 3 nætters gæsteri om sommeren med hæren, når kongen plejer at gå over til Utland. Ligeså 3 nætters gæsteri om vinteren, eller 800 mark.

Fredslet med Ikerneborg [1]) 100 mark sølv.

Svansø. 10 mark sølv.

Kamp. 20 mark. [2])

Herre kongen har mellem Sli og Ejder 420 hove, i Svansø 26½ plove og des foruden mange skove [3]).

Utland. [4])

Horseby hered. 60 mark sølv.

Boking hered. 60 mark sølv.

Sild. 40 mark sølv.

Før Østerhered og Vesterhered. 54 mark sølv.

Byltring hered. 40 mark sølv.

Viriks hered. 40 mark sølv.

Pilverm hered. 80 mark sølv.

Edoms hered. 120 mark sølv; det er det sat til og såmeget gives deraf.

---

1) Egerneborg ved Egernfjord (Eckernförde).

2) Svansø er landet mellem Sli og Egernfjord, Kamp er egnen ved Ejderen og Fredslet altså vistnok egnen op imod Danevirke.

3) Hove er her af det tyske hof, gård; en plov er ligeledes en fuld bondegård. Skovene fandtes især syd for Egernfjord, hvilket land endnu kaldes Danske-skov, i modsætning til de tyske skovstrækninger syd for grænseåen: Levoldeså.

4) D. e. Frisernes land vest for de jydske sysler (af hvilke de 3 sidste udgjorde Sønderjylland). En stor del af disse hereder er senere forgået.

SLÆGTSFORSKERNES BIBLIOTEK

Lundebjerg hered. 12 mark solv.
Tynning hered.
Gædning (Garding) hered.
Holm.
Hevre. Af disse 5 sidste har kongen 50 mark sølv i vengift og 50 mark solv i stød, foruden de 6 nætters gæsteri, som hører til Danvirke.

Vort arvegods i Fjon er omtrent 400 mark guld efter en gammel vurdering.

Fjon (Fyn).

Vendeslet (Vends) hered. 4 nætters gæsteri eller 70 mark sølv. Medlefar. Vårdborg (Varbjerg) er 16 mark guld efter gammel vurdering. Fjunnes (Fons) 30. Staverby og Agelby med deres tilliggende 80 mark guld.

Boke hered. 4 nætters gæsteri. Asnes med sit tilliggende er 20 mark guld. Sjalverstad er 30 mark guld.

Saleng hered. 4 nætters gæsteri. Horn med sit tilliggende er 30 mark guld. Svanevig, de 2 dele. Digernes. Fåborg.

Sunds hered. 80 mark sølv med Tho(r)sland. Kælteborg[1]).

Gudum hered.
Nyborg.
Vinning hered.
} 4 nætters gæsteri.

I Gudumhered uden skovs er der 30 havne, af hver havne udredes ½ øre havre og 18 penninge[2]). Oven skovs er der 24 havne og af hver havne udredes ½ øre havre og 18 penninge. I Gisel er der 10 havne, af hver udredes som ovenfor.

---

1) Disse fire hereder synes at have udgjort Fyns Vestersyssel, medens de øvrige udgjorde Østersyssel.

2) 18 penninge er ligeledes ½ øre.

SLÆGTSFORSKERNES BIBLIOTEK

I Hermestad gives der 2 øre havre og 8 mark penge.

Hjulby er 9 mark guld. I Agnslev fjerding er der 24½ havne, af hver havne udredes 2½ øre havre, 2½ øre penge og 6 høns. I Koltorp fjerding er der 10 havne, af hver udredes ½ øre havre, 18 penninge og 6 høns. I Ørbæk fjerding er der 8 havne, af hver udredes ½ øre havre, 18 penninge og 6 høns. I Søling fjerding er der 16 havne, af hver udredes som ovenfor.

Frøtorp er 9 mark guld. Der er 8 havne, af hver udredes 2½ øre havre, 2½ øre penge og 6 høns.

Bjerg hered. Munkebode. Sællebjerg med sit tilliggende er 13 mark guld.

Åsum hered.
Odens hered.
Lunde hered.

Af oppebørselen 30 mark sølv. Af selve staden 20 mark sølv, eller (ialt) 150 mark penge[1]). Ljungby med sit tilliggende, 60 mark guld.

Skogby hered med Hareslev 440 mark penge.

Hareslev med sit tilliggende er 144 mark guld. Skogby er 10 mark guld. Skogby ore og Bro 63 mark guld.

Skamme hered. 15 mark.

Hegnedsholm. 15 mark.

Foruden Hegnedsholm, Nyborg, Tvevad, Hesleaker, Kjarby, Munkebod, Kælteborg, Kobjerg med deres tilliggende, og det gods, som Nikolaus Ulfsøn ejede og 6. delen i Helgenes.

Alse.

Søndre hered.

Nørre hered.

---

1) Heraf ses, at 150 mark penge regnes lig 50 mark sølv. Valdemar den unges hustru Elionor havde bl. a. fået Odense i morgengave, men hun døde d. 28. Avg. 1231, altså netop i det år, da jordebogen er affattet.

SLÆGTSFORSKERNES BIBLIOTEK

Ærre. 30 mark korn, 10 mark sølv og 3 mark byg og 1 mark hvede.

Skjoldenes og Brunsnes er kongelev, alt det andet er arvegods.

Thosland.

Langeland.

Søndre hered.

Nørre hered.

Dette er de ejendomme, som herre kongen har i Sønderhered i Langeland. I Magleby 5 mark guld. I Nørrevore 9 mark sølv. I Søndervore 2 øre sølv. I Thruggelev 2 mark sølv. I Humletved 10 mark sølv. I Keteby 12½ mark sølv. I Hakebøle 2 mark sølv. I Bramsby 2 mark sølv. I Hitningtved 3 mark guld og 1 mark sølv. I Linløse 3 mark sølv. I Skrevelev 3 mark guld. I Sigmundebole 6 mark sølv. I Sverkesbole 3 mark sølv. I Ljungehals 1 mark sølv. Disse (sidste) 10 mark tilskødede Peder Reginsøn herre kongen. Nikolaus Rinksøn tilskødede kongen 13 mark sølv. I Botoftebol 6 mark sølv. Olav tilskødede kongen i Svansakerbol 3 mark og 3 øre sølv. I Kirkebol 3 mark og 3 øre sølv. I Akkebol 8 mark og ½ øre. I Sletebol 6½ mark sølv. I Frellesvig 2 mark og 2 øre sølv. I Svansaker er møllen og søen; alt dette skødede Olav.

Jord som tilhører riget. I Tranekær 6 mark sølv. I Bosebol tilskødede Agge Avtesøn grev Godfred 3 mark sølv, det står til Eder, om han skal have det eller ej[1]). Sven tilskødede kongen 5 mark sølv.

---

[1]) Da ingen af de her nævnte personer ellers er kendte, er det ikke let at sige, hvad meningen er. Nærmest ligger det at forstå det således, at Åge Avtesøn har været kongens ombudsmand, der som sådan har bortskødet jord til en grev Godfred,

SLÆGTSFORSKERNES BIBLIOTEK

Endvidere i Frellesvig 3 mark sølv, som Ingelbert gør kongen stridigt. I Lekebole 20 ørtug sølv. I Helgetoft 1½ mark sølv. I Kolsebøle en øre sølv. I Helgemark 5 øre sølv og af den skov, som kaldes Ho, tilhører 12. delen kongen og 10. delen af Helges arvingers part. Af fru Bodild 10 mark guld.

Næsten 100 mark guld.

Låland.

Arning hered.

Horselund hered.

Fugle hered.

Mosse hered.

Falster.

Søndre hered.

Gedesby skyld 40 pund hvede og 40 pund byg[1]). Gården sammesteds betaler årlig 10 mark sølv; af engene 10 mark penge; af det vilde stod 10 mark sølv; i told 10 mark sølv; i forband 10 mark sølv[2]).

Skelby 45 pund hvede og 45 pund byg. Staverby 24 mark sølv. Brusetorp 6 mark sølv. Marbæk 6 mark sølv. Høke 10 mark sølv. Stud 3 mark sølv. Vikerløse 10 mark sølv.

Nørre hered.

Babetorp har Henrik Bovidsøn, det er 10 mark. Endvidere i Eskestorp Thord Skave og Hakon Uplænding to bol, til 3 mark. Endvidere i Bren-

---

hvorfor den (senere ombudsmand?), som har indsendt denne fortegnelse, henstiller til kongen, om han vil gå ind på det.

1) Et pund korn er 2 ørtug, altså 24 skæpper rug eller byg og 40 sk. havre. Skyld er den årlige afgift.

2) Forband er en afgift, som skibet må give for at få lov til at afsejle fra en havn (altså en slags udførselstold).

SLÆGTSFORSKERNES BIBLIOTEK

ninge magle Hakon Uplænding til 1 mark. Endvidere Esbjørn Dræg sammesteds til 2 mark. Endvidere i Gunridslev magle har Thord Skave en jord, som giver 12 øre i skyld. Endvidere i Suletorp Henrik Bovidsøn til 2 mark. I Nybøle Ketel Gjuredsøn til 3 mark. I Bosetorp Bo Hose til 3 mark. I Barnetorp Snellard til 3 mark. I Skerne Thord Døbiksøn til 4 mark. I Lundby Jakob Est 6 bol til 12 mark. I Brunetofte Lydbrikt Lendsin til 12 mark. I Øpetorp Simon Ørsøn til 6 mark.

I Nørre hered hører endvidere disse gårde til Eknesborg (Egense): I Risetorp 3 gårde, i Vidby 1 gård, i Valnes 3 gårde. Endvidere har Kristjern Mask en gård i Eklev, som ikke er meget værd.

I Aflangstorp (Alstrup) 1/2 mark hvede.

I Søndre hered. I Vedringe til 4 mark. I Åstorp til 6 mark. I Morknesby (Mosby) til 6 mark. I Serslev 3 gårde til 12 mark. I Mjedeløse (Melse) til 4 mark. I Karleby til 16 mark. I Tonnetorp til 1 mark. I Elknør til 10 mark. I Øge (Eged) til 1 mark. I Ugletorp til 4 mark. I Ydringstorp til 10 mark. I Skelby til 3 mark.

Følgende fik kongen i mageskifte af biskoppen i Odense[1]), idet han gav gods i Fyn og fik i Falster; I Staverby 4 ørtug i skyld. I Marbæk 2 øre. I Odenslev 1/2 mark. I Bjørnetorp 8 ørtug. I Ormstorp 2 øre. I Totetorp 1 øre og 7 ørtug med tilsvarende skovslod. I Holebæk 5 ørtug. I Vidby 1 ørtug. I Eglev 4 1/2 ørtug. I Bregninge magle 1 øre og 3 penninge. I Ulverslev 24 ørtug.

I Bjørnetorp af Ake Bodildsøn for thingbrud[2]) 8 ørtug i skyld.

---

1) Det må huskes at Låland og Falster fordum lå under Odense stift.

2) Åge har måttet give jord (gårde) i bøde istedenfor rede penge.

SLÆGTSFORSKERNES BIBLIOTEK

Sjaland (Sælland).

Flakkebjerg hered. Vidskjul 16 mark rent sølv efter den mindre vægt. Sammesteds jord til 5 mark i skyld. Skelfiskør 16 mark rent sølv efter den større vægt[1]). Endvidere Karebæk.

Slavløse hered. I Halseby jord til 4 mark mindre 2 ørtug skyld.

Dette er kongens jorder i Slavløs hered. Borslund. I Ljungby jord til 19 .... i skyld. I Synes det hele på en fjerding nær. Espe, jord til 4 ørtug i skyld og 4 dele af Lindeskog. I Grytetorp 9 øre og 7 penninge i skyld. I Vimmerlev sogn i Hylby 14 øre i skyld. I Ormslev har junker Nikolaus[2]) næsten det hele. I Tjarby 1 bol og tre otting; bolet giver 2 mark. I Fornelev 7 bol. I Vidakre 1½ otting. I Vårby har kongen mageskiftet ½ bol bort for jord i Langeland. I Nesby 3 bol. Sammesteds er der et vand, som kaldes Bredning og giver 10 øre sølv hvert år. Hidninge sammesteds 5 bol mindre 3 otting. Møllen i Valby giver hvert år 12 mark sølv. Sammesteds 3 fjerdinger. I Skoghuse (Skovsø) en skovlod så stor som til et bol. I Snekketorp, det har kongen helt.

Løge hered. 40 mark. Magnus af Ølby en mark sølv årlig. Herre kongen har tredjedelen af Redersø, det har han (selv) erhvervet; det øvrige er kongelev. Endvidere en gård som kaldes Hals, omtrent en mark guld.

Arfs hered. To nætters gæsteri, med Angsetorp og sit tilliggende. Endvidere af en mølle ved Angse-

---

[1]) Den større og mindre vægt var sølvvægten henholdsvis i Köln og Troyes.

[2]) Kong Valdemars sønnesøn (søn af Nils Valdemarsøn af Nørre Halland).

SLÆGTSFORSKERNES BIBLIOTEK

torp 12 mark sølv efter den større vægt og af en anden molle ved samme by 2 mark korn og 6 øre sølv.

Kalundeborg giver 30 mark sølv. Røsnes giver 20 mark sølv og 10 i bygningspenge[1]). Af Viskinge 16 mark sølv. Disse er Viskinges tilliggender: Der er jord til 4 mark mindre 6½ ørtug i skyld, deraf betales 10 øre mindre 1 ørtug korn og 2 mark 10½ ørtug penge. I hele jorden kan såes 8½ mark og 2½ ørtug korn, der kan høstes 624 læs hø. I et ornum[2]) kan i to år udsåes 5 mark korn, men i det tredje må det ligge til fægang. I et andet ornum kan udsåes 13 ørtug korn og slåes 100 læs hø. I Dagtorp er der jord til 16 ørtug i skyld; dèr kan udsåes 15 øre korn og slåes 30 læs hø. I Lodetved er der jord til 16 ørtug i skyld; dèr kan udsåes 2 mark korn og slåes 35 læs hø. Der er sti til 30 svin. I Rugtvedore er der sti til 90 svin og 33 traver rør.

Tudse hered. 12 mark, men det er mere værd.

Hakestad.

Skippings hered.
Ods hered. } 30 mark sølv.[3])

Strø hered. 100 mark sølv.

Ljung hered. 2 nætters gæsteri.

Jurlund hered. 40 mark sølv.

Smørems hered.

Støvnes hered (nu Sokkelund hered).

Lidle hered.

---

[1]) I afløsning for den forpligtelse at deltage i opførelsen af kongens huse.

[2]) Ornum er en jord, som er undtagen (or-nummen) fra bymarken og dyrkes særskilt.

[3]) Disse 7 hereder må antages at have udgjort Sællands Vestersyssel. (Sml. Kirkehistoriske samlinger VII 869 ff.)

SLÆGTSFORSKERNES BIBLIOTEK

Tune hered.
Seme hered.
Ramsjø hered. } 4 nætters gæsteri. Af Roskilde mønt 900 mark sølv.

Bjaverskogs hered. 7 mark sølv efter den større vægt.

Stedjums (Stævns) hered.

Faxe hered. Lalf af Aleslev betaler årlig for kværsæde ½ mark sølv efter større vægt. Digrehoved, Fid, Vortorp (Orup), Roholt, Levstorp[1]).

Hamars hered. Ornebjerg 8 mark sølv. Vinning og Stokby 1 mark. Knutsby 1 mark sølv.

Borghøs hered. Snesør 8 ørtug i skyld, betaler årlig 3 mark sølv. Tredje delen af Borghus (Bårse), 12 mark sølv. Jungshoved 15 mark sølv. Videmose og Skåninghavn (Kallehave) 12 mark sølv. Mærn 24 mark sølv. Stensby 1½ mark. Fårø 1 mark sølv. Masned 3 mark sølv. Vording 1 mark sølv. Kårlstorp 3 mark sølv. Thruls bryde 3 mark. Asmund bryde 2 mark sølv. Færgen 18 mark sølv. Ølgæld 7 mark sølv. Tolden 7 mark sølv. Torvørtug 3 mark sølv. Indgifte mænd 10 mark sølv. Stød 4 mark sølv[2]). Ørslev.

Thjudebjerg hered.

Ringstad hered, med Haraldstad. 20 mark.

Alestad hered.

Mjærløs hered. 10 mark sølv. I Holebæk købte herre kongen en grund (ejendom) af abbeden af Ringstad for 5 mark guld.

Valbys hered. 5 mark sølv.

Horns hered. 20 mark. Af enken Agathe for kværsæde en mark sølv efter den større vægt.[3])

---

1) Disse 12 hereder udgjorde Sællands Østresyssel.

2) Disse sidste afgifter må hidrøre fra en købstad, og da uden al tvivl Vordingborg. Om kongens bryder se nærmere Lovbogen og om stædernes afgifter Slesvig stadsret (i det følgende).

3) Disse 8 hereder udgjorde vistnok Sællands Medelsyssel.

SLÆGTSFORSKERNES BIBLIOTEK

Møn. 20 mark hvede eller 100 mark sølv.
Fymø.
Fæø.
Imbre (Femern) 500 mark lybske penninge.
Ome plejede at yde 4 pund (?) smør og ost.
Akerøs. .... pund smør og ost.
Syrø.
Væderø (Ovrø[1]).
Rø (Rügen). 200 mark penninge.

Skåne.

Asbo hered søndre.
Rynebjerg hered.
Ljudgud hered.
} 6 nætters gæsteri eller 180 mark sølv. Af midsommergæld 30 mark penge[2]).

Odens (Onsjø) hered. 12 mark sølv.
Dapre (nu Froste) hered. 4 nætters gæsteri eller 40 mark.
Færs hered. 4 nætters gæsteri eller 50 mark.
Mærk[3]). Abbed Jon af Øvid købte jord til 2 mark gulds værdi i Gårdstange, og det blev skødet i Helsingborg norden kapellet, således til 4 mærker: sønden i (d. e. til) den vej, der ligger sønden Skinfæls mose, vesten i stenkilden (brønden), norden i næste almindings vej, østen af Boglinge bodested og i ydre vejle, østen Ebbegård. Hvad som dèr er udenfor er kongelev tilligemed Bove Ingesøns ålvér.

Bare hered.
Hardekærs (Harjager) hered.
Torne hered.
} 4 nætters gæsteri eller 80 mark. Af Lunde mønt 1200 mark sølv og 8 mark guld. For afløsning af leding 40 mark sølv. Midsommergæld 60 mark penge. Deraf får Lunde kaniker årlig 27 mark penge.

---

[1]) Kaldes senere i ølisten Varderø; en varde var som bekendt en høj med sømærke og udkig.

[2]) Midsommergæld er en købstadsafgift, her af Helsingborg i Luggudehered.

[3]) Det følgende stykke er indført på dansk.

SLÆGTSFORSKERNES BIBLIOTEK

Oshøg (Oxie) hered. 2 nætters gæsteri.
Skods hered. 12 mark sølv, foruden Skanør.
Vemundhøg hered. 50 mark sølv. [1]) Dette er skel mellem bondemark og kongelev. Fra Eskilssjø neder ad Eskilsbæk, så i Hemblebjerg mose op ad Holebæk i Ljungsjø dam. Fra Ljungsjø dam så i diget ved Gødsskog, så i Uglehuse dam sønden Vardå; så ad dammen i bækken, så neder ad bækken i Høkes vase, så i Brute, så i Tvestenesjø i Valgard vore. Så Stig Rødes bæk, så i Toke Hemels sjø, neder ad den bæk, så i Stubbetorp sjø.
Ljungnes hered.
Hervestad hered. 2 nætters gæsteri eller 30 mark.
Ingelstad hered. 4 nætters gæsteri eller 40 mark.
Jarlesstad hered. 4 nætters gæsteri eller 80 mark i oppebørsel. Tummetorp 14 mark i afløsning for leding.
Albo hered. 40 mark sølv.
Vetlands hered. 40 mark sølv.
Gere hered med Ve. 70 mark sølv.
Gyding (Gynge) hered. 4 nætters gæsteri eller 50 mark sølv foruden meget andet, nemlig 100 mark penge, 70 stude og 7 mark honning.
Asbo hered nørre. 4 nætters gæsteri eller 40 mark.
Bjerg hered. 12 mark korn og 70 mark penninge, 102 svin til værdi af 30 mark sølv; desuden gives der foruden svinene snart 8, snart 9 mark; det er næsten lig 80 mark sølv og 100 svin.

Halland.

Høgs hered. 4 nætters gæsteri, af hvilke hver kan løses for 15 mark sølv. 1000 lax af den å, som kaldes Lage. Af Johannes Svensøn 30 lax for kværsæde og af ..... 20 lax og af ..... 15 lax.

---

1) Dansk.

SLÆGTSFORSKERNES BIBLIOTEK

Tundrøs (Tønnersjø) hered. 40 mark sølv.
Halmstad hered. 3 nætters gæsteri eller 50 mark sølv.
Årestad hered. 3 nætters gæsteri eller 50 mark sølv.
Farduse (Favrås) hered. 4 nætters gæsteri eller 60 mark sølv foruden andet. Skønevad 10 mark sølv.
Henøvle (Himle hered). 80 mark sølv.
Viskerdal. 40 mark sølv.
Fjære. 80 mark sølv.

Lister[1]).

Bleking.

Vesterst (nu Brække) hered. Hugby.
Medlest hered. Rodneby.
Østerst hered. Lusn.
Burgendeholm.
Hveden. 20 mark sølv.

Disse hører til kongelev i Jylland:

Hjøringe.
Ulveskog.
Akersborg.
Utholme.
Hildeslev.
Sjørende.
Vestervig.
Øren.
Plette.
Skive.
Åleborg.
Viberg.
Randrøs.

Den eng, som kaldes Stensmark, yder 140 væddere (?).
Helgenes.
Årus.
Nim.
Jalinge.
Birkinge.
Almund.
Varvid (Varde) med sit tilliggende.

———

[2])Brydjenes (Brøns).
Høder.
Sudtorp.
Klippelev.
Hanevid.
Gelting.
Jarnvid.
Kamp.
Af Hedeby hører de tre dele til kongelev og den fjerde til hertugdømmet.

---

[1]) Nu den vestligste del af Bleking.
[2]) I Sønderjylland.

SLÆGTSFORSKERNES BIBLIOTEK

Hele skylden af Frisland tilhører kongen. Af de fire brændestaller[1]) tilhører de tre kongen og den fjerde hertugdømmet.

Disse hører til kongelev i Fyn:

Åby.
Odensø.
Hegnedskog ved Medelfar.
Fænø.
Hele skoven på Hegnedsholm, foruden Mesing og Salris.

I Låland:

Sangsvid (Sangsø).
Haldstad.

I Falster:

Begge Kirkebyer.
Farnes.

I Als:

Ketinge og
Klintinge.

I Ærre:

Brunsnes.
Skjoldenes.

Disse hører til kongelev i Sælland:

Ørvid og de byer, som er opståede deraf.
Sjøborg med sit tilliggende, som er givet i bytte for Ringsted[2]).
Aleme med Aleme ore.
Mårdeme med sin skov.
Alexandstorp (Alsyndrup).
Gripskog med tilliggende.
Edvinetorp med tilliggende.
Karlebode.
Seles ore.
Slangetorp med tilliggende.
Hals ved Isør[3]) med tilliggende.
Smørhem lille.
Ljungby med tilliggende eller Boveskog og det øvrige.

---

[1]) Saltsyderier.

[2]) Kongen (Valdemar I) havde givet Søborg, som var hans slægts ejendom, til kronen imod at få Ringsted fra denne (for deraf at udstyre klostret, i hvilket hans fader hvilede og han selv vilde søge sin grav).

[3]) Isør lå vest for Isefjordens munding og er bekendt som mødested for folkethinget til kongevalg; Hals ligger øst for fjorden.

SLÆGTSFORSKERNES BIBLIOTEK

Brunby (Brøndby østre) med tilliggende.
Roskilde med tilliggende.
Skipby med Hornsvid.
Lumsås halvt.
Hakestade med tilliggende.
Rødestens ore.
Stigsborg med tilliggende (d. e. Stigs Bjerby gård).
Angsjøtorp med tilliggende.
Røsnes (Revsnes) med tilliggende.
Løge.
Redesø halvt.
Hals.
Slavløse.
Tornborg med Halseby og Bregnnes, der er givet for Andvorskog.
Karebæk med tilliggende.
Haraldstad med tilliggende.
Hedding med tilliggende.
Vordingborg med hele Stensvid, hvad der er udenfor bråden, foruden Søbæksore, og alle byer, som er opståede af Stensvid [1]).

Disse hører til kongelev i Skåne.
Vetland.
Nosby med tilliggende, nemlig Sigdesore og de andre byer, der er opståede af alminding.
Ve med sit tilliggende.
Øneslev med tilliggende.
Ravlund med tilliggende.
Tummetorp.
Et hered i Burgendholm (d. e. Rønne hered).
Arvelund.
Åsum med tilliggende.
Øresjø.
Gylle.
Øshø (Oxie).
Skanør.
Lund.
Gårdstang.
Sigridekøp (Sirekøping).
Sæby med tilliggende (d. e. Landskrona).
Hele Hveden.

---

[1]) Stensvid var skoven (vid) på landtungen ved Vordingborg; den var tildels ryddet, men de dèr opførte byer tilhørte da selvfølgelig kronen. Udtrykket: hvad der er „extra brothæ“ har voldet fortolkerne vanskelighed, men det har sit sidestykke i danehofsdommen af 1285: Gæltinge ultra brotæ; det er da neppe noget navn, men det gamle ord bråde, en udhugning i en skov, her altså som skel.

SLÆGTSFORSKERNES BIBLIOTEK

Helsingborg med tilliggende.
Alle øer[1]), som kaldes alminding, og byer, opståede deraf og som kongen ikke efter gode mænds vidnesbyrd har skilt sig ved.
Thjumen (Bjuf).
Hørsvid.
Stening og byer, opståede deraf.

Disse hører til kongelev i Bleking.
Alle jorder og skove og hvad der hører dertil, i hvis besiddelse kongen dengang var, fordi de ikke var afhændede; ligeså alt det han havde i Lister [2]). Endvidere mange øer, såvel beboede som ubeboede, liggende omkring Bleking.

Disse er byernes navne:
Lusn og byerne i Østrehered, som hører til Lusn.
Rodneby med tilliggende.
Vambåse med tilliggende.
Huby med tilliggende.
Mørum med laxevér.

Disse hører til kongelev i Halland.
Hvad han har havt hinsides åsen[3]).
Halmstade med tilliggende.
Farduse (Favrås) og Skønevad.
Grimetune med tilliggende.
Ore.
Thøle.
Hele den skov, som hedder alminding og de byer, der er opståede af den og alle tilstødende skove.
Lageholm.

---

1) Vistnok fejlskrift for skove. Alminding-skoven tilhørte kronen; thi „hvad ingen ejer, det ejer kongen“ (Jydske lov, III 61).

2) Den senere afskriver synes her at have villet antyde at forholdene nu ikke mere var, som dengang den første optegnelse blev gjort.

3) Denne bemærkning svarer til den nys omtalte; afskriveren har også her villet betegne, at det nu var anderledes. Hinsides (Hallands-) ås er kun betegnelse for selve landet (Langebæk, Pal.-Müller og O. Nielsen forklarer dog stedet anderledes).

SLÆGTSFORSKERNES BIBLIOTEK

Disse hører til kongelev.

I Thosland:
Vimundenes.
I Langeland:
Skrevelev.
Ho, tildels.

Hele Imbre (Femern).
Hele Rø (Rügen).
Burgendeholm.

Af de følgende stykker anføres endnu følgende mærkelige oplysning om hoffets daglige fornødenheder.

Kongens vintergæsteri er for to nætter:

En halv foder honning, målt, eller 5 pund (vejet). Havre til foder 6 mark. 1 mark rug-, 1 mark hvede- og ½ mark byg-mel. 3 mark malt. 1 mark pors, efter havremål[1]). 16 saltede svin, 14 levende svin, 16 saltede oxer, 26 saltede får, 14 æsker smør, æsken er tolvmund[2]). 360 oste, så der af hver ost kan skæres 5 brikker. Endvidere 360 høns, 180 gæs, 2 pund peber og kommen, 1 pund salt og 8 meser sild, 360 stokfisk. Endvidere 2 mark sølv til at købe (ferske) fisk, 2 øre penge til dragerne. Endvidere marsken 1 mark sølv, undermarsken ½ mark. Første drost 1 mark, anden drost ½. Første og anden skænk ligeså[3]). Kapellanen en øre sølv. Visthuset (fadeburet) en øre sølv. I kælderen en øre sølv, i køkkenet en øre sølv, diskesvende og dugesvende 2 ørtug, i foderhuset 1 øre sølv; den der uddeler kærterne 1 øre sølv; den der uddeler almisse 1 øre sølv. Endvidere 100 skåle, 400 diske[4]). Til brænde ½ mark sølv.

---

1) Urten pors brugtes til øl (som humle).
2) Et kar af 6 tommers højde og 12 tommers vidde.
3) Marsk, drost og skænk forestod kongens husholdning, henholdsvis stalden, bordet og skænken; de hørte tillige i reglen til hans mest betroede mænd.
4) Disk er i det gamle sprog en tallerken.

Jordebogen er bedst udgiven af Dr. O. Nielsen: Liber census Daniæ. Kong Valdemar den andens jordebog (1873. 8).

SLÆGTSFORSKERNES BIBLIOTEK

VIII.
KONG VALDEMARS LOVGIVNING.

1. Valdemar II's lov om jernbyrdens afskaffelse i Skåne.

(Omtrent 1216.)

Valdemar af guds nåde Dane- og Vende-konge sender alle dem, i Skåne bo, hilsen og sin nåde. Paven haver forbudet alle kristne mænd jernbyrd, og fordi at så er, da ville vi ej og kunne ej skyde os fra dette almindelige bud, og derfor have vi med de bedste mænds råd ledt længe og meget, hvilken lov vi kunde sætte mænd for jernbyrd, som man bedre kunde tåle. Men med gode mænds omtanke og vort råd have vi sat denne lov således, at hvo som vorder sagsøgt for tyveri, skal værge sig med nævn på heredsthing denne lunde: Først skal den som skyldes for sag, søges på heredsthing; på det næste heredsthing skal sagsøgeren nævne ham 15 mænd af heredet, og af de 15 mænd undtage den søgte de tre, og med de 12, som da ere efter, skal han rense sig, 15 dage efter det andet thing, på thinge denne lunde: at de 12 bede dem så gud hjælpe, at de vide ej sandere om den søgtes sag end det de sværge. Disse 12 skulle med deres ed forvinde eller rense den søgte, dog ej for mindre end en halv marks værdi eller for mere. Men vil den, som sagsøger, sværge ham mere på end han tog, da skulle de 12 sværge det, at han ej stjal så meget, og så miste han de koster, som ere

SLÆGTSFORSKERNES BIBLIOTEK

fra ham stjålne, for sin begærlighed. Men vorder hin rettelig svoren til tyv, så gælde han atter sit tyveri og det samme to gange til, og end dertil vor ret. Men om de 12 sværge, somme ét og somme andet, da skal det stande, som flere sværge. Men sværge 6 ét og 6 andet, da skal 6 andre nævnes og det som de fleste sværge, det skal stande. Men om de 6 sværge, 3 ét og 3 andet, da skulle end 3 nævnes til at sværge og så skal det være som de fleste sværge. Den som tre gange rettelig bliver svoren til tyv, ham kan man dømme til galgen og hænge. Altid må man søge tyv undtagen fra palmesøndag og til ottende dag efter påske, og undtagen hele pinseugen og undtagen fra juledag og til tolvte dag jul.

Om såre mål.

For såremål skal man sagsøge en på heredsthing samme lund som mælt er om tyveri, undtagen det at her skal være tvende mænds vidne til, og de der skulle sværge, dem skal man nævne ved kirkesogn[1]).

For manddrabsmål ville vi, at man skal fare således frem. Først skal han søges på landsthing, og på det næste landsthing skal sagsøgeren i heredet nævne ham 15 mænd af den sigtedes hered, og af de 15 mænd (tilbyde ham) at undtage de 3; de 12, som da ere efter, skulle så sværge på den 15. dag fra det andet thing, at han er skyldig at miste sin fred, fordi han dræbte ham sagesløs, eller at han skal bøde for ham, fordi han dræbte ham til ret hævn, eller, i tredje tilfælde, at de med deres ed gøre den sigtede sagesløs. Vorder den, som først sigtet er, gjort sagesløs, og vil hin sigte en anden mand for

---

1) D. e. ved kirken efter gudstjenesten.

SLÆGTSFORSKERNES BIBLIOTEK

det samme drab, da skal denne værge sig med tolv nævnte mænd af sin slægt; samme lunde skal den tredje værge sig, om han vorder sigtet; men flere end 3 mænd må ikke sigtes for et drab, og når de tre ere sigtede, da skal der siden lyses band over dem, som gjorde dette drab.

For hærværk, som gøres på kvinde, ordne vi det således, at den som vorder sigtet derfor, rense sig med 12 mænd af sin slægt; men for det hærværk, som gøres i andre koster, skal man værge sig med nævn i kirkesogn.

Men hændes det, at mænd trættes om sager, der vorde delte på thinge[1]), da skal vor ombudsmand på det samme thing nævne 12 mænd at løse trætten mellem dem, men er det vor ombudsmands sag, der omtvistes, da skal en af de bedste bønder, der er, nævne 12 af thinget at løse trætten.

Dette have vi ordnet således til gavn for alle folk.

Gammeldansk, vistnok oversættelse efter latinsk original; trykt i Gehejmearkivets Årsberetning V s. 7.

---

2. Valdemar II's kirkelige lovbestemmelser for Fyn.

(1228.)

Valdemar af guds nåde Dane- og Vende-konge hilser alle, som se dette brev evindelig. Da der har været stor og langvarig trætte mellem Fynboerne og deres biskop om den ret af bispenævninge der kaldes „helgebrud“[2]), så har vi lagt os imellem for at genoprette enigheden og det på følgende måde:

---

[1]) D. e. henhører under thingets pådømmelse.

[2]) De bøder for helgebrud, som bispenævninge idømte ved deres ed.

SLÆGTSFORSKERNES BIBLIOTEK

Bispen opgiver det helgebrud, som kaldes høsthelg[1]); også deri giver han afkald på sin fordring, at hans ombudsmand ikke må kræve bispenævningene til ed over helgebrud, hvis ikke den fornærmede først har kæret på tinge, eller bruddet er åbenbart. Ej heller skal helgebrud mere søges ved kirkestævne.

Istedenfor de nævnte stykker have vi med Fynboernes samtykke indrømmet ham, at hans ombudsmand kan sigte såvel den fornærmede, som vil skjule hans ret[2]), idet han ikke vil klage, som den, der har begået forbrydelsen; hver af dem skal, når han anklages af ombudsmanden, tage lov af 12 lovfaste mænd på thinge efter den lovs skik og sædvane, som ydes vore ombudsmænd for blodvite[3]).

Ligeledes have vi med Fynboernes samtykke indrømmet ham, at når sandemænd have svoret nogen den brøde på, som kaldes blodvite, så må bispenævningene føres frem til ed, om hin blodvite var gjort på en helligdag eller ej.

I disse aftaler mellem biskoppen og Fynboerne skal ingen have ret til at modsige eller endog forkaste bispenævningene; hvis det sker falder vedkommende i tre marks bøde til biskoppen, eller, hvis han negter det, rense han sig med 12 mænds hånd af thinget for biskoppen.

---

1) I landene øst for Store Belt bødedes der for helgbrud i høsthelgen (fra St. Olavs messe til Mikkelsdag) ligesom på de store højtider.

2) Helgbrud begås ved drab, sår o. l. på hellige steder eller til hellige tider; sagsøgeren for disse forbrydelser på det almindelige thing kunde tænkes (efter overenskomst med forbryderen) at tilbageholde sin klage over at forbrydelsen tillige var helgbrud.

3) Blodvite (blodbøde) er kongens bøde af enhver sag, som rejser sig af blodsudgydelse. „Lov“, „at tage lov“, betyder at yde en tylvteréd i en sag.

SLÆGTSFORSKERNES BIBLIOTEK

For at endelig ikke kirken skal trædes for nær ved disse forskrevne bestemmelser, så tilføje vi for vort vedkommende, at biskoppens ombudsmænd skulle have del i at tage bispenævningene i ed, ligesom vi indrømme dem deres faldsmål, dog således at halvdelen af deres faldsmålsbøde tilfalder biskoppen, men den anden halvdel tilbageholdes i vort kammer[1]).

Givet i Vordingborg i herrens kødspåtagelses år 1228, i her erkebiskop Peters og biskop Gunners og her Jakob Svensøns nærværelse.

Udstedt på latin; trykt i Gehejmearkivets Årsberetning V s. 9.

---

3. Af kong Valdemars lovbog.

(1241, Marts.)

Denne lovbog kaldes senere „Jydske lov", fordi den kun kom til at gælde for Jylland, Fyn og de nærmest liggende øer, medens landene omkring Øresund beholdt deres ældre vedtægter. Ved sin udstedelse var den dog utvivlsomt bestemt til at omfatte hele riget („Danelog"). Vistnok særlig efter denne lovbog kaldes kongen senere Valdemar lovfører. Den gammeldanske original er her fulgt, såvidt det lod sig gøre for forståelsen.

Fortalen.

Med lov skal land bygges. Men vilde hver mand nøjes med sit eget og lade mænd nyde jævned (det samme), da turde man ikke lov ved. Men ingen lov er jævngod at følge som sandend; hvor man tvistes om

---

1) Disse indrømmelser genfindes ikke i Jydske lov, som også kom til at omfatte Fyn; thi her hedder det: Biskopsnævninge — dem skulle kirkemænd til tage og ombudsmand skal tage dem i ed (II 78). Biskopsnævninge må ej forsværge mere end 3 mark, men sværge de vrangt og falde de (d. e. fældes de ved rettergang), da skulle de forliges med kongen som andre nævninge (II 79). (Se side 169.)

SLÆGTSFORSKERNES BIBLIOTEK

sandend, dèr skal lov lede, hvilket ret er. Var ej lov i lande, da havde hin mest, der mest monne gribe. Thi skal lov efter alle mænd gøres, at retsindige mænd og spage og sagløse nyde deres ret og fred, og fule og uretfærdige mænd ræddes for det, som i loven er skrevet, og derfor ej tør fuldkomme deres ondskab, som de have i hu. Vel er det og ret, at den, som guds rædsel og rettens elskov ej kan lokke til det gode, at høvdings rædsel og landens vedtægter forfange dem at gøre ilde, og pine dem, om de gøre ilde.

Loven skal være ærlig, retfærdig, tålelig, efter landens vane, kvemmelig og gavnlig og åbenbar, — så at alle mænd kunne vide og forstå, hvad loven siger, — og ej være gjort og skreven for nogen mands særlig vild[1]), men efter alle mænds behov som i landet bo. Ingen mand skal ej heller dømme den lov, som kongen giver og landet tager ved, den må han ej heller tage tilbage eller forandre uden landens vilje, uden om den var åbenbar imod gud.

Dette er kongens embed og høvdings, som er i landet, at overholde domme og gøre ret og frelse den, der ved vold tvinges, så som er enke og værgeløst barn og pilegrim og udenlands mænd og fattige mænd, dem går tiest vold over; og lade ej ildværkes mænd, de der ej ville stå til rette, i sit land leve; fordi at idet han piner eller dræber udåds mænd, da er han guds tjenestemand og lovs værge; thi ligesom den hellige kirke styres med pave og biskop, så skal hvert land styres med konge eller hans retter[2]) og værges dermed, er og alle skyldige, der i hans land bo, at være ham hørsomme og lydige og underdanige og tjenagtige; derfor er han dem alle fred skyldig.

---

[1]) Vild, d. e. gunst; deraf vildig, uvildig (upartisk) mand.

[2]) Ombudsmand, som sidder i rette for kongen.

SLÆGTSFORSKERNES BIBLIOTEK

Det skulle og vide alle verdens høvdinger, at med den vælde, gud overdrog dem i denne verden, da overdrog han dem også at værge den hellige kirke for alt det der søges på den; men vorde de glemmende og vildige og værge den ej som ret er, da skulle de svare på dommedag, dersom kirkens frihed og landens fred mindskes for deres skyld i deres time.

Vide skulle alle de, som denne bog ser, at Valdemar konge, den anden Valdemars søn, der var sankte Knuds søn, den time han havde været konge i 39 vintre, og fra at vor herre blev født, da var gangen tusend vintre og to hundred vintre og fyrretyve vintre, i Marts måned dèr næst efter, lod han skrive denne bog og gav denne lov i Vårdingborg, der her står skreven på danske, med hans sønners råd, som vare hos, kong Erik, hertug Abel, Kristoffer, og Uffe, der da var erkebiskop i Lund, og Nikles biskop i Roskilde, Ivar biskop i Fyn, Peder biskop i Årus, Gunner biskop i Ribe, Jones biskop i Hedeby, Gunner biskop i Viborg, Jones biskop i Vendsyssel og dertil med alle bedste mænds råd, der i hans rige var.

Om sandemænd.

49 (2, 1). Om sandend-mænd[1]). Sandendmænd skulle være otte i hvert hered, to i hver fjerding; af intet fælæg dog flere end én[2]). Hver af dem skal have ejendom i den fjerding, i hvilken han

---

1) Det senere sandemand hedder oprindelig sandend-(sandheds) mand.

2) Et fælæg (sammenlæg af gods, fæ, som tilhører flere; deraf ordet fælles, egl. fælægs) var en større gård eller gods, som søskende eller nære frænder sad i „uskiftet bo“ med.

SLÆGTSFORSKERNES BIBLIOTEK

er sandendmand, i det mindste fælægs-bryde og ej landbo[1]). Ingen mand må afsætte dem uden de forsværge deres boslod eller tage større hesteleje end de skulle. Dog må ingen mand have både len og og sandend-éd[2]) i ét hered.

50 (2, 2). Hvorom sandendmænd skulle sværge. Sandendmænd skulle sværge om manddrab, afhug, om kvindetægt, om hærværk, om markeskel, om sår, om guds huses ejendom, hvis det er mere end en mark sølv, og forband.

51 (2, 3). Hvor de skulle sværge. Sandendmænd skulle sværge på landsthing om manddrab og om kvindetægt og om hærværk og om afhug, og om mand bliver med vold undført mod sin vilje. Men på heredsthing, om guds hus har dele med bonde og om sår, og om markeskel på det samme sted, hvor delejord ligger.

(2, 4.) Kongens brev skal lyse sandendmænd i (bestilling) på det samme heredsthing, som han skal være sandendmand på; kongens ombudsmand skal tage ham i ed, og således skal han sværge, når han tages i ed: Så hjælpe hannem gud, at han skal gøre ej for fæ eller frænder eller for nogen vild andet end det retteste og det sandeste i hans sandend-éd.

(2, 5.) Men overbevises sandendmænd derom, at de tage penning mere end deres rette hesteleje, så have de først forbrudt deres boslod og siden deres sandend-éd. Deres rette hesteleje er for alle otte en halv mark sølv, således at en af dem tager mod den

---

[1]) Fælægs- (fælles-) bryde er den som styrer anden mands gård (d. e. bryde), men således, at han selv har lod i udbyttet. Landbo er fæstebonde.

[2]) Len er kongeligt ombud, sandend-éd er sandemands hverv. Hesteleje kaldes enhver retslig godtgørelse for embedsforretninger (da vedkommende jo møder tilhest).

SLÆGTSFORSKERNES BIBLIOTEK

halve mark sølv og derpå skifter den med alle de andre sandendmænd. Den der kræver sandendmænd op, han skal give hesteleje, hvad enten de sværge med ham eller mod ham eller forskelligt. På det samme thing, på hvilket de skulle sværge, dèr skulle de tage deres hesteleje med thingsvidne, da kommer ej senere dele derom; men holdes hesteleje tilbage ud over dette, da skal det deles med rans dele[1]).

(2, 6.) Når sandendmænd skulle sværge. Inden mindre end 6 uger fuldkommes ej lovmål med sandendmænd; fordi at der skal tre thing til, en halv måned mellem hvert. På det første skulle mænd lyse deres lovmål om det, som man vårder[2]), på det andet da lægge mænd dem halv-måned-thing fore[3]) og stævne sandendmænd til; da på det tredje thing sagsøger den ene og den anden svarer og man æsker vidne at sandendmænd ere lovlig tilkrævede at sværge; da skal dom tilgange at de have at sværge derom: uden dom have de ej at sværge[4]). Efter at der er dømt må de ej forlade stedet uden at have svoret om sagen, hvis ikke er deres boslod forbrudt. Sandendmænd og ransnævninge må skille om alt det, de er lovlig tilkrævede til, hver tid på året, når der holdes thing[5]), fordi mordere og tyve og ransmænd

---

1) At dele er at søge for retten; dele er retstrætte. Den ikke betalte hesteleje skal forfølges for retten, som om der vår begået ran.

2) At vårde er vogte, tage sig af; deraf vård = vagt, vårdned = værn, dernæst den som der værnes om, som man tager sig af.

3) D. e. stævne modparten til sagens afgørelse om 14 dage.

4) Dommen er de tilstedeværende thingmænds afgørelse, at alt er tilgået som det burde og at sandemændene nu bør afsige deres kendelse („sværge").

5) Der var ellers visse fredhellige tider, i hvilke der ikke førtes retstrætter med edsaflæggelse på thinge (julehelg, påskehelg osv.), men kun almindelige fredelige sager foretoges (ejendomsoverdragelser osv.).

SLÆGTSFORSKERNES BIBLIOTEK

skulle aldrig fred have, imeden de ikke give nogen mand fred.

(2, 7.) Er der uenighed mellem sandendmænd, da skal det stande, som de fleste gøre; undtagen i det ene tilfælde, da otte af de bedste bygdemænd og de sandeste og biskop vidne, at de enten have gjort ulov eller uret eller begge dele[1]). Men sværge de alle ét og så åbenbarlig mén, at hver mand véd at de svore mén, så som hvis de svore en mand til at være en andens bane, der ej var i den bygd, hvor hin blev dræbt eller ej i det land, da må de dog forbryde deres boslod, fordi at sandend skal altid være mægtigere og kærere end en retsafgørelse. Men sigte de fleste gode mænd i bygd dem ikke og de sværge alle ét, da skal det stande.

Om nævninge.

77 (2, 40). Nævninge skulle sværge over håndran og boran og jordran, det som somme kalde markran, og om vådesgerning og om tyvned (tyveri). Derom skal der forhandles på tre thing. På det første thing lyser mand sit ran; da nævnes thing for hans delemand (modpart); på det andet thing da gøres det første thing nyt, det er at to mænd eller flere vidne, at det er deres vedermåls thing[2]), og at han der sigtedes var lovlig tilkæret at stande hin til rette, der sigtede ham, og siden sværger den, der giver sag. På det tredje thing skulle nævningene sværge ham, hvem sag var given, enten til ran eller fra. Om den der er sigtet for ran ganger ved den andens

[1]) Ulov er det, som strider mod reglerne for rettergangen, uret hvad der strider mod retfærdigheden.

[2]) Vedermålsthinget er det thing, på hvilket sagen skal forhandles (mæles ved).

SLÆGTSFORSKERNES BIBLIOTEK

koster, der sigtede ham, førend der blev svoret om det, da skal nævningene ikke træffe nogen afgørelse, og kongen skal ikke have sin ret[1]). Dog tager bonden sin ret, den der sigtes må lægge det alt ud med lov (medédsmænd) for, at han fik det, som han var sigtet for, med våde (af en forseelse), idet han troede, at det var hans eget, eller at han fik det med deres vilje, som nu kræve det. Men brister lov for ham, da udlevere han det som kræves og bøde sine tre mark både til bonden og til kongen. Men tilstår han det ikke før det bliver svoret ham på hånd, da skulle nævninge sværge derom, og da kan han ikke stedes til nogen anden lov.

78 (2, 41). Den der sværger ran på vedermålsthing og ej siden vil fuldkomme nævninge dertil, han bode bonden tre mark og så kongen[2]); da går der ikke nævninge til.

(2, 42.) På det tredje thing, som følger efter at nogen har lyst én ran på hænder, eller nogen sigtes for noget andet, som nævninge skulle sværge om, da skulle de dømmes til at sværge ret. Derefter bør nævningene have deres råd af de bedste mænd, som ere i hered, hvad de skulle sværge; thi selv om de alle sværge ét, så kunne de dog forgøre deres boslod, om de sværge mod de bedste og de fleste heredsmænd.

(2, 43.) Så skulle nævninge sværge: hjælpe dem så gud og den hellige bog, som de i hænde have, at den mand ranede den anden det gods, som han blev sigtet for og er derfor skyldig at udlevere det og bøde bonden tre mark og kongen tre mark.

---

1) Hvad der vilde have været hans ret (ransbøden), dersom sagen var gået til doms.

2) Han bøder for sin sigtelse, som han ikke har dristet sig til at forfølge på lovlig vis.

SLÆGTSFORSKERNES BIBLIOTEK

79 (2, 44). Om hvor meget man må sværge til ran. Håndran kan være en hat eller handske eller hvad som en mand har i sin hånd, der er så meget værd som to handsker; thi det er en større skam at blive ranet således end anderlund. Men intet andet ran må være mindre end en halv marks koste, når nævninge skulle sværge derom. Det er en halv marks koste der er en halv mark penninge værd.

83 (2, 51). Hvorledes nævninge skulle tages. Nævninge skulle være otte i hvert hered, to i hver fjerding, folk som ere tre marks mænd, adelbonde og ej bryde eller landbo, kun de der yde fuldt landeværn [1]). Og bønder skulle til thinge med dem på det thing der er næst efter tolvte dag (jul) og nævne dém for ombudsmand, som de have tilnævnt. Ombudsmanden skal tage dem i ed sålunde, at de bede dem så gud hjælpe, at så længe som de ere nævninge da skulle de sværge det sandeste og det retteste uden nogen vild om alle de sager, de vorde tilkrævede til at sværge om og som med rette tilkomme dem. Men forglemme bønderne dem og ville ej tage dem ud, der skulle være nævninge og indfinde sig for ombudsmanden, da skal ombudsmanden selv tage sig nævninge. Men er der uenighed mellem dem indbyrdes i fjerding, så somme ville have én, andre en anden, da skulle de være nævninge, som de fleste ville have tiltagne. Dog bør det iagttages, at imeden der er nogen til, som ikke forhen har været nævning og dog er så før, at han kan være sin egen værge, da må ingen nødes dertil, som forhen har været nævning. Vil han derimod selv være det, da må

---

1) De skal have så stor selvejendom, at der går leding af den (d. e. mindst to marks sølvs vurdering, s. 174); de skal have ejendom nok til i påkommende tilfælde at kunne bøde tre mark.

SLÆGTSFORSKERNES BIBLIOTEK

ombudsmanden ikke vrage ham. Men kan han ikke selv påvise, at der er nogen mand i hans fjerding, der ej var nævning siden han var det, og vil han alligevel ikke tilgange: da er det tre marks bøde.

(2, 52.) Men søger ombudsmanden ham lovligen for hans tre mark, fordi han ej vilde være nævning, og tager dem af ham, så er han dog ikke dermed fritagen; men ligeså ofte som han lovligen tilkræves at være nævning og han ej ganger i, bøde han stadig sine tre mark, til des at han vorder så fattig, at han haver ej tre mark at vove.

84 (2, 53). Om ombudsmanden ej vil have og ej kræver alle nævninge i. Nævninge skulle ej sværge eller skille om noget mål på den samme dag, da de tages i ed; fordi at de ej må have mindre end synters (syv nætters) rum at lede sandend om det, de skulle skille om. (2, 54.) Vil ombudsmand enten ikke modtage nævninge inden tre thing efter det næste thing efter tolvte dag (jul), eller ikke lagsøge nogen mand, fordi han ej vil igange, da haver kongen god ret til at tage hans len fra ham, fordi han gør bonden retløs; thi hvilken mand der sigtes for ran, han skal enten hegnes eller fældes med uld lov.

85 (2, 55.) Sværge fire nævningemænd ét og fire et andet, da skulle tre af det næste hered tages til, og det er de tre nærmest boende; de fire, som to af disse da følge, det stande. — (2, 57.) Hvis nævning dør eller farer i pilgrimsfærd eller farer af syssel eller af hered eller vorder bryde, da skulle hans fjerdingsmænd tage en anden i og ombudsmanden skal tage ham i ed, således som der er sagt.

93 (2, 68). Om mand som er fældet til lov. Den mand, som er fældet ved ransnævninge eller anderlunde, enten til kongens ret eller bondens ret,

SLÆGTSFORSKERNES BIBLIOTEK

så at han er skyldig at bøde sine tre mark, da må han ej afhænde sit bofæ eller andet, før end han haver gjort ret både bonden og kongen, og han må ingen mand søge, hvis han fanger dele, og ingen mand må tage ham til bryde, uden han vil rette for ham; fordi at siden han er enten fældet eller sigtet, da må han ej flytte sine farkoster eller bortfjerne sig til et andet sted.

102 (2, 78). Om biskops nævninge. Biskops nævninge skulle være to i hvert kirkesogn eller to i hver fjerding, og dem skulle kirkemænd tiltage og ombudsmand skal tage dem i ed; de skulle ikke være sammen i mere end en jævnling (år); efter jul skulle de skiftes så som andre nævninge. De skulle ej sværge uden om helgebrud, det er, om man slås om helligdag. (2, 79.) Men er der uenighed mellem nævninge i kirkesogn, da skal der tages en nævning til af et andet kirkesogn at skille derom, dog altid den nærmest boende. Biskops nævninge kunne ej forsværge mere end tre mark; men sværge de vrangt og falde[1]), da skulle de og bøde til kongen som andre nævninge.

103 (2, 80). Hvorledes der skal sigtes for helgebrud. Vil biskops ombudsmand give en mand sag for helgebrud, da skal han kære på thinge over den, han vil give sag og lade ham stævne thing og på thinge nævne den, som han skal have slået og den helligdag på hvilken han sloges; og femte dag efter thinget da skulle nævninge skille derom hjemme ved kirken og ikke på thinge. Hvad den sigtede har gjort gældende på thinge, det skal han også holde på ved kirken. — (2, 81.) Men på den dag,

---

1) D. e. fældes de ved senere rettergang; de har da „forsvoret" (ved deres ed forbrudt) tre mark.

SLÆGTSFORSKERNES BIBLIOTEK

som er foreskreven nævningene af thinget, da skulle de skille om det som de vorde tilmælte af thinget, selv om ombudsmand og den, som er for sag, ikke komme; thi gange de tiende fra kirke, da have de forgjort deres tre mark. —

104 (2, 82). **På hvem der kan gøres helgebrud.** En mand kan ikke bryde helg på sin husfrue og sine børn, der er i fælæg med ham, uden han sårer dem med od og med eg, eller sønderslår deres lemmer; fordi at han skal revse dem med stav eller med vånd og ej med våben, om de bryde. Således er det også med lejetyende. Men husfrue kan vel bryde helg på sin husbonde og børn på deres forældre, og det til alle årets tider[1]); ligeså søskende på hinanden, om de ere skilte af fælæg. Tie de begge som gjorde helgbrud og ere enige, så kan ombudsmanden dog give den sag, som han vil.

105 (2, 83). **Hvilke tider helg brydes.** Fra den lørdag aften, da advent ganger ind og til ottende dag efter tolvte dag, til sol er sat, hvo som slås der imellem han bryder helg. Så er og fra ni uge faste og til ottende dag efter påskedag og hele pinseugen, og alle de dage der præst byder fuld helg at holde; fra om aften sol sættes og til anden dags aften, sol er sat. Men for helligdags arbejde må mænd ej sigtes uden på de dage da præst byder fuld helg, det er også mellem to solemærker; derfor skulle mænd værges med tolv mænds ed og ej med nævninge.

---

1) En forgribelse af denne slags er nemlig i og for sig brud på helg, uden hensyn til når det sker, da husbondens og forældrenes person er ukrænkelig.

SLÆGTSFORSKERNES BIBLIOTEK

Om skibsleding.

130 (3, 1). Om leding. Hvor mange der end er i en havne[1]), da fare hver af dem sit år uden nævn, når leding bydes; uden nogen er så gammel eller så ung, at de ere ej føre at fare, eller det er kvinder eller lærde mænd, alle disse skulle få mænd for dem, dog sådanne som ere føre. Styresmand må ingen nøde til at fare i leding, imeden anden mand er i havnelæg med ham, der ej haver faret siden hin fór; men vil nogen før mand fare for en anden, der hans havnebroder er, det må styremanden ej formene.

(3, 2.) Men bonde må ej sin lejedreng sende i leding for sig, uden at styresmand vil; fordi at kommer lejedreng i leding på havne for bonde, da skal han miste sin hud[2]). Men kommer træl i leding på hans husbondes havne, da må kongen tage ham til sig, hvis han vil, eller mæle ham frels for hver mand.

131 (3, 3). Om hesteleje og brynje. Styremand skal selv fange heste og brynje og tage af hver havne ni skæpper rug for begge dele ved St. Mikkels messe; dog ikke i andre år end der leding går ud. Den styresmand der ej er ombudsmand og tager mere med nogen tvang, han bøder tre mark til kongen; men er han ombudsmand, da miste han sit len[3]).

---

1) Havne betyder oprindelig ledingsmandens plads på skibet (ved åren). Det vil ses af det følgende, hvorledes flere eller færre gårde er lagte sammen i havnelag (-læg) for skiftevis at besætte denne plads. (Se kap. 140.)

2) At „miste sin hud“ eller „hudstryges“ er at piskes til blods.

3) Styremandens hverv („styrehavnen“) var en af de sidste levninger af det gamle høvdingedømme, som var arveligt uden hensyn til kongens vilje. Efterhånden som de hjemfaldt til kronen, oppebar denne al „leding“ (sml. jordebogen) og bestillingen forenedes med ombudsmandens „len“ (d. e. embed). (Håndskriftet bruger styremand og styresmand iflæng.)

SLÆGTSFORSKERNES BIBLIOTEK

132 (3, 4). Om våben. Hver styremand skal have fulde mands våben og dertil et armbryst og tre tylvter pile og en mand der kan skyde dermed, hvis han ej selv kan skyde. Og hver havnebonde der er på skibet, skal have skjold og tre folkevåben: sværd og kedelhat og spyd.

133 (3, 5). Hvo skib skal tilrede. Skib og skibsrede og skjolde skulle alle mænd, der i skiben [1]) ere, købe, men styresmænd ere skyldige skib at gøre for så mange penninge, som skippere vorde enige om. Men vil han ej nøjes med hvad de have budet ham, da må skipperne selv gøre dem skib; dog må de ham ej forkøb gøre med en mark eller to. Når skib er gjort, da skulle alle skippere drage skibet ud på den dag som bestemmes dertil, og ligeså drage det op, når det kommer hjem; den som ej kommer til, bøde så meget som der er vedtaget og skipperne have givet ja til. Men så længe kan han, der er dømt til bøde, holde disse tilbage, at styresmand må dele dem ud med tre mark [2]). Det skulle skurdesmænd eller skibsnævninge, der af somme kaldes farbødesnævninge, pådømme [3]). Denne bøde får styresmanden ikke, men den skal lægges til alle skipperes tarv;

---

1) Ligesom havne nok i oprindelse men ikke i sprogbrug står i forbindelse med havn (begge ord kommer af at have, det hvori noget haves), således har skiben (skipæn) intet med skib (skip) at gøre; begge ord afledes af at skipa: ordne, indrette, og skiben er udstyr, udrustning, dernæst det samfund som udstyrer, udruster i fælleskab (Sml. folkevisens brud-skeben?).

2) D. e. fremtvinge betalingen af dem ved rettergang, så der kommer en tillægsbøde af tre mark for retløse.

3) „Farvit-næfning"; bøden kaldes på dette sted stadig vite (flertalsord). Skurdesmand, af skurd (navneord af udsagnsordet skære, i overført betydning skelne), holder sig langt ned i tiden som navn for folkevalgte ombud i herederne (endnu efter 1660).

SLÆGTSFORSKERNES BIBLIOTEK

men deler han den ud med tre mark, da have skipperne bøden og styresmanden de tre mark.

134 (3, 6). Hvis en mand fælder udgærd[1]). Tilbageholder nogen mand sit bidrag til skibsbygning eller skibsrede eller skjoldekøb, eller vil han ej føre sine fødevarer ud til skibet på den rette dag, eller andre skibskoster, som han er skyldig at føre ud, for enten selv at have dem med i leding eller at levere dem til sin havnebroder[2]), og vidne skipperne det, da må styremanden tage dem til stavns. Dog må han ej tage nogen mands gods til stavns før end skib er skudt ud (i vandet) og kosterne påførte og den dag gangen, der var sat skipperne. Men tager styremand ej til stavns før end han farer af havn, da må hans vårdned[3]) ej siden efter tage, medens han er borte, og ej han selv, siden han kommer hjem, førend han søger det ud ved rettergang. Men når bondens gods vorder taget til stavns, og han ej vil løse det før skibet farer bort, da løse han det med halv mere end han før skulde udrede[4]).

137 (3, 9). At mænd ej må mindske skiben. Klostermænd måtte ej jord købe, der landeværn gik af, siden det general koncil var, som Innocentius pave havde (1215); hvad som de siden have købt, deraf skulle de enten udgøre leding eller modtage det af kongen som hans vilje er; dette skal både gråmunke og alle andre munke holde.

138 (3, 10). Om lærde mænds jord. Præster

---

1) Fælder d. e. forsømmer, lader falde; udgærd, d. e. udrustning (af udgøre).

2) Havnelagets medlemmer (brødre) skiftedes til at gå i leding, men delte vistnok hver gang udredningen.

3) Her tages vårdned (= værn) i betydning af bryde (gårdfoged).

4) At tage til stavns, gøre udlæg i ens gods; halv mere er dobbelt.

SLÆGTSFORSKERNES BIBLIOTEK

som ville leve renlig (ugifte), skulle altid have et bo frelst, uden alle landredsler, hvad enten de bo på kirkejord eller på deres egen jord, om de have.

140 (3, 12). Af hvor megen jord leding udgøres. Bonde der haver en mark guld i jord eller mere, gøre ud tredings havne, fordi at tredings havne kræves ej af mindre end af en mark guld; men af fire mark sølv kræves sjettings havne, af to mark sølv tolvtings havne [1]); af mindre end to mark gøres der ikke leding. Men opstår der tvist mellem styremand og udgærdesmand, da skulle skurdesmænd eller skibsnævninge afgøre det med deres ed, hvad den skal udgøre som er sigtet.

(3, 13.) Landbo der reder 8 ørtug sølv i skyld, udgør en tredings havne; den der reder fire ørtug, gøre en sjettings havne [2]); men reder han mindre end fire ørtug sølv, da rede han en ørtug sølv til kongens gård, og det hvad enten det er rebdraget eller kendeland [3]).

141 (3, 16). Om mand haver jord i flere skiben. Haver mand jord i flere skiben og dyrker det alt til én gård og lægger det alt i én lade, da redes der ej mere end én redsel deraf; men lægger han flere lad [4]), da reder han flere redsler. Sidder mand i kværsæde

---

1) Havnelaget kom altså til at omfatte så mange gårde, som tilsammen var lig 3 mark guld, dog altid mindst 3, højst 12. Den vurdering af gårdene, som lå til grund for denne inddeling har vistnok været meget gammel (ældre end jordebogens).

2) En almindelig hel bondegård (1 mark guld) synes herefter at være sat til 8 ørtug sølv i årlig skyld (landgilde); denne vilde altså være en 24. del af værdien (godt 4 p. ct.).

3) Denne ørtug sølv til kongens gård (d. e. lensmanden) er kværsæde. Rebdragen jord er en del i byens vange, kendeland en særlig mærket lod udenfor byvangen (stuf eller ornum).

4) Et lad er oplaget af det høstede korn, en lade er stedet hvor det lægges.

SLÆGTSFORSKERNES BIBLIOTEK

og dyrker jord i skiben[1]) og lægger dèr lad, der han sidder og ej anden steds, da reder han kværsæde og ej leding. Sidder mand derimod i skiben og dyrker jord der ligger i kværsæde og lægger lad i skiben der han sidder, da gør han leding og reder ej kværsæde. Leding skal altid redes af den afgrøde, der er tagen, og ej af den der da ligger i jorden eller skal sås. (3, 17.) Stander en mands huse i forskellige skiben, somme i én mands og somme i en anden mands, da skal leding udgøres og kværsæde redes dèr hvor laden stander og lad lægges, men andre redsler dèr hvor ildhus (sædehus) stander.

142 (3, 19). Mænd må ej sammenlægge to tredings havne. Sidde syskende sammen i fælæg, hvor mange de end ere og hvor god jord de end have, da rede de kun én redsel om de dyrke den til én gård. Men skilles de ad, da gøre hver ud for sig. Efterat de er skilte ad, da må de ikke mere lægge sammen og være under én redsel, uden at én fledfører sig til en anden[2]).

143 (3, 20). Hvo styreshavne skal arve. Søn arver styrehavne efter fader og fader efter søn og broder efter anden, men søster arver ej styreshavne eller moder og datter, ej heller slegfredsøn. Selv om en mand tilskøder sin slegfredsøn alt hvad han ejer, så må han dog ej tilskøde ham styreshavne; thi hvo der ikke er adelkonesøn efter sin fader eller en fader efter sin søn, dèr arver kongen styrehavne. De styre-

---

[1]) Hver dyrket jord har altså sin bestemte egenskab, idet der enten betales for kværsæde af den eller den er henlagt til et skiben, så der gøres (og udredes) leding af den (med mindre den er fritagen på grund af ejerens stand, sml. afsnittet „hærmænd").

[2]) Fledføre sig, at overgive al sin ejendom til en anden mod at få sit livsbrød i hans fled (hus, husstand).

SLÆGTSFORSKERNES BIBLIOTEK

havne, der ligge til bispedømme, følge for bestandig bispedømme.

---

129 (2, 115). Vorder en mand sigtet for tyvned (tyveri) i leding af styresmand eller nogen anden skipper, og tages han ikke på fersk gerning, da skal han værge sig med de to mænd, der sidde ham næst på tofte på det bord (skibsside) han er på, og sex andre skippere, hvem han kan få til det; men er der ikke så mange tilstede, da værge han sig med dem der er, undtagen dem der har sigtet ham. Fælde de ham til halv marks koste eller mere [1]), da fare man med ham som andre tyve og han have både forgjort de koster, som han har med sig, og siden sin hovedlod derhjemme. Men kommer han hjem uden at være sigtet, eller fæster han lov for sig i leding og fik han den ej given før han kom hjem [2]), da skal han værge sig med 12 mænds ed.

Om hærmænd.

135 (3, 7). Om kongens mænd og biskops. Hver der kongens mand er eller biskops, hvad enten han har ét bo eller flere, da er han skyldig at have fulde våben og fare i leding på sin egen kost og tage sin måle [3]). Men sidder han hjemme uden lovligt forfald og orlov, da bøde han kongen af hver gård, han har, tredings havne, eller være innebonde [4]), hvis han ej vil bøde som sagt er.

---

1) D. e. lykkes det ham ikke at fralægge sig beskyldningen for at have stjålet en halv mark eller mere.

2) At fæste lov: for retten at love renselseséd med medédsmænd.

3) Måle er hærmandens sold.

4) Inne er skat og skyld (arbejde), som svares af bonden til kongen. Bøden for forsømt leding er altså kun den, at hær-

SLÆGTSFORSKERNES BIBLIOTEK

136 (3, 8). Hvo mænd må tage. Kongen må tage sig mænd over alt hans rige, i hvilket skiben han vil [1]), og hertug i sit hertugdom, og de andre kongens børn eller frænder eller grever tage ej mere uden deres egen ret og deres len. Men biskop skal ej tage uden hans bispedømme.

139 (3, 11). Om landbo udgærd. Landboere, ihvis som de ere, biskops, præsters, klosters, kirkens, bondens eller hirdmands, der ej vare frelse førre og undtagne ved privilegium, skulle holde op leding og landeværn, dersom de dyrke rebdragen jord, uden om kongen lader dem frelse [2]).

140 (3, 14). Hvilken mand som bor på sin egen jord og tager andens fælæg, han gøre så fuldt ud som han gjorde før, hvad heller hin er herremand eller ej [3]). (3, 15.) Hvilken herremand som haver mindre end fuld plovs jord, da må han fæste til sig, indtil han har fuld plovs land, og gøre dog ej leding af den jord han fæster.

141 (3, 18). Hvilken havnebonde der haver en fuld plovs land og siden køber mere, han gøre af den købejord så meget ud som førre gik ud af hende; men haver han mindre, da må han købe, alt til han haver en plovs land. Men herremænd må købe så

---

manden efterbetaler ledingsafgiften, som han vilde have været fri for, dersom han havde opfyldt sin skyldighed.

1) At høvdingen tager en mand, det vil sige, at han gør en bonde til sin hærmand og derved befrier ham for den almindelige ledingspligt til sit skiben.

2) Frelse er fritage (gøre frels); som det ses af talrige oldbreve fritog kongen i reglen de kirkelige stiftelser ved et privilegium.

3) Denne bestemmelse vil forhindre at bonden skal søge at fri sig for leding ved at gå i fælæg med en hærmand, der har ret til at have sin gård „frels". Det gamle ord hirdmand (medlem af kongens hird, daglige omgivelse) og hærmand (kongens svorne mand) bliver i tidens løb forvansket til herremand (herrernes mand), hvoraf da senere atter dannes herregård.

SLÆGTSFORSKERNES BIBLIOTEK

meget som de årke, fordi at de gøre der fuldt ud af, der de vove deres hals for kongen og for landets fred. Ofte går det og så, at den jord, som herremænd købte og den de havde førre, efter den døde ganger til skiben så som førre[1]).

101 (2, 77). Alle kongens mænds bryder, hvis de bryde til tre mark, da skulle de rette ved deres egne husbønder og ej ved ombudsmand. Så skulle og biskops mænds bryder.[2])

Trykt efter det ældste håndskrift (i Flensborg, fra o. 1300) af P. G. Thorsen (1853).

---

4. Af Slesvigs stadsret.

Denne ældste danske stadsret er nedskreven i kong Valdemars tid og affattet på latin. Den indeholder talrige bestemmelser, som viser os en ældre tids lovgivning i Jylland og er derved af stor vigtighed for den nationale retshistorie. Her er kun de kapitler oversatte, som kaster lys over købstadens særlige forfatning.

Dette har forfædrene givet os i arv her i Slesvig by, at vedtage loven, at holde over det vedtagne og at lade det gå ukrænket i arv til vore børn. Dens første ophavsmand var Sven Dane-konge. Han be-

---

1) Heraf ses, at det endnu ikke var en afgjort sag, at herremands søn skulde være herremand; det kom an på, om han vilde søge kongeus tjeneste og om denne vilde tage imod ham. Iøvrigt lå der i ovennævnte lovbestemmelse en begyndelse til at gøre sædegårdsjorden skattefri (i modsætning til herremandens bondejord, k. 139). Stormændenes sædegårde var i reglen kun som 2—4 bøndergårde.

2) Dette er begyndelsen til herremændenes birkeret over deres bønder. Af oldbrevene ses, at også kirkelige stiftelser tilligemed skattefriheden fik sagefaldet af deres bønder.

SLÆGTSFORSKERNES BIBLIOTEK

stemte blandt andre friheder, som han gav staden, at når en bymand i Slesvig anklages af kongen eller af hertugen eller af en anden stormand, så må han ikke voldføres, før der frit er givet ham et sted og en dag til forsvar, og han kan ikke tvinges til at møde andensteds for at rense sig eller stå til rette end indenfor byens mure, selv om han var sigtet for drottensvig.

7. Når kvinde vil ægte efter sin mands død, da modtager hun ved arvens deling efter Slesvigernes ret halvdelen af boet. Desforuden tre mark for sin medgift og en hel seng. Har hun børn, da kan de frit kræve deres arv når somhelst de vil. Overlever derimod faderen sin hustru, så kan børnene ikke med rette kræve deres mødrenearv af ham, med mindre han ægter en anden. 8. Dog skal faderen være pligtig til, hvis han har råd til det, at give hver af sønnerne tre mark, et skjold, et sværd og et spyd.

29. Når en bymand ikke betaler den skat til kongen, som kaldes arnegæld og han stævnes derfor, så fældes han i tre marks bøde, dersom han ikke stander til rette på det første thing. Ligeså er det tre mark på det andet thing; men møder han på det tredje og stander til rette, da kan han fri sig såvel fra skatten som fra bøderne ved tolv mands ed[1]).

Det skal også være vitterligt, at kongen har en særlig skat i Slesvig, som kaldes lagkøb[2]), ved hvilken de døendes arv udløses. Det er dog ikke alle, men kun nogle det gælder; thi de ugifte mænd køber ikke denne frihed, men kun de gifte bymænd

---

[1]) Nemlig ved selvtolvte at aflægge ed på, at han har betalt sin skat og at han har havt lovligt forfald.

[2]) Senere og andensteds kaldes den ligefrem arvkøb. Når den her kaldes lagkøb, er det fordi vedkommende derved købte sig ind i bylaget, bymændenes retslige samfund (borgerskab).

SLÆGTSFORSKERNES BIBLIOTEK

og alle gæster fra hertugdømmet Saxland, fra Frisland, fra Island, fra Borgundeholm og andensteds fra. Hvis sådanne gæster ikke udløser deres arv ved den nævnte afgift, nemlig lagkøbet, medens de endnu kan holde en vægt, så tager kongen arv efter dem. Ingen afdød mands arv må tages under værgemål i år og dag [1]), med mindre han har købt lag, og selv om han i levende live købte lag tilfalder arven kongen, dersom arvingen ikke indfinder sig inden år og dag.

30. Endvidere: Købmænd, som vil fare til Gutland eller andensteds udenfor det danske rige, skal ved Slesmynde betale 12 penninge i told og ved huset 6 penninge; desuden af hvert hoved 8 penninge, (Vender derimod 12 penninge af hvert hoved); for hver 5 får én penning, for to svin én penning, for en ko eller en hoppe 4 penninge, for en stud eller en hest 6 penninge. De der kommer betaler told ved Slesmynde, de udgående i Slesvig [2]). For hvert vognlæs, som går til Huglstad, gives der 4 penninge, går vognen derimod til Rensborg, betales der 6; går den over Ejderen er det 12 penninge. Den som svigagtig farer forbi Rævshale uden at betale told, skal give den nifold; for dem, der vil over Slien, gælder det samme, når de er komne over midtvandsskellet. Friserne fra Friselagen giver 12 penninge for en læst salt, de fra Danelagen giver 6. [3]).

---

1) Det var ellers en regel at den afdødes arv således gemtes i år og dag, når arvingerne var fraværende.

2) Dette sidste forklarer den første toldbestemmelse; ved „huset" (det befæstede tårn ved Slesvig) gives der 6 penninge, altså for udgående, ved Slesmynde (Sliens indløb) 12, nemlig for indgående.

3) Huglstad lå syd for Slesvig, vistnok på (Isted) sysselgrænsen; Rensborg regnedes i Valdemars tid til riget. Rævshale er et sted ved Slien. Friserne boede tildels i de vestlige hereder i

SLÆGTSFORSKERNES BIBLIOTEK

31. Endvidere skal det være vitterligt, at herre kong Sven efter sin farfar højlovlig ihukommelse kong Eriks exempel har eftergivet staden 80 mark og tilstået Slesvigerne følgende fire bønner[1]). Først denne, at de skal være fritagne for at yde kongen et mårskind. For det andet, at stadens sølv (mønt) skal stå i bymændenes vold og bero på deres skøn, hvorledes det skal være, dog på den betingelse, at der ikke må tilsættes en mark sølv mere end en ørtug kobber. For det tredje, at når kongen påbyder udmøntningen af ny mønt, så skal bymændene kunne overtage den for det samme som møntmesteren vil give, hvorpå så de skal slå den efter kongens vilje og have nøje indseende med, at der ikke begås falsk. Den fjerde bøn er denne, at bymændene har ret til éngang at modtage fremmede købmænd hos sig eller at føre sådanne med sig hjem til Slesvig. Men senere skal de gå til kongen for at tages i hans fred; vil han ikke modtage dem skal de drage bort med frit lejde, men ikke komme oftere uden kongens tilladelse.

32. Stadens fire oldermænd[2]) skal have to mark penninge af den nye mønt. Suderne (skomagerne) skal hvert år give kongen 3 mark penninge, skinderne (buntmagerne) derimod én mark, eller, når kongen holder hof her i staden, tusend skind[3]). Ingen bager

---

de jydske sysler, hvor man havde dansk ret, men iøvrigt i Udlandenes hereder, der havde frisisk ret.

[1]) Den bevarede afskrift har på dette sted en eller flere fejl, men meningen synes at være den her gengivne. De nævnte konger er Sven Gradehede og Erik Ejegod. Det følgende minder om visernes udtryk: „den første bøn, jeg beder dig om“ osv.

[2]) Oldermand (senior) er her uden al tvivl den valgte formand for en af stadens fire fjerdinger (kvarterer), tilsammen byens „råd“.

[3]) Hvert håndværk („idræt“) dannede et særligt lag med sin oldermand. Kongen holder „hof“ (curia), når han samles med sine mænd til et rigsmøde („Dane-hof“).

SLÆGTSFORSKERNES BIBLIOTEK

må øve sin idræt uden at give ombudsmanden en halv mark sølv. Alle bagere tilsammen skal til St. Hansdag give tre pund mel og tre gange årlig 6 øre penge hver gang.

33. Når en bager laver brødet for ringe skal han bøde staden ni ørtug. Bager-oldermanden skal bøde kongen 3 mark, dersom han forsømmer at påtale det.

56. Når en bymand nogensteds i Danmark udenfor Slesvig by fører klagemål over sine medborgere hos kongen eller en anden høvding, og han ikke tilforn har fremsat denne klage her i staden, skal han bøde staden tre mark og vederlægge den, som han gav sag, al skade, som har rejst sig af den[1]).

63. Enhver som vil bo indenfor stadens virker, skal være underkastet stadens ret til al skat og tynge, og det hvad enten han er hærmand eller stormand[2]).

66. Sålænge bymand er ugift står han jævnsides med en lagbroder i henseende til alle bøder; er han derimod gift skal han kun have halv ret.[3])

72. Byens vognmænd skal i to dage hjælpe kongens bryde (husfoged), når kongen kommer hertil, men bryden skal fodre deres heste.

---

1) Denne bestemmelse ansås med rette for en dyrebar personlig frihed, da værnethinget dengang på grund af edsafgørelsen havde den største betydning.

2) Stadens „gamle skel“ bestemmes i et brev af året 1291 som: Frisevirke, Angelbovirke og Såldergater mod landsiden, det store virke på Holmen, midtvands i Slien over mod Haddebod og den gamle Jørgensborg (på øen) i vest.

3) Dette må jævnføres med kap. 29; der tænkes ved lagbroder på den bymand, som er optagen i borgersamfundet. En sådan optagelse finder sted ved lagkøbet samtidig med ægteskabet. Sml. Jordebogen s. 148, der opfører en afgift af „indgifte mænd“, nemlig lagkøbte. På landet finder vi samme forskel i at tage bøder mellem de fribårne og de frigivne, der var fribårnes „vårdnede“.

SLÆGTSFORSKERNES BIBLIOTEK

73. Bådførerne og skipperne skal uden betaling føre kongens folk over vandet. Stadsporten mod nord skal kongens bryde bygge, den anden hertugens.

77. Kommer en mand langvejs fra og bliver bymand her og har været her år og dag, så skal han have ret til selvtolvte at fralægge sig det, om nogen kræver ham udleveret som sin træl[1]).

80. Når ombudsmanden eller hans tjenere træder byens friheder for nær og ikke vil stå til rette hos bymændene, så har disse ret til at sagsøge dem hos høvdingen.

90. Når en bonde sigtes af en anden bonde for tyveri eller ran eller en anden forbrydelse, som er begået på landet, så skal han stille en borgen for ombudsmanden, hvorpå de kan afgøre sagen for deres eget værnething. Hører de derimod hjemme udenfor syslet, skal de stå til rette i staden som gæster[2]).

P. G. Thorsen: De med Jydske lov beslægtede stadsretter for Slesvig, Flensborg, Åbenrå og Haderslev.

---

1) D. e. sigter ham for at være en undvegen træl.

2) Meningen er, at den bonde, som i byen sigter en anden for at være tyv, ransmand osv., skal bevise sin sigtelses rigtighed for ikke at blive straffet for brud på byens offenlige fred. Er han hjemmehørende i syslet (Isted syssel), kan han føre dette bevis ved sit hjemmething mod at stille borgen blandt bymændene; hvis ikke skal han svare som gæst (fremmed).

SLÆGTSFORSKERNES BIBLIOTEK

IX.

OLDBREVE TIL OPLYSNING OM KONG VALDEMARS TID.

---

1. „Det testamente, som vor fromme fader erkebiskop Absalon gjorde før sin død."

(1201.)

Hvad der indeholdes i dette skrift bestemte og bortgav den ærværdige herre Absalon, Lunde kirkes erkebiskop, Sverigs primas (kirkehøvding), i overværelse af de tilkaldte mænd, her Esbern hans broder, her Gavfred abbed i Sore, provsterne Toke og Åge, magister Johannes, hans kapellan Thord, kaniker i Lunde kirke, præsten Anfred, hans kammermester Hakvin, hans svende Pavl og Simon og munken Henrik af Sore.

Hele sin fædrenearv, undtagen Fjalenslev som han gav sin broder[1]), overdrog han til Sore kloster.

Ås kloster i Halland gav og tilskødede han Vadby med hele sit tilliggende undtagen møllen.

Til kanikernes bord i Lunde kirke gav og tilskødede han Esberud med møllen i Rogen og alt sit øvrige tilliggende, skove og jorder. På samme måde

---

[1]) Fjalenslev (Fjenneslev lille, Fjalan er et gammelt mandsnavn) var som bekendt faderens sædegård og brødrenes hjemstavn.

SLÆGTSFORSKERNES BIBLIOTEK

gav og tilskødede han brødrene til deres bord Saxulstorp i Rume med kirken og sit øvrige tilliggende.

Til voxkærter i begge lysekroner og til nattelys i den hellige Lavrentii kloster gav han fire mark sølv årlig af stadens skat, som kaldes midsommergæld.

Den ærværdige herre Erik, erkebiskop af Nidaros, som er landflygtig for sin retfærdigheds skyld, 100 mark sølv[1]).

Martin, biskop af Bergen, 50 mark sølv.

Nigel, biskop af Stavanger, 50 mark sølv.

Ivar, biskop af Hamar, 50 mark sølv.

Nikolaus, biskop af Åslo, gav han en sølvskål (bæger) og de sølvtallerkener, som samme biskop fordum havde givet ham.

Herre kongen gav han den udmærket smukt forarbejdede sølvskål, som erkebispen af Nidaros engang havde foræret ham, og en lille guldflaske med lugtevand.

Her Sune[2]) skal betale ham 130 mark sølv tilbage og disse penge skal gives biskop Peder af Roskilde[3]) og brødrene dersteds.

Biskoppen af Roskilde havde han lånt 48 mark sølv til derfor at købe Alstofte; dem fik denne eftergivet og dertil den sølvskål, som han forhen havde givet erkebiskoppen.

Hans (Roskildebiskoppens) broder, herre kansleren (Andreas Sunesøn), efterlod han den sølvskål, som her Sune engang havde givet ham.

Her Esbern gav han den sølvskål, som Hildebrand havde lavet og den lille skål, hvoraf deres fader plejede at drikke, og hver af hans sønner fik en af de større sølvskåler.

---

[1]) De norske biskopper var fordrevne af kong Sverre og opholdt sig længe hos Absalon i Lund.

[2]) Absalons farbroder Ebbes søn.

[3]) Søn af Sune, altså Absalons nære frænde.

SLÆGTSFORSKERNES BIBLIOTEK

Her Alexander[1]) fik en sølvskål, af de bedre, og de brynjer han ejede, og hans to sønner gav han to mindre sølvskåle.

Fru Margrete[2]) to skåle af Ryboernes hellige kar. Kanikerne af Æbelholt en sølvskål af almindeligt arbejde, af vægt som 10 mark sølv.

Den større sølvskål, som han har stående i Sore, gav han Sore kapel til deraf at gøre en kalk.

Af sine sølvtallerkener bød han at der skulde gøres kalke til St. Lavrentii kloster, og det stærke og gode; men hvad der kunde blive tilovers af sølv, deraf skulde der gøres kroner i domkirken.

Her Alexander havde 8½ mark guld til deraf at lade en messehagel og lysekroner smykke, hvoraf alt en stor del var anbragt på en messehagel.

Præsten Eskil[3]) har guldringe, som skal anvendes til det samme. Det sølv som Ljudger skylder ham, skulde alt gives til de fattige.

Her erkedegnen skal af det sølv, som han modtog i tiende og af præsterne, og af det sølv, som her Alexander har, betale erkebispen af Nidaros og bisperne, som foran er bestemt, og hvad der bliver tilovers skal han samvittighedsfuldt uddele til klostrene i Skåne og Sælland.

Men her Alexander har ikke hans sølv, undtagen hvad der kan beløbe sig til en 700 mark gammel mønt i skånske penge, og af dette sølv pålagde han her Alexander at sende de 16 mark til Sore til betalinger til forskellige.

De penge, som Erik Karines søn og hans broder Sven og Konrad af Tumetorp skylder ham og hvis

---

1) Absalons søstersøn.

2) Rimeligvis Sunes datter af dette navn.

3) Vistnok sognepræsten i København af dette navn.

SLÆGTSFORSKERNES BIBLIOTEK

sum erkedegnen kender, bestemte han at skulle holdes tilbage. Den gæld, som Bonde Gamalielsøn skyldte ham for sine oppebørsler, eftergav han Bondes arvinger for sin sjæls skyld.

Erik Battesøn gav han en kappe med mårskinds-foder.

Magister Peder, erkebispen af Nidaroses kapellan, gav han en kappe med gråværks-foder.

Dekanen i Lund gav han en mårkjortel.

Sin kapellan Thord gav han en overkjortel og en kjortel af mårskind, en kappe med broget skindfoder og en jop (kjortel), ligeledes med broget skindfoder.

Simon en mindre jop med gråværk; Peder Stamme en grå daglig kjortel.

Marsil kok gav han et sengetæppe af ulveskind.

Peder staldmester gav han den hest, som sønnen Bjørn havde givet ham.

Hans broder Ulv gav han den brynje, som Esbern Mule havde givet ham.

Sin kammermester Hakvin gav han den hest, som Bonde havde givet ham.

En brun hest gav han Hakvin Normand.

Den sorte hest, som han havde i Sore, gav han til dette kloster.

Den blakkede hest bestemte han til erkebiskoppen af Nidaros.

De fribårne kvinder, som Nils staller har modtaget i trældom[1]), skal, hvor de end findes, være fri med deres sønner.

Den kvinde, han havde fået af Bjargehered i Skåne, gav han friheden tilligemed sine sønner.

---

1) Nils staller var Absalons ombudsmand på København. Trældommen var straf for visse forbrydelser (sml. talebrugen „slaveri" for tugthus).

SLÆGTSFORSKERNES BIBLIOTEK

Sin klerk Saxe eftergav han 2½ mark sølv, som han havde lånt ham. Saxe skal tilbagelevere de to bøger, som erkebispen har lånt ham, til Sore kloster[1]).

Magister Johannes gav han et sølvbæger.

Magister Valter den grå kjortel, som han havde på i julen.

15 guldringe med stene og én uden sten gav han St. Lavrentii kloster for at lade et plenarium (messebog) udføre.

Provsten Åge gav han den mindre sølvskål, som han havde i Sore.

De penge, som han havde stående i Cluny, gav han halvdelen af til dette kloster, den anden halve del derimod bestemte han til at sendes til Clairvaux.

Kirken i Vellinge skal have den pengesum eftergivet, hvis beløb erkedegnen kender.

Kirken i Stangby skal have et bol tilbage, som den gav (bispestolen) for et bol i Køping, og han tilføjede at kirken i Stangby skulde have bolet i Køping, indtil det andet gaves tilbage af bispedømmet.

En vis præbende skulde have et halvt bol i Upagre tilbage; den skulde beholde det halve bol i Arlev, indtil bispedømmet udleverede det andet.

Nikolaus munks præbende skal have det halve bol i Asmundetorp, og han tilføjede at den skulde beholde det i Saxulstorp, Nybyle sogn, indtil det andet udleveredes af bispedømmet.

Magister Hugo skal have sin præbendes ejendomme, indtil den udløses af bispedømmet.[2]).

---

[1]) Denne Saxe er uden al tvivl historieskriveren. At han var Absalons klerk, vil sige, at han udfærdigede hans breve og førte hans bøger.

[2]) Meningen er her vistnok som forhen, at han skal beholde andet mageskiftet gods, indtil præbendens oprindelige ejendomme tilbageleveres. De sidste fire bestemmelser synes at forudsætte,

SLÆGTSFORSKERNES BIBLIOTEK

Erkedegnen gav han en stor lækatskjortel, hvis den kan findes; var den der ikke, skulde han have et sengetæppe af mårskind.

Jofrid Kok to regnkapper, af hvilke den ene er fodret.

Erkedegnen pålagde han indtrængende at fuldføre den klokke, som han havde bestemt at gøre.

Magister Hugo et sengetæppe med broget skind.

Erkedegnens søn Nikolaus en overkappe med broget skind.

Præsten Eskil den fodrede kappe, som er i borgen Havn (København).

Kristjern Kok, der med urette var gjort til træl, gav han friheden.

Teglmesteren Age og Age stenskærer befalede han erkedegnen at give en gave.

En sølv æske med helgenlevninger gav han Sore kloster.

Herren gengælde ham i et evigt liv! amen.

Scriptores r. D. V 423. Liljegren, I 684.

---

2. Stadfæstelse på Lunde domkirkes gods og friheder.

(1203.)

I den hellige og udelelige trefoldigheds navn. Jeg Valdemar, kong Valdemars søn, af guds nåde og forsyn enekonge i det danske rige. Da jeg sad i kongesædet i Lundeboernes stad, der er Danmarks

---

at Absalon på bispedømmets vegne har påtvunget kaniker og kirker ufordelagtige mageskifter, som han nu vil tilbagekalde, ligesom det af en senere bestemmelse ses, at han uretfærdig har ført folk i trældom.

SLÆGTSFORSKERNES BIBLIOTEK

kirkelige hoved, for at ordne landets anliggender, så jeg, at det vilde være godt og nødvendigt for kirkens skyld til sikkerhed for kommende tider, med den kongelige myndighed at stadfæste og sikre de jordejendomme, som er givne til guds ære, og de årlige indtægter og ejendomme, som med kongelig gavmildhed er givne af vore forfædre, så de gaver, der er givne efter landets love af de berømmelige fremfarne konger kan få en bestandig stadfæstelse. Kong Knud, hellig ihukommelse, hvis tilbedte levninger smykker kirken i Fyn ja i hele Danmarks rige, har nemlig i denne by indstiftet en hovedkirke til guds og den hellige Lavrentii ære, han har givet den grunde og ejendomme, stadfæstet sine gaver med sin kongelige myndighed og af dem oprettet et provsti og ni præstepræbender[1]) tilligemed en skole. Endvidere gav han samme kirke som en brudegave og medgift 27 mark af denne stads årlige afgift, som den fra arilds tid har været betalt af hver arne, og alt dette har han på dens indvielses dag for guds åsyn og for bestandig stadfæstet i overværelse af mange og højtansete vidner, den tids bisper og præster, stallere og andre gode mænd af forskellig alder og stand. Desuden gav han brødrene, som dengang tjente gud på dette sted, for bestandig al kongelig ret af alt det gods, som han gav gud og den hellige martyr Lavrentius, således at sagefaldet skal tilhøre provsten og de andre brødre, med undtagelse af tre ting: dersom nogen landbo mister sin fred, skal han købe den af kongen, men provsten og brødrene hæver bøden; ligeså når

---

1) Præbenden var de indtægter, som hørte til et kanikedømme; Knud den hellige havde oprettet 10 sådanne i Lund; en af kanikerne valgtes til provst (foresat) for det hele „kapitel".

SLÆGTSFORSKERNES BIBLIOTEK

nogen af dem fælder leding, skal han bøde til kongen; heste skal de ikke stille, med mindre kongen selv kommer tilstede[1]). Vi derimod vil yde gud og hans moder Marie, den urørte jomfru, ved hvis nåderige hjælp vi har besteget vore fædres trone, vor taknemlighed ved at stadfæste og med vor kongelige myndighed samtykke i alle disse gaver og sagefalds indtægter, således som hin hellige mand har ordnet dem. Og vi vil endvidere tage alt det i vor beskyttelse, hvad enten vore forfædre kongerne eller biskopperne eller andre gode og troende mænd har givet til deres og deres nærmestes ihukommelse, både jorder og andet, ligesom vi overdrager provst og kaniker al kongelig ret af sagefaldet med de før nævnte undtagelser. Til stadfæstelse heraf har vi mærket dette brev med vort segl til ære for den kongernes konge, som lever og regerer en højlovet gud i al evighed, amen.

Hvis nogen voldsmand, af ædel eller lav byrd, født eller ufødt, skulde djærves at rokke og krænke eller helt at omstyrte disse bestemmelser, så dele han skæbne med de mænd, som sagde til gud herren: gå bort fra os, vi ville ikke kende dine veje! han have lod med Datan og Abiron; han være overgiven til den evige ild, hvor der gås fra isstrømme til ild og hede! Således sket i Lund i herrens år 1203, i den berømmelige Danekonge Valdemars første år

---

[1]) Det var en forret, som efterhånden udviklede sig i middelalderen, at fæstegårdens husbonde oppebar sagefaldet, idet kongen dog gerne forbeholdt sig de større bøder. Fredkøb betales af den fredløse efter overenskomst med kongen eller hans ombudsmand; at fælde leding, er at blive siddende hjemme under almindeligt opbud (se foran).

SLÆGTSFORSKERNES BIBLIOTEK

og i her Andreas, den fjerde Lunde erkebiskops første år[1]).

Liljegren, Svensk Diplomatarium I 149.

3. Stadfæstelse på Esrom klosters gods og friheder i Halland.

(1203?)

I den hellige og udelelige trefoldigheds navn og myndighed. Jeg Valdemar, kong Valdemars søn, af guds nåde de Danskes og Venders konge, Jyllands hertug og Nordalbingiens herre. Idet jeg overvejer alle menneskelige tings ustadighed og dødens uvished for enhver, og idet jeg frygter for ikke tilbørligt at ågre med det pund der er mig betroet af gud, så må jeg ansé det for alene at være af værd for mig at leve dette korte liv efter guds vilje og til hans velbehag, at sørge for fred og ro i det rige, han har betroet mig, og frem for alt for de klostergivne mænd, der tjener gud ved nat og dag og kæmper for os med åndelige våben mod de overjordiske magter. Derfor stadfæster jeg vore brødre i Esrom med min kongelige myndighed og mit segls vidnesbyrd alle de ejendomme, som de har erhvervet i Halland, enten af min fader eller min broder eller af andre gode mennesker, og hvad enten det har været ved gave, køb eller mageskifte. Ligeledes undtager og fritager vi deres landboer fra al tjeneste og alle oppebørsler, som tilkommer den kongelige ret[2]).

1) Vistnok udstedt i julen 1202, under kroningshøjtidelighederne. Året regnedes dengang i Danmark fra juledag. Erkebiskoppen regnede sin tiltrædelse fra modtagelsen af det pavelige pallium.

2) Det var selvfølgelig ikke for at fritage landboerne (fæstebønderne) for disse byrder, men for at overdrage dem til klosteret.

SLÆGTSFORSKERNES BIBLIOTEK

Men skulde nogen fordriste sig til at ville afkræfte dette vort gave- og frihedsbrev, skal han føle ikke blot den almægtige guds vrede og nidkærhed, men også vor hævn.

Thorkelin, Diplomatarium I 80.

4. Frihedsbrev for Århus domkirke.

(1204, 16. Marts.)

I den hellige og udelelige trefoldigheds navn. Jeg Valdemar, af guds nåde de Danskes og Venders konge, Jyllands hertug, Nordalbingiens herre, hilser alle dem som ser dette skrift evindelig. Skønt efter apostelens vidnesbyrd alt det som vorder gammelt og ældes er nær sin undergang: så ses dog det i nogen mon at undgå ødelæggelsen, som ved en omhyggelig konstners forsynlighed overleveres til bogstavernes seje hukommelse. De ting nemlig, der ved tidens magt, om de end er nok så befæstede, ligesom rykkes op med rode af menneskenes sind, — thi at mindes alt er snarere et guddommeligt end et menneskeligt kår! — de kommer aldrig til deres solnedgang, når først de er optegnede; en ny sol kaster meget mere sine stråler over dem, så de hvergang ligesom vender tilbage til opgangen, og de som læser dem hvergang ligesom kaldes tilbage til deres første ophav og oprindelige mening. — — —

Vide skulle alle, at vi vil give kirken de friheder, som den nævnte biskop (Peder af Århus) ikke kunde overdrage den tillige med sine ejendomme, fordi de horte til den kongelige ret, så vi altså fritager alt det, som han til sine synders forladelse overdrog og tilskødede den hellige Klemens's kirke til det guds

SLÆGTSFORSKERNES BIBLIOTEK

huses skrud, som han elskede frem for alle sine forgængere og højt ophøjede, fra al leding, stød, kværsæde og al kongelig skyld og inne[1]), så de skal ikke stande nogen kongelig ombudsmand til rette i nogen måde. For at denne gave kan blive urygget osv.

Givet i Rude, den 17. dag før første April i herrens år 1204, i vort riges andet år.

Thorkelin, Diplomatarium I 83.

---

5. Århus domkapitels vedtægter.

(1206.)

Kapitlets vedtægter[2]).

Til gud faders lov og ære, den almægtige og udelelige trefoldigheds og den højærværdige jomfru Maries, er det i herrens år 1206 bestemt og fastsat efter vor ærværdige fader (biskoppens) og det hele kapitels råd i Årus, at følgende skal holdes helligt og ubrødeligt af os.

Biskoppen og enhver af lærd stand, som skal optages som kanik, skal aflægge ed på at holde følgende artikler[3]):

---

1) Stød (det gamle stud, af at støde til, bidrage til) er her navnet på en kongelig skat, men bruges også om andre sammenskud (brandstød, tyvestød). Inne er vistnok oprindelig enhver ydelse, men bruges særlig om alt offenligt arbejde (ægter, befæstningsarbejder osv.).

2) Domkapitlet var som bekendt det samfund af kaniker, som fandtes ved hver domkirke og hvis opgave det var at forestå gudstjenesten i denne og andre kirker og tillige at uddanne stiftets vordende præster.

3) Det er altså både biskoppens håndfæstning ved valget og kanikernes ved deres optagelse i kapitlet.

SLÆGTSFORSKERNES BIBLIOTEK

1. at han vil hædre og agte kanikerne efter al skyldighed og ikke mindske, men snarere efter evne øge deres friheder;
2. at han aldrig vil tiltvinge sig den myndighed alene, uden kapitlets samtykke, at tildele nogen værdigheder, præbender eller kanikegårde[1]);
3. at han aldrig vil foretage sig eller forsøge på at foretage sig vigtige og for kirken betydningsfulde handlinger som gaver, salg eller afhændelse af kirkens gods eller andet som kunde skade den, uden at have indhentet kapitlets råd og samtykke;
4. at han ved at besætte sognepræsteembeder ikke vil følge sine personlige uvedkommende indskydelser, men sin fornufts stemme, såsom intet er mere skadeligt for guds kirke end at uværdige stedes til sjælenes forsorg, og det er usømmeligt og aldeles meningsløst at sådanne skal styre andre, der ej forstår at styre sig selv;
5. at han aldrig enten selv tager eller uden den største nødvendighed tillader andre at tage den kirketiende, som er bestemt til de fattige, med mindre det er åbenbart nyttigt og han da gør det med kapitlets råd og samtykke;
6. at han efter evne vil hjælpe til denne kirkes og andre kirkers bygning og til at støtte og fremme de fromme stiftelser og Kristi fattige og alt hvad der tjener til det offenliges tarv;
7. at han er betænkt på, så vidt kirkens anseelse tillader det at indskrænke sine udgifter, for at ikke

---

[1]) Biskoppen stod overfor kapitlet som senere kongen overfor rigsrådet. De værdigheder, der kunde tildeles kanikerne, var erkedegne- og provstedømmet. Desuden fandtes der i kapitlet en sangmester (cantor), og en skolemester (magister scholarum) som forestod den forberedende peblingeskole (latinskolen).

SLÆGTSFORSKERNES BIBLIOTEK

han, til hvem de andre skal se op, skal nødes til at fortære andres gods på en uretfærdig og forkastelig måde og sætte sin kirke i borg og gæld;

8. at han selv flittig og omhyggelig varetager sit bispeembed, som består i at vie klerke, at indvie kirker og kirkegårde og holde messe, særlig på de store højtider i Århus kirke, og undgå forbudne og ulovlige gerninger;

9. at han ikke åbenbart går i rette, når han har nogen klage over en kanik, men fremsætter den for sine brødre[1]);

10. at han endvidere aldrig udtaler band og forbud mod nogen af vrede eller hastighed, men altid med stor betænksomhed og efter moden overvejelse, så der går en tre gange gentagen advarsel forud;

11. at han ikke sender sognepræsterne sine heste på foder til jul eller nogen anden tid, til deres tab og skade;

12. at han ikke steder nogen til afgåede klerkes gods, uden at lade vedkommende få alt hvad der med rette hører ham til.

13. Vi lover alle og enhver på vor tro, at ingen skal blive udvalgt eller modtagen til kanik og vor broder, til en endnu ikke ledig, men altid kun til en virkelig ledig præbende, med mindre det skulde blive pålagt os umiddelbart fra det apostoliske sæde.

14. Fælles og særligt gods skal udelukkende være for de residerende (kaniker), og ingen skal kaldes

---

1) Det var en almindelig bestræbelse i middelalderens forskellige samfund (adelige, borgerlige osv.) at unddrage medlemmernes indbyrdes tvistemål den almindelige retslige afgørelse. Man fulgte deri exemplet fra slægternes måde at afgøre medlemmernes indbyrdes sager på; deraf den hyppige betegnelse „brødre", „broderskab" o. l.

SLÆGTSFORSKERNES BIBLIOTEK

residerende som kan bevises at være mere fraværende end nærværende[1]).

15. Hver kanik skal ved sin optagelse afgive det løfte at ville holde bestemmelserne og ikke at røbe kapitlets hemmeligheder til nogen.

16. Kanikernes tal må ikke forøges, eftersom det er bedre og hæderligere at få tjener gud på en fyldestgørende måde end at mange gør det dårligt og uden fynd på grund af manglende livsophold.

E. Pontoppidan, Annales ecclesiæ Danicæ, I 619.

---

6. Århus domkirke får af kongen tilskødet øen Tunø.

(1216, 23. November.)

Valdemar, af guds nåde de Danskes og Venders konge, hilser alle den hellige moder kirkens sønner, som ser dette brev, evindelig! Eftersom tiden handler ilde med det som er sket, så er det forsigtigt at fæstne det, som sker i tiden, i bogstavernes vidnesbyrd. Derfor vil vi at alle, såvel nærværende som tikommeude, skal vide, at vi har mageskiftet på følgende måde med Årus kirke. Os er nemlig tilskødet møllen i Valby og ejendomme i Nesby og Hidning, som Sven højlovlig ihukommelse, fordum bisp i Årus, ejede og i manges nærværelse skødede til den nævnte kirkes bygning i herre Andreas Lunde

---

[1]) Vi har endnu benævnelsen residerende kapellan; forhen også sædedegne (modsat løbedegne). Sædekanikerne forrettede tjenesten i kirken og skolen, de andre var i reglen sognepræster med præstegård.

SLÆGTSFORSKERNES BIBLIOTEK

erkebiskops skød[1]), for en betaling, som han tog til sine egne fornødenheder af gode menneskers gaver, der var bestemte til den nævnte bygning. Vi tilskøder derimod den nævnte kirke den ø, som hedder Thund med samme frihed som den, kirken har af sine andre ejendele, og således, at den hverken må afstås til biskoppen eller kanikerne, men bestandig skal tjene til den nævnte kirkes brug. Også alt vrag, som vi ellers har forbeholdt os selv over hele riget, vil vi af nåde forunde kirken, hvis noget driver ind på denne ø.

Nærværende ved dette mageskifte var dronning B(erengaria), biskop Ebbe af Årus, Nikolaus greve af Halland, Palne erkedegn i Årus kirke, Ivar provst, Take skænk, Ape Hjelm, Vogn Gunnesøn, Asger Olavsøn, Ketel Hakonsøn (?) og mange andre, såvel klerke som lægfolk, der dengang var i vor gård[2]). For at der ikke senere skal opstå nogen strid om det foranstående, så har vi bestemt til sandhedens bekræftelse at forsyne dette skrift med vort segls stadfæstelse. Sket åbenbarligen i vor gård på Samsø, i herrens år 1216, St. Klemens dag, i vort 15. år.

Thorkelin, I 96.

---

6. Frihedsbrev for Nestved kloster.

(1209, 23. September.)

I den hellige og udelelige trefoldigheds navn. Enhver sag, som er bleven optegnet, er dermed op-

---

1) Tilskødningen foregik fordum således, at jordens sælger lagde en græstørv eller noget af jorden i køberens kappeskød, som vidnerne imidlertid holdt i.

2) Curia, det franske cour, tysk hof; det betegner særlig kongens gård og alle dem der danner hans omgivelse (hofmænd).

SLÆGTSFORSKERNES BIBLIOTEK

bevaret til en stadig ihukommelse. Derfor hilser jeg Valdemar, af guds nåde de Danskes og Venders konge, Jyllands hertug, Nordalbingiens herre, alle såvel nærværende som tilkommende, der måtte få dette skrift at se, i herren. Idet jeg har betænkt den sandhed i evangeliet, at det ikke gavner noget menneske, om han vandt den hele verden, men tog skade på sin sjæl, har jeg tillige sammenlignet de forgængelige og timelige ting med de guddommelige og himmelske. Men eftersom friheden er det mest uforlignelige gode, et gode, som overgår selv de dyrebareste ting, så stadfæster vi alt det, som af vor broder, højlovlig ihukommelse kong Knud, og andre forgængere er forundt munkene i St. Peders kloster i Nestved til deres frihed, idet vi i håb om den guddommelige gengældelse ved deres forbøn, med vor myndighed og vort segl bekræfter det. Men dette er navnene på de ejendomme, der her sigtes til: hele byen Nestved på begge sider af åen, Grimstorp, Ladby, Ladbytorp, Faxinge, Halstad, Løbetorp og de andre dertil liggende steder. Og eftersom det er bleven skik at deres mølle er bleven tagen i brug til vor tjeneste uden told, så har vi bestemt at afskaffe denne misbrug aldeles, for at der ikke derved i tidens løb skal afstedkommes skade for dem, medens det vilde kunne regnes os til synd for den evige dommer; vi byder derfor alle og enhver ved vor kongelige myndighed, at ingen skal djærves at bruge deres mølle uden at svare told deraf, hvad enten det er folk af vor eller andre høvdingers vårdned.

Desuden overdrager vi dem som fri gave hele den kongelige skyld, som i almindelighed kaldes midsommergæld, i deres allerede nævnte by Nestved, således som den tilhører os, og endvidere fritager vi alle deres ejendomme med tilliggende bryder og land-

SLÆGTSFORSKERNES BIBLIOTEK

boer fra leding, stød, kværsæde og al kongelig skyld, så de bestandig skal være undtagne.

Denne frihed ses de nu alt af gamle breve af vore forfædre at have havt i lang tid, indtil nogle af de kongelige ombudsmænd af altfor overdreven nidkærhed efterhånden har pålagt deres bønder et tungt og utåleligt åg, som helt har gjort den tidligere frihed til intet, og det er os derfor klart, at den frihedsgave, som de har opnået af os, for en stor del vil blive ophævet ved ydelser af fødevarer og ved forpligtelser til at føre vore ting fra sted til sted på deres vogne. Derover har munkene tidt og mange gange følt sig ængstede som for et trældoms åg og har bønfaldet os med tårer om at løse dem deraf som fra en utålelig byrde. Af medfølelse har vi da sluttet en overenskomst med dem, således at de har overdraget os gården Ristorp på Falster, hvorimod vi har befriet dem for al kongelig tynge og alt hvad der kunde henregnes til kongelig ret, som midsommergæld, stød, kværsæde, leding, ydelse af fødevarer, ægter og det kongelige sagefald, så de i al evighed skal være befriede derfor, så sandt gud er vort vidne.

Men hvo der skulde vove på nogen måde at angribe denne vor frihedsgave og gøre det ugjort, hvad vi har bestemt, han skal samle sig den evige konges vrede til den vredens dag og den store prøvelsens dag, og tage lod med de uretfærdige. Men dem som ville bevare denne vor bestemmelses frihed, dem skal guds fred, som overgår al forstand, bevare hjerte og tanke i fred og give det evige liv! I året 1209, 12. terminsår, 9. dag før første Oktober, i min regerings 8. år. Biskop Peder vor kansler, Roskildekirkens styrer, har udstedt dette vort brev i Vordingborg, til bestyrkelse og stadfæstelse for munkene til St.

SLÆGTSFORSKERNES BIBLIOTEK

Peder, han, der ville værdiges at åbne os det himmelske riges dør med de hellige!

Thorkelin, I 88.

---

8. Voldgiftskendelse mellem Viborg kaniker og Vidskøl munke om Læsø.

(1219.)

Jeg broder Gunnar, kaldet abbed i Øm, hilser alle dem som måtte læse eller høre dette i herren. Da der var strid mellem de Viborg kaniker og de Vidskøl[1]) munke om delingen af deres jorder på Læsø og flere andre ting, og herre kongen, således som hans brev udviser, har afsagt en endelig kendelse herom, så beskikkede han tillige os til at udføre sin dom. Vi tog derfor provsten fra Viborg her Johannes og prioren fra Vidskøl her Peder og brødre fra begge steder med os og drog over til Læsø, hvor vi nøje undersøgte stedforholdene og først endte deres trætte på østsiden ved Furnes om skovens yderste grænse, idet vi oprejste munkenes kors som grænsemærke på strandbredden[2]). Herfra mærkede vi efter skik og brug grænsetræerne i skoven med en øxe. Om Burum traf vi den afgørelse, at munkene fremdeles skulde beholde hvad de har taget i besiddelse til kirkebygning og til pløjejord; men resten skal være fælles for kanikerne og munkene og aldrig bruges til andet. Men da jorderne fra St. Torbæk, der er den yderste

---

[1]) Navnet Vidskøl (vidskøvel, d. e. skov-ryd?) gengaves på latin ved det næsten ligelydende vitæ schola, der betyder „livets skole".

[2]) Furnes minder i sit navn om de tidligere betydelige fyrreskove på Læsø.

SLÆGTSFORSKERNES BIBLIOTEK

grænse for munkenes skov, mod vest helt ud til øens vestspids tilhører kanikerne, så delte vi efter kongens bud de jorder, som munkene ejer øst for denne bæk, således, at munkene skal afstå til kanikerne med evig ejendomsret alle de jorder, som ligger mellem den store sten øst for korset og munkenes skov og havet, hvad der svarer til den halvdel af jorderne der er tildømt kanikerne; medens derimod al den øvrige jord for bestandig skal følge Vidskøl som dets fjerding[1]). Ligeledes blev der efter vor mægling truffet den overenskomst mellem munkene og kanikerne, at hver af dem skal have fri adgang gennem den andens område, at de skal have fælles fægang i begges lodder og at hver skal have af vildt hvad de kan bede overalt på øen. Dette er sket i herrens år 1219, da her Asgåt var biskop og Johannes provst ved Viborg kirke og her Johan abbed i Vidskøl.

E. Pontoppidan, Annales ecc. D. I 630.

9. Nils Nilssøn (Grevesøn) gør testamente før sin pilegrimsfærd.

(Senest 1223[2]).

I faderens, sønnens og den hellig ånds navn. Jeg Nikolaus, søn af herre grev Nikolaus, hilser alle

[1]) Kanikerne har altså foruden alt vest for bækken ved kongens dom tillige fået halvdelen af jorderne øst for den, idet munkene ialt kun ejede en fjerdedel af øen.

[2]) Brevet er vel uden tidsmærke, men da det er stadfæstet af en biskop Peder af Roskilde, må det senest være udstedt i den yngre biskop Peders dødsår 1225 (Regesta d. D. nr. 515); men da det tillige siges at være fuldbyrdet i kongens nærværelse, må det have været senest 1223, før fangenskabet.

SLÆGTSFORSKERNES BIBLIOTEK

troende, som ser dette skrift såvel tilkommende som nærværende. Derfor overgives forfædrenes gerninger til skriften, for at ikke de skal gå i glemme eller forvanskes af onde mennesker osv.

Vide skulle derfor alle nærværende og tilkommende, at jeg Nikolaus ved den guddommelige nådes tilskyndelse og efter min herre kongens råd og tilladelse, såvel som efter min moders og øvrige frænders bestyrkelse har besluttet at gå i pilegrimsfærd for at afsone min synd. For nu at kunne påtage mig denne store rejses udgifter, hvortil jeg kun havde ringe evne, men dog ikke ønskede at modtage mine venners hjæp, da jeg holdt for, at min gerning vilde være gud des tækkeligere, når jeg selv ydede alt dertil, så har jeg solgt mit kære fædrene arvegods, det som jeg har fået efter mine fædre og deres forfædre. Det har jeg solgt og overgivet til mine kære brødre, der tjener gud i Esrom, i herre kongens nærværelse og idet min moder ligeledes var tilstede og gav sit samtykke tilligemed mange andre af landets høvdinger og hædværde mænd. Og for at det kan være alle fuldstændig vitterligt, så er denne ejendoms navn Huseby med hele sit tilliggende, med skove, enge, fiskevand, fægange, mølle, huse og andet rørligt og urørligt gods; og Skederud med hele sit tilliggende, skove marker, enge, fægange, fiskevand, landboer og oppebørsler.

Skulde jeg imidlertid komme hjem i god behold, så skal det jeg her under salgsform har overgivet de nævnte brødre, atter uforandret tilhøre mig, dog således at jeg først betaler hvad jeg har modtaget af dem i penge eller heste, og indtil det sker skal de eje de nævnte ejendomme uden nogen modsigelse og nyde alle deres indtægter uden at aflægge regnskab derfor. Skulde jeg imidlertid være gået al kødets

SLÆGTSFORSKERNES BIBLIOTEK

gang, skal de have disse ejendomme til bestandig arv og eje og vi forbyder alle og enhver under bands straf nogensinde at skille klostret ved dem eller at sælge eller mageskifte dem mod andre.

Hvis iøvrigt nogen ønsker at vide, hvorledes vi har tænkt at anvende denne salgssum, så skal det her kortelig meddeles. Først skal de da give mig ni mark guld i heste og sølv; af resten har jeg givet dem tre for at løse min hovedlod[1]) og en fjerde lægger jeg til til skrud for min skytshelgen St. Nikolaj alter. Andre fire mark skal de udbetale til min kære fæstemø, så snart de har modtaget sikker efterretning om min død; skulde hun imidlertid også være død, da udbetales de i sølv til hendes arvinger.

Endvidere har jeg til min sjæls frelse givet to mark (guld) til følgende klostre og kirker, som de så skal udbetale: nemlig Æbleholt, Slangetorp, nonnerne i Roskilde, Ringstad, Nestved, Sore, Andvårdskog gæstehus, Roskilde kirker, Ramløs, Avnes, Skeping, Krokstorp, Jarløs, Horslev, Aketorp, St. Klemens kirke i Slagløs, hver én (mark sølv). Den ene (mark guld), som da er tilovers, skal de uddele til præster og fattige på den første og tredivte dødsdag fra efterretningens modtagelse og på min årdag[2]).

Angående mine huse og alt mit løsøre, det vil sige mine klæder og kvæg, har jeg bestemt følgende: at der nemlig deraf oprettes et alter for de hellige mænd apostelen Jakob, biskop Nikolaus og kong Olav og de hellige jomfruer Gertrud og Juliane.

---

[1]) Hovedlodden er den enkeltes del i familiens ejendom, hvert barn havde sin. Dog tiltrådte den enkelte først sin ejendom som arv ved boets opløsning, og det var da skik at give en del til gudeligt brug (hovedtiende; se Den nord. kirkes grundlæggelse, s. 549 Tillæg s. 62).

[2]) Årdagen er dødsdagens årlige mindedag.

SLÆGTSFORSKERNES BIBLIOTEK

Desuden skal der årlig holdes et mindemåltid i broderskabet med hvedebrød og mjød, at det kan blive des bedre. Skulde jeg ved guds beskærmelse komme tilbage vil jeg selv ærlig opfylde alt dette.

Thorkelin, I 113.

10. Kong Valdemar den unges stadfæstelse på Nils Grevesøns testamente.

(1218—31.)

I den hellige og udelelige trefoldigheds navn. Jeg Valdemar den unge, af guds nåde de Danskes og Venders konge, hilser alle troende kristne såvel nærværende som tilkommende evindelig. Den kongelige beskyttelse bør først og fremmest komme dem til gode, som har hengivet sig til klosterlivet osv.

Det skal derfor være vitterligt for alle dem, som ser dette skrift, hvorledes ejendommene Huseby og Skederud med alle deres tilliggender er kommen i brodrene i Esroms eje. Nikolaus nemlig, med tilnavnet Grevesøn, påtog sig at gøre en pilegrimsfærd til Jerusalem for at vinde det evige liv og overgav ved denne lejlighed en del af disse ejendomme som gave for sin sjæls frelse til brødrene i Esrom, nemlig fire mark guld, og en anden del, nemlig 16 mark guld, som ret køb; det skete i Vordingborg i vor fader kong Valdemars og mange andre af landets stormænds nærværelse. For at nu dette salg kan blive uryggeligt for brødrene, stadfæster vi det med dette brev og vort påtrykte segl og vil bestyrke det mod alle modstanderes anfægtelser. Vidner på denne

SLÆGTSFORSKERNES BIBLIOTEK

stadfæstelse er Knud hertug, kong Valdemars søn, Jakob Sunesøn, Benedikt Johansøn, Eskil Snubbe.

Thorkelin, I 115 [1]).

---

11. Et mageskifte mellem erkebiskop og domkapitel i Lund.

(1222, 16. Juni.)

Andreas, af guds nåde erkebiskop i Lund, Sverigs kirkehøvding, sender alle som ser dette brev sin hilsen og det ønske at måtte gå frem fra godt til det som er bedre. Det skal være vitterligt for alle, at vi med alle sognemænds og alle andre vedkommendes samtykke har givet og overdraget Lunde kapitel nu og fremdeles vor kaldsret til den større Fruekirke i Lund i mageskifte, så de (kanikerne) skal have alle den nævnte Fruekirkes ejendomme i enhver henseende med al ejendomsret, de og deres efterkommere at gøre og lade med dem hvad de vil i alle måder. Derimod har samme kapitel givet og overdraget os og vore efterfølgere ved samme mageskifte den gård med haver og andet tilliggende, som fordum tilhørte magister Johannes; idet vi gensidig giver afkald på al indsigelse ifølge kirkelig og verdslig ret, også den som for os og vore efterfølgere kunde gøres gældende ifølge retsreglen om tab af over halvdelen af den rette værdi. Hvis nogen alligevel vilde foretage sig noget imod dette mageskifte, som det er os om at gøre at bevare urygget, så skal han falde i en bøde af 100 mark og mageskiftet ikke desmindre stå ved

---

[1]) En ligelydende stadfæstelse er udstedt af gamle kong Valdemar, kun at her vidnernes navne mangler (sst. s. 116).

SLÆGTSFORSKERNES BIBLIOTEK

magt. Givet på vor gård Glustorp, den 16. dag før første Juli, i herrens år 1222.

Liljegren, I 224.

12. Pavebrev om indsættelsen af en ny erkebiskop.

(1224, 11. Januar.)

Honorius osv. til magister Andreas, fordum erkebiskop af Lund og Peter biskop af Roskilde.

Ved vore elskede sønner magister Alber og præsten Andreas har vi sendt vor elskede søn, den udvalgte erkebiskop af Lund, palliet, som er det yppersteprælestelige embedes jertegn, for at I skal kunne tildele ham det efter indvielsen. Vi overdrager derfor eder som vore brødre, ved dette apostoliske skrift, som I herved får under vor bulle[1]), at I tildeler ham det efterat han har modtaget indvielsens nådegave og modtager hans troskabsed i den romerske kirkes navn. Hvis der imidlertid skulde vederfares den ene eller anden af eder noget menneskeligt før palliet er bleven tildelt, skal den efterlevende ikke des mindre alene udføre det apostoliske pålæg. Givet i Lateranet, den 11. Januar i vort 8. år.

Liljegren, I 232.

[1]) Bullen er det pavelige blysegl, der hænges under brevet i en hampesnor, og hvorefter ofte pavebrevene kaldes. Seglene er ellers på den tid i reglen trykkede i et stykke vox, som hænger i en silkesnor eller en pergamentstrimmel, og mange breve er forsynede med hele rækker af sådanne segl. Derimod gaves der ikke brevet egenhændig underskrift.

SLÆGTSFORSKERNES BIBLIOTEK

13. Kong Valdemar giver biskoppen af Roskilde øen Saltholm.

(1230, 1. Avgust.)

Valdemar, af guds nåde de Danskes og Venders konge, hilser alle som ser dette evindelig. Hvad der gøres i tiden udslettes snart af hukommelsen, dersom ikke det slås fast ved hjælp af det levende eller det livløse (skrevne) ord. Det skal være vitterligt for alle nærværende og tilkommende, at vi har overdraget biskop Nikolaus af Roskilde en ø, som kaldes Saltholm, til evig eje. For at dette ikke i fremtiden skal gå iglemme, stadfæster vi det hermed ved vort segl. Givet i Vordingborg, i herrens år 1230, den 1. Avgust.

O. Nielsen, Københavns Diplomatarium I 6.

---

14. Kong Valdemar fritager 6 havne for leding.

(1232, 2. Juni.)

Valdemar, af guds nåde de Danskes og Venders konge, hilser alle som ser dette brev evindelig. Det skal være vitterligt for alle, såvel nærværende som tilkommende, at vi fritager de 6 havne, som hører til Lundekanikernes bord, for al leding. Og for at denne vor fritagelse skal være fast og uryggelig, har vi ladet den forsyne med vort segls stadfæstelse, idet vi befaler, at ingen skal fordriste sig til at gøre de nævnte kaniker nogen overlast i henseende til denne gave, dersom ellers han vil undgå vor unåde. Givet på Hveden i herrens år 1232, den 2. Juni.

Liljegren, I 267.

SLÆGTSFORSKERNES BIBLIOTEK

15. Ledingsbønder og hærmænd.

(1232—41 [1]).

Erik, af guds nåde de Danskes og Venders konge, hilser i nåde indbyggerne i Varvid syssel. Det skal være eder alle vitterligt, at vi i ingen måde vil mindske herre biskoppen af Ribes skiben, men at vi vil at de skal forblive ukrænkede, som alt forhen vor elskede fader og vi har ladet det lyse og gøre vitterligt. Hvis altså en havnebonde af hans skiben skulde komme til os og svigagtig fortie det, at han var af bispens skiben og gøre os troskabsløfte som vor hærmand, så vil vi, at dette løfte skal være uden betydning og uskét; thi det er ret, at den som falskelig beder om noget, igen må miste hvad han ved sin bøn har opnået [2]).

O. Nielsen, Ribe oldemoder, s. 8.

---

16. Overenskomst mellem kongen og Ribe domkirke.

(1233, 6. Oktober.)

Valdemar, af guds nåde de Danskes og Venders konge, hilser alle, som ser dette, i herren. Det skal være vitterligt for alle nærværende og tilkommende, at det har været en skik mellem os og Ribe kirke, at vi har havt biskoppens sagefald tilligemed vor egen på vore gårde, de som kaldes husebyer, og at biskoppen ved samme kirke på sådanne gårde, som tilhører ham, ved siden af sit sagefald har havt alle

---

1) Udstedt af den udvalgte konge Erik i faderens levetid.

2) Heraf ses, at kongen modtog bønder som sine hærmænd og derved fritog deres gård fra skat og tynge, når de tilbød ham deres tjeneste.

SLÆGTSFORSKERNES BIBLIOTEK

vore tre marks sager undtagen ledingen[1]). For at nu ingen af vore ombudsmænd i fremtiden skal træde denne gamle vedtægt i vejen, vil vi ved nærværende aktstykke have den stadfæstet. Givet i Vordingborg i herrens år 1233, den 6. Oktober.

O. Nielsen, Ribe oldemoder s. 5.

---

17. Biskop Gunner af Ribes voldgiftskendelse mellem sine bønder, med hensyn til deres hoveri.

(1233, 21. November.)

Gunner, af guds nåde biskop i Ribe, alle som ser dette skrift hilsen i den sande helse. Sognemændene i Tønder har ligget i strid med dem i Andeflyd om de tjenester, de skal gøre til vor gård, og vi har derefter gjort følgende forlig mellem dem. Sognemændene i Andeflyd skal dele alle de tjenester som fra arilds tid hører til vor gård halvt med Friserne i Utbøling i Tønder, undtagen den skyld af fødevarer til jul og i påskeugen, thi den skal de nævnte sognemænd (af Andeflyd) ikke føre på deres vogne; men de andre fødevarer, de som gives i leding, dem skal de på deres bekostning og på deres egne vogne føre til stranden eller hvorhen vi er kaldede eller kan vide for sikkert at vi vil blive kaldede med vore skibe og vore skippere eller med vore heste, udenfor Jylland. Ligeledes skal enhver af dem holdes til på sin bekostning at føre vor havre, både stød og gave, til

---

1) Biskoppens sagefald var bøder for helligbrøde. En huseby var en hovedgård med tilliggende bøndergårde (fæstegods). Biskoppen får altså ikke de større (40 marks) bøder, ej heller bøderne for fældet leding.

SLÆGTSFORSKERNES BIBLIOTEK

Lustorp[1]). De andre arbejder, som fra arilds tid skyldes os, skal de dele halvt mellem sig.

Givet i herrens år 1233, den 11. dag før første December.

O. Nielsen, Ribe oldemoder, s. 21.

18. Plovpenge af jydske sysler og stæder.

(1234, 6. Juli.)

Valdemar osv. — gør vitterligt —, at vi har overdraget herre biskoppen af Ribe for den halve mønt, han hidtil har havt i Ribe by, plovpengene i Hardesyssel, Almundsyssel og Varvidsyssel med stæderne Varvid og Lemvig[2]). — Givet på Imbre i herrens år 1234, den 6. Juli, i nærværelse af herrerne Uffe erkebiskop af Lund, Nikolaus biskop af Roskilde, grev Albert og her Vagn Gunnesøn, ved præsten her Peders hånd.

O. Nielsen, Ribe oldemoder, s. 5.

[1]) Lustorp bispegård ved Ribe. Der skelnes mellem stød- og gave-havre, eller som vi vilde kalde det: ældre regelmæssig og senere extra-skat. Efter den sællandske lov kunde hin indrives ved rettergang, denne ikke.

[2]) Plovpengene udrededes som en almindelig skat af hver plov, også af dem, som ellers var fritagne fra alle afgifter. Derom har Ribe oldemoder opbevaret følgende brev:

Valdemar osv. hilser i nåde indbyggerne i Hardesyssel. Det bør I tilvisse vide, at ingen er fritagen for at betale de penninge, som skal ydes af hver plov (i vederlag for mønten), men at alle klerke og klostergivne er pligtige at betale dem lige såvel som lægfolk. (R. O. s. 8.)

SLÆGTSFORSKERNES BIBLIOTEK

19. Frihedsbrev for Sorø kloster.

(1234, 24. Maj.)

Valdemar, af guds nåde de Danskes og Venders konge, hilser alle som ser dette skrift evindeligt. Det skal være alle vitterligt, nærværende og tilkommende, at vi fritager og såvel for os som vore efterfølgere i al evighed undtager alle Sore klosters ejendomme, som det ejer med rette, både dem det har af Esbern Nilssøn og dem, det alt forhen har havt, fra al ledings afgift, inne og stød, samt al tjeneste, som hører til den kongelige ret. For at opnå denne frihed af os har brødrene af det nævnte kloster tilskødet os alt hvad det ejer i Snertinge med alt sit tilliggende og dertil 100 mark sølv efter den større vægt. Derfor har vi udstedt dette brev og stadfæstet det med vort segl, for at ingen for fremtiden skal rokke denne frihedsgave og tilføje klosteret nogen men.

Givet ved Masnedsund i herrens år 1234, den 9. dag før første Juni.

Thorkelin, I 117.

---

20. Pavebrev om et testamente.

(1237, 11. Avgust.)

Gregorius osv. til erkebispen af Lund.

Vor ærværdige broder, biskop (Nils) af Roskilde, der er fuldfører af en afdød ridder Esberns sidste vilje, har i en klage til os meddelt, at den nævnte Esbern på sit yderste bestemte visse ting af sine ejendele til visse personer og andre at skulle gives til de fattige og til kirkelige stiftelser, således

SLÆGTSFORSKERNES BIBLIOTEK

som det klarligen kan bevises af hans seglhængte brev og mange gode mænds vidnesbyrd. Nu hersker der imidlertid en slet skik i dette land, der snarere burde kaldes uskik, ifølge hvilken det er tilladt med tolv vidner, som kaldes et nævn, at afgive den forsikring, at den afdøde ikke har efterladt en eller anden noget, til trods for at der haves et ægte brev og troværdige vidner for det modsatte, hvorved da dette testamente gøres ugyldigt. Og nu påstår en kvinde ved navn Margrete, boende i Roskilde stift, den nævnte Esberns moder og arving, i henhold til denne ret at ville underkende hans sidste vilje og hindre dens udførelse, og dette vil utvivlsomt blive tilfældet, dersom ikke biskoppen selv bemyndiges til at udføre testamentet. Derfor byder vi, at du, dersom det forholder sig således, tvinger den nævnte Margrete under trusel af band og forbud, at hun uden hensyn til den omtalte skik tilsteder testamentets udførelse, også med hensyn til det som er bestemt til fromme øjemed.

Givet i Viterbi, den 11. Avgust i det 11. år.

Liljegren, I 289.

---

21. „Kaniken her Tyge Degns testamente, han hvis årdag holdes af en gård i Køpinge."

(1238, 3. September.)

I navnet gud faders og søns og den hellig ånds, amen. Jeg Tyge kaldet Degn (Diakn), kanik i Lund, har svag på legem men karsk på sjælen overvejet, at det som opstår i tiden også går til grunde i tiden, hvorfor jeg er betænkt på at sørge for min sjæl og at oprette et testamente over de ejendele, gud har givet mig, og det på følgende måde.

SLÆGTSFORSKERNES BIBLIOTEK

Først bestemmer jeg da en mark sølv til den hellige Lavrentii kirke, i hvilken jeg har valgt mit gravsted. Dernæst 3 skilling grot til den hellige Klemens' kirke i Århus. Kirken i Køping én skilling grot, præsten halv så meget og kirketjeneren dersteds 2 øre i skånske penge. Prædkebrødrene i Lund en skilling grot til malning, de mindre brødre[1]) sammesteds en skilling grot til deres kirkebygning. Ligesa St. Klemenskirken sammesteds; ligeså St. Jakobs kirke; ligeså St. Pavls kirke, præsten ligeså en skilling grot, kirketjeneren to øre i skånske penge. For min årdag, at holde hvert år i Lunde kor, giver jeg mine kære medbrødre kanikerne i Lund i skøde og til hånde min købte gård i Køping, i Ingelstad hered, med alt sit tilliggende; således at indtægterne af den, som beløber sig til tre mark penninge, fordeles på følgende måde. Nemlig: to øre penninge til kanikerne for at læse messen; til kanikerne, såvel de der har bolig som de andre, alle de som har været tilstede ved nattevagten og messen, 14 øre penge; ligesa vikarerne som har været tilstede 3 øre penge; de fattige skoledrenge som synger i koret en halv mark og de som ringer tårnklokkerne en øre penge.

Endvidere bestemmer jeg min herre biskoppen to af de bedste horn, jeg ejer; provsten to, en „klo" og et af sølv; herre erkedegnen et horn; kanikerne en mark sølv til malning. Herre Peder Nim en bog med grønt bind, som han (alt) har, med 16 alen læred. Herre Henrik kaldet Bokholt en bog, som han alt har; herre Hinze, min vikar, en korkappe; herre Andreas kaldet Lykke 20 får tilligemed min saddel og tømme; min søster Lucie et „gartkors" og

---

1) Sortebrødrene (Dominikanerne) kaldes også prædkebrødre, gråbrødrene (Franciskanerne) derimod de mindre (ydmyge) brødre.

SLÆGTSFORSKERNES BIBLIOTEK

en brun kjole med hætte med broget skindkrave; min søsters barnebarn min blå kappe med hætte og rød silke; Dags hustru en broget kappe med grøn silke; min tjener Dag 10 får; Pavl min lærling en lille bog; Krulle 6 mark penge eller en hest; Olav min seng; Perdigs hustru den bedste kiste, jeg har, med 12 alen læred; Perdig min brune kappe.

Til at udføre dette testamente indsættes de ærværdige mænd Peder af Nim og Henrik Bokholt, kaniker i Lund, idet jeg beder dem at udføre denne min sidste vilje troligen, således som de véd det er min tanke. Til at udrede hvad der her er testamenteret bort og til at betale gården i Køping, bestemmer jeg alle mine ejendele og alle mine bøger.

Til vidnesbyrd er mit segl fæstet herunder tilligemed de gode mænds, her Peder af Nims og her Henrik Bokholts. I herrens år 1238, torsdag efter abbed Egidii dag (1. Sept.).

Liljegren, I 292.

---

22. Et frihedsbrev af hertug Abel.

(1240, 3. Avgust.)

Abel, af guds nåde hertug i Jylland, hilser alle dem, som ser dette, i herren. Det skal være vitterligt for nærværende og tilkommende, at vi har givet Ribe kirkes biskop følgende frihed, nemlig den at hans bryder og landboere og deres folk i Tønder, Daler og Balgum skal være fri for al skat og tynge til os og vore efterfølgere i al fremtid, undtagen leding, kværsæde og stød. Vi byder derfor vore ombudsmænd som nu er indsatte eller senere måtte

SLÆGTSFORSKERNES BIBLIOTEK

blive indsatte, at de ikke foruretter de nævnte folk i henseende til nogen os tilkommende ret. For at denne vor gave ikke skal gå i glemme har vi ladet den forsyne med vort segl. Givet i Ribe, i herrens år 1240, den 3. Avgust, ved herre Peders hånd, provsten i Videå, notarius, og i overværelse af følgende personer og herrer, Nøsing syngemester i Ribe, Johannes Navnesøn, Nikolaus Torsk, Lage Gudmundsøn, Asmund Jopsøn, Åge staller hos biskoppen i Ribe, Thrugils vor degn, Lage præst, Broder degn og mange andre klerke og lægfolk.

Kongens stadfæstelse herpå (1241, 12. Marts).

Valdemar osv. gør vitterligt —, at vi stadfæster den frihed og aftale, som er gjort mellem vor elskede søn herre Abel, hertug i Jylland, og Ribe kirke, om denne kirkes bryder og landboer i følgende sogne: Tønder, Daler og Balgum; den skal bestandig holdes således som den er beskreven i herre hertugens derom udstedte brev og som vi nu stadfæster den med vort vedhængte segl. Givet i herrens år 1241, den 12. Marts i Vordingborg.[1])

O. Nielsen, Ribe oldemoder, s. 9. 10.

---

23. Kong Valdemar tilskøder sin sønnesøn Nørre-Halland.

(1241, 1. Februar.)

Valdemar, af guds nåde de Danskes og Venders konge, hilser alle dem som ser nærværende brev.

---

[1]) Afskriveren har tilføjet: „Denne frihed købte herre biskop Gunner af herre hertug Abel for 200 mark, som dengang gjaldt lig 100 mark rent sølv af den mindre vægt; det bør derfor snarere kaldes en handel end en gave“.

SLÆGTSFORSKERNES BIBLIOTEK

Tiden udsletter snart i sit løb de troendes handlinger, når ikke de stadfæstes ved et skrift eller ved gode mænds vidnesbyrd. Det skal derfor være vitterligt for alle, nærværende og tilkommende, at vi har overgivet og tilskødet greve Nikolaus til arv og eje det halve Halland for de ejendomme, som han havde i Schwerin og hvormed han efter vort riges gode mænds råd udløste os af vore fjenders fængsel. For at der da ikke i fremtiden skal overgå den nævnte herre eller hans arvinger noget tab i denne retning, har vi bestemt at stadfæste dette med vort segls vidnesbyrd. Givet i Roskilde, i herrens år 1241, den 1. Februar.

Liljegren, I 295.

---

24. Otto af Brunsvig sælger jordegods til Andvorskov kloster[1]).

(1241, 22. Juni.)

Otto, af guds nåde hertug af Brunsvig, hilser alle dem som ser dette skrift evindelig. Viselig og forsynligen har oldtiden vedtaget, at det som opstår i tiden og dog ikke bør forgå med den, skal stadfæstes med skriftens vidnesbyrd. Det skal derfor være vitterligt for alle nærværende og de tilkommende skal have underretning om det, at vi med den ophøjede Danekonge Eriks og hans høje brødre herre Abel og junker Kristoffers samtykke og tilladelse og i herre kong Eriks nærværelse har solgt og tilskødet St. Hans døberens hus i Andvårdskog og brødrene af gæstehuset i Jerusalem sammesteds følgende ejendomme til evig

---

[1]) Rimeligvis har hertug Otto ikke brudt sig om at eje jordegods i Danmark efter sin morbroders død.

SLÆGTSFORSKERNES BIBLIOTEK

brug og eje, for 320 mark rent og prøvet sølv sællandsk vægt; nemlig: vor by Ramsø med agre, enge, fægange, skove og fiskevand, nemlig vor sø Ramsø, som ingen anden har lod i med, og to møller; syv øres skyld i Botorp og en marks skyld i Gammelrud, med enge, fægange, skove og alle tilliggender, og en øres skyld i Salhøg, med al vor ret. At nu denne vor gave aldrig bliver krævet af nogen vor efterkommer har vi udstedt dette brev og stadfæstet det med vort segl såvel som med den nævnte herre kong Eriks og hans brødres, nemlig herre Abels og junker Kristoffers segl, og det i overværelse af følgende: abbed Rikard af vor trøstermands kloster (i Æbleholt), magister Andreas kanik i Roskilde og Ribe, her Jakob Sunesøn, her Vagn Gunnesøn, her Andreas Gråsøn, her Magnus Hugudsøn, her Gorm Vilmansøn, Kristjern bymand i Roskilde, Bertel Engelskmand bymand i Roskilde og mange andre hæderlige mænd, såvel klerke som lægfolk. Sket i Roskilde i herrens år 1241, den 10. dag før første Juli.

Thorkelin, I 133.

---

25. Kong Eriks lod i brødeskiftet efter Albert af Orlamünde på Als[1]).

(1245, 22. Oktober.)

Abel, af guds nåde Jyllands hertug, og Kristoffer, herre af Falser og Låland, hilser alle som ser dette

---

1) Grev Albert kaldes 1229 „herre på Als“ og havde her kongehusets samlede arv i forlening (hvorfor den heller ikke opregnes i jordebogen, s. side 142); skiftet mellem brødrene indtræder derfor først efter hans død og stadfæstes på den måde, at hver af arvingerne får skøde på sin lod af sine brødre; kun kongens skøde er bevaret.

SLÆGTSFORSKERNES BIBLIOTEK

i herren. Det skal være vitterligt for alle nærværende og tilkommende, at der efter vor kære frænde salig ihukommelse grev Alberts død er gjort et skifte i vort gods på Als, som vi ejede i forening med vor kære broder den ophøjede kong Erik, således at følgende ejendomme faldt i herre kongens lod, som vi derfor hermed overdrager og tilskøder vor kære broder, de Danskes konge, med al ret og adkomst som vi har havt til dem; nemlig: i Elevstorp 90 mark guld, i Ulkebøle 14 mark og 16 ørtug guld, i Mjalles 6 mark guld, i Vibøge 4 mark guld og 1 mark sølv, i Fjalbode 8 mark guld og 2 mark sølv, i Ljusabild 3 mark guld og 6 mark sølv, i Lidlenes og i Halmstad 4 mark guld, i Langesjø Gunildebol og 2½ ottinge, for 15 mark guld og 6 mark sølv[1]). For at der ikke i fremtiden heraf skal opstå nogen slags trætte og skade har vi stadfæstet dette brev med vort segl. Sket i Kålding, i overværelse af de herrer Olav Skænk, Andreas Gråsøn, Nigels Petersøn, Hans Nigelsøn, Anders Palnesøn, Lage Gudmundsøn, Peder Jonesøn, Asmund Jopsøn, Hans Finsøn og Esbern Lidle. I herrens år 1245, den 11. dag før første Nomvember.

Efter originalen i Gehejmearkivet; trykt hos Michelsen, Urkundensammlung, I 49.

---

[1]) Dette er gårdenes „guldvurdering", 1 bol og 2½ otting (altså 10½ otting) er sat til 15¾ mark guld, d. e. 1 otting = 1½ mark guld.

SLÆGTSFORSKERNES BIBLIOTEK

X.

KONGEGRAVENE I RINGSTED KLOSTERKIRKE.

Begyndelse af en optegnelse i Ringsted kirke om de dèr indtil år 1341 begravede medlemmer af kongeslægten og gravenes beliggenhed. Vor frue kirke var oprindelig en sysselkirke med et klerkesamfund, men fik senere et Benediktiner kloster, der udstyredes af Sven Gradehede og senere i endnu højere grad af Valdemar den store. Flere af de i denne „Ringstedtavle" nævnte dødsdage og år er fejlagtige; de er derfor på dette sted rettede i tilføjede parentheser.

I herrens år 1130 (1131) den 7. Januar blev Hellig Knud, Danmarks hertug, søn af kong Erik Egode, der døde på Cypern, dræbt af Magnus, kong Nils's søn, i Haraldsted skov, og blev begravet i Ringsted foran det høje alter, hvor det dengang stod, i den salige jomfru Maries kirke, som Sven Norbagge Roskilde-biskop havde bygget. Men i året 1170 den 25. Juni blev samme Hellig Knud altersat.

Ved denne dyrebare martyrs fødder, mod øst for hans grav [1]), ligger hans hæderkronede søn Valdemar den første, denne kirkes forfremmer; han døde i

[1]) Ligene nedlagdes med hovedet i vest, benene indad mod alteret i øst, for at de ved opstandelsen kunde have åsynet vendt imod det hellige sted.

SLÆGTSFORSKERNES BIBLIOTEK

Vordingborg i herrens år 1182, den 12. Maj, og regerede i 26 år.

Og ved hans venstre side ligger den ædle dronning Sofie, hans hustru, kong Sverker af Sverigs datter; hun døde i herrens år 1198, den 13. (5.) Maj.

Til højre for dem ligger deres søn Kristoffer, Jyllands hertug[1]), der døde 1166, den 11. April. (1173, den 15. Juni.)

Indenfor disse mod øst, eller indenfor hvælvingen ligger Knud, Valdemar den førstes søn, de Danskes konge og Vendernes, Pomerinkernes og det hele Holstens, så og hertug i Estland; han døde i herrens år 1202, i sit riges 21. år, den 13. (12.) November.

Ved hans venstre side ligger hans søster, dronning Rikize, kong Erik af Sverigs hustru, som døde i herrens år 1210 (1220), den 8. Maj.

Mod øst for denne ligger deres broder kong Valdemar, de Danskes lovfører, den forhennævnte Valdemars søn, der døde i herrens år 1241, den 27. (28.) Marts; han regerede i 39 år.

Ved hans venstre side ligger hans første hustru Dagmar Bøhmerkongens datter, som døde i herrens år 1213 (1212), den 24. Maj.

Ved hans højre side ligger hans anden hustru Beringera, datter af kongen af Portugal, søster til Fernand greve af Flandern, som døde i herrens år 1220 (1221), den 27. Marts.

Indenfor dem mod øst ligger Valdemar den tredje, Valdemar den andens søn, som i det andet (fjortende) år efter sin kroning af en ridder ved et vådeskud blev truffet i foden med en pil ved jagten på Resnes; han døde i herrens år 1231, den 28. November.

---

[1]) Han var en søn af Valdemar og Tove.

SLÆGTSFORSKERNES BIBLIOTEK

Ved hans højre side ligger hans hustru Elionor, datter af Spaniens konge[1]), som døde i herrens år 1231, den 13. Maj (28. Avgust).

Til venstre for dem, imod nord, ligger Knud, Lålands hertug, kong Valdemar den andens søn, som døde i herrens år 1260, den 15. Oktober.

Scriptores rerum Danicarum, IV 278, hvor Ringsted-tavlen findes afbildet.

Tillæg.

Kong Valdemars eftermæle.

Knytlinga saga:

Kong Valdemars og dronning Sofies børn var de to: Knud konge og Valdemar den gamle, der siden var konge i Danmark; han har været den største konge heroppe i Nordens lande; hos ham opholdt Olav Thordsøn (fra Island) sig og modtog mange efterretninger af ham, han havde mange berømmelige frasagn om ham[2]). —

Dødebogen i Lunde domkirke:

Den 28. Marts i herrens år 1241 døde den høje Danekonge Valdemar den anden, en mand af stor gudsfrygt og kristendommens nidkære ven, der (blandt

---

1) Hun var en datter af Alfons II af Portugal, Berengarias broder.

2) I det stykke om „sprogkyndighedens grundvold", som Olav Thordsøn Hvideskjald har føjet til Edda, meddeler han et „kort ordtag", i hvilket „min herre Valdemar Danekonge" sammenfattede runerækken.

SLÆGTSFORSKERNES BIBLIOTEK

andre vel overvejede gaver) med stor gavmildhed fornyede de frihedsbreve, som af fremfarne konger var givne kirkerne, men senere fratagne dem ved egenrådige landshøvdinger. Men i sit dødsår gav han hver domkirke i sit rige en kostbar messehagel til sin ihukommelse. Således endte han sit liv i den gode bekendelse og i troen på Kristus og efterlod et velsignet minde.

Fornmanna sögur XI 396. Scriptores r. D. III 500.

SLÆGTSFORSKERNES BIBLIOTEK

SLÆGTSFORSKERNES BIBLIOTEK